

**NUORTEN TYÖPAJAT SOSIAALIPOLIITTISENA
INTERVENTIONA RAAHEN SEUTUKUNNASSA**

Outi Korkiakoski
Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Lokakuu 2005

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1	JOHDANTO	1
2	NUORET TYÖMARKKINOILLA	3
2.1	Työ ja työn merkitys.....	3
2.2	Koulutuksesta työelämään siirtymisen murros.....	5
2.3	Työllisyysnäkymät Pohjois-Pohjanmaalla	7
2.4	Nuorisotyöttömyys	9
2.5	Työllisyyden hoito.....	11
2.6	Uudistukset työvoimapolitiikassa ja koululainsäädännössä.....	13
3	TYÖPAJATOIMINTA	16
3.1	Työpajat koulutuksen ja työelämän välimaastossa.....	17
3.2	Uusi oppimisympäristö ja kasvatus	19
3.3	Työpajat Raahen seutukunnassa.....	21
3.4	Työpajapolitiikan toteutus	24
3.5	Nuorten valinta työpajoille	26
3.6	Seutukunnallinen selvitys Raahen seutukunnan työpajatoiminnasta .	28
4	RAAHEN ALUEEN ELINKEINOELÄMÄN JA VÄESTÖN KEHITYS	33
4.1	Maatalouselinkeinoista teollisuuspaikkakunnaksi.....	33
4.2	Koululaitos	39

5	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	40
5.1	Tutkimuksen kohde Pattijoen työpaja – KauHa.....	41
5.2	Tutkimusmenetelmä	41
5.3	Kentälle pääsy	42
5.4	Teemahaastattelu	43
5.5	Tutkimuksen luotettavuus	44
5.6	Työpajat tutkimuksen kohteena.....	47
6	TUTKIMUKSEN TULOKSET	53
6.1	Osallistujat kaupan ja hallinnon pajalla.....	53
6.2	Työpajalta ammatillisia valmiuksia.....	56
6.3	Taloudellinen ja sosiaalinen tuki.....	58
6.4	Työpaja oppimisympäristönä	59
6.4.1	Työpajaohjaajan merkitys	62
6.4.2	Työn hakeminen ja tulevaisuus.....	65
6.5	Työpaja viranomaisten toimintavälineenä.....	67
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	73
	LÄHTEET	79
	LIITTEET	82

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuviot

Kuvio 1	Alle 25-vuotiaiden työttömyyden kehitys Pohjois-Pohjanmaalla (Jaako Niina 2004)	10
Kuvio 2	Työllisten määrä Raahen seutukunnassa 1990-luvulta 2000-luvulle	38

Taulukot

Taulukko 1	Koulutuksesta valmistuneiden työllistymistodennäköisyydet EU-maissa 6 ikäryhmissä 16–29 vuosi valmistumisen jälkeen vuonna 1997	6
Taulukko 2	Raahen seutukunnan työpajoilla vuosina 1996–2000 työskennelleiden nuorten sijoittuminen puolen vuoden ja vuoden kuluttua työpaja- jakson päättymisestä vuosina (Työpajatoiminnan loppuraportti 2000)	32
Taulukko 3	Elinkeinorakenne Raahen seutukunnassa vuonna 1998 (Raahen kaupunki 2000)	36
Taulukko 4	Raahen kaupungin elinkeinorakenne 1.1.2003 (Raahen kaupunki 2005)	36
Taulukko 5	Suurimmat yritykset Raahen kaupungissa vuosina 1996 ja 2002	37

NUORTEN TYÖPAJAT SOSIAALIPOLIITTISENA INTERVENTIONA RAAHEN SEUTUKUNNASSA

Outi Korkiakoski

Ohjaaja: Raija Julkunen

Yhteiskuntapolitiikan pro gradu –tutkielma

Syksy 2005

Jyväskylän yliopisto

78 sivua, 3 liitettä

Tutkimus kuvaa työpajatoiminnan muotoutumista Raahen seutukunnalla vuosina 1989–2000. Laadullisen tutkimuksen avulla etsittiin vastauksia siihen, miten nuoret kokivat puoli vuotta kestäneen työpajatyöskentelyn ja miten nuorten omat mielipiteet ja ajatukset vastasivat niihin virallisiin ideologisiin tavoitteisiin, joita työpajatoiminnalle oli asetettu sekä mikä osuus kasvatuksella oli työpajatoiminnassa. Case-tapauksena tutkimuksessa oli Pattijoelle vuonna 1999 perustettu kaupan ja hallinnon työpaja. Työpajalaisten työhön kannustimina toimivat palkka, työyhteisö ja oma ala. Työpajalta nuoret kokivat saaneensa toimeentuloa, ammatillisia valmiuksia ja työkavereita. Työpaja koettiin hyvänä oppimisympäristönä. Työpaja ei juurikaan kannustanut jatko-opintoihin, eikä työpajajakson aikaiseen koulutukseen oltu aina tyytyväisiä. Erityisesti nuoriin kohdistuvissa toimenpiteissä eri viranomaisten välisellä yhteistyöllä on tärkeä merkitys. Toiminnan onnistumiseksi ja kehittämiseksi tulee kehittää jatkuvaa ja toimivaa palautejärjestelmää. Työpajatoiminnan toimintamallia, jossa ohjaus, oppilaitokset ja työ yhdistetään, voisi käyttää mallina kehitettäessä koulutusta ja työssä oppimisen menetelmiä myös aikuisten tarpeisiin.

Avainsanat: työpaja, nuoret, työ, työttömyys koulutus

1. JOHDANTO

Ensimmäiset työpajat perustettiin Suomessa 1980-luvun puolivälin tienoilla vaikeimmin työllistyville ja pahimmille työttömyysalueille kuten Kainuuseen, jossa oli ankara nuorisotyöttömyys. Malleja saatiin ainakin Isosta Britanniasta, Tanskasta, Saksasta. Suomen esikuvina olivat Tanskassa toteutetut pajaprojektit. Toiminta kohdistui lähinnä ammattikouluttamattomiin, työttömiin alle 25-vuotiaisiin nuoriin. Taloudellisen laman ja nuorisotyöttömyyden kasvaessa 1990-luvun puolivälissä työpajoja oli jo noin kaksisataa. Työpajojen toiminta monipuolistui ja laajentui ja kohderyhmänä olivat muutkin kuin ammattitaidottomat nuoret. Tänä päivänä työpajojen vakinaistaminen on yksi nuorisotyön avainalueista. Nuorisotyön kannalta työpajat ovat nuorille hyviä paikkoja elämäntaitojen kehittämiseen, aikuistumiseen, yhteisölliseen kasvuun ja työssä oppimiseen. Vuoden 2005 talousarviossa on osoitettu tarkoitukseen kaksi miljoonaa euroa. EU-rakennerahastovaroja käytetään vuosittain neljä miljoonaa euroa vuoden 2006 loppuun saakka. Kansallinen rahoitus ohjautuu työ-, sosiaali- tai opetusministeriön varoista. Nuorten työpajat vakinaistavat toimintaansa asteittain. Pajoilla työskentelee vuosittain noin 7000 nuorta (Hätälä 2005). Muista työllistämistoimenpiteistä työpajatoiminta eroaa siinä, että siihen on liitetty koulutusta, ohjaukseen on kiinnitetty erityistä huomiota, on pyritty säilyttämään ryhmäkoot pieninä ja tukemaan henkilöiden oma-aloitteisuutta. Rahoitusmuoto on usein sama kuin muussakin työllistämisessä, työharjoittelutuki tai työllistämistuki. Euroopan unioniin liittymisen myötä valtion ja kuntien työttömille järjestämät työllisyystyöt muuttuivat erilaisten Euroopan sosiaalirahaston tukemien projektien avulla työllistämiseksi.

Raahessa aloitettiin työpajatoiminta vuonna 1989 ja lopetettiin vuonna 2000. Työpajat Raahen alueelle syntyivät paikallisen työvoimatoimiston, alueen kuntien ja paikallisten nuorisotoimistojen yhteistyönä. Suomen liittyttyä Euroopan unioniin vuonna 1995, työpajatoimintaa varten rakennettiin projekti, johon haettiin rahoitusta Euroopan sosiaalirahastosta. Euroopan sosiaalirahaston rahoittamana työpajatoimintaa toteutettiin 1.7.1995–31.8.2000. Työpajatoiminnan avulla työllistettiin Raahen seutukunnassa 460 alle 25-vuotiasta puolen vuoden ajaksi, näistä naisia oli 119 (25 %) ja miehiä 341 (75%). (Raahen seutukunnan kehittämiskeskuksen loppuraportti 2000, s. 5 ja 14) Linkkinä eri

viranomaisten välillä sekä pajatoiminnan tukena toimi koko työpajatoiminnan ajan eri viranomaisista koottu työryhmä. Työpajoista tuli keskeinen nuoriin kohdistunut työvoimapoliittinen toimenpide. Pajatoiminnalle oli ominaista jatkuva muutostarve. Työpajat hakivat paikkaansa koulutuksen ja työelämän, joustavuuden ja byrokratian sekä työssäoppimisen ja sosiaalisuuden välimaastossa. Tämän laadullisen tutkimuksen avulla halusin kertoa työpajan merkityksestä nuorille, paikallisesta politiikasta, sen huolista ja ehdoista ja nuorten asemasta politiikan kohteena.

2. NUORET TYÖMARKKINOILLA

2.1 Työ ja työn merkitys

Saksalais-amerikkalainen filosofi Hannah Arendtin on tehnyt mielenkiintoisen liihistoriallinen työn jaottelun, jossa tulee esille ihmiselle tyypilliset toiminnan ulottuvuudet. Arendt jakaa ihmisen työn kolmeen toimintaan: labor, work ja action. Labor on itse elämän ylläpitämiseen kuten ravinnon hankintaan, puhtauteen ja jälkeläisistä huolehtimiseen liittyvää toimintaa. Se on luonnon välttämättömyys, sitä tehdessään ihminen ei oleellisesti poikkea eläimestä. Labor on syklisesti samantapaisena jatkuvaa. Se ei tuota pysyvää tulosta. Työstä ei varsinaisesti jää muuta jälkeä kuin elämän jatkuminen. Work on vain ihmiselle ominaista toimintaa. Siinä ihminen irtoaa osittain luonnon kierrosta ja luo ympärilleen maailmansa: pysyvän, keinotekoisena, esineellisen ympäristön, johon hän voi sijoittaa itsensä. Tämä maailma on ihmisen kätten, sittemmin myös koneiden työtä. Sen tuotteita ei ole tarkoitettu kulutettavaksi välittömästi vaan käytettäväksi johonkin tarkoitukseen. Tässä maailmassa ihminen ylittää kuolevaisuutensa, se jää jäljelle vaikka ihmiset katoavat. Work-toiminnan puhtain muoto on taideteoksen tuottaminen. Sekä välittömän että myöhemmän hyötykäytön ajatus on tällöin hävinnyt: ainutkertaisuus ja kuolemattomuus korostuvat. Action on tekoja, toimintaa, julkista sanaa ja puhetta. Tämä on aidoimmin inhimillistä, ihmiselle sosiaalisena olentona kuuluvaa toimintaa, joka ei ole sidoksissa aineelliseen maailmaan. Se on ihmisyyhteiskunnan tapa toimia ja elää. Se on politiikkaa ja kansalaisuutta, se rakentuu ihmisten vuorovaikutukselle. (Arendt 2002) Eri toimintojen ulottuvuudet ovat tärkeitä ja parhaimmillaan löytynevät samanaikaisesti eri elämänvaiheissa.

Tekemällä työtä ihminen kehittyy, toteuttaa itseään. Työtä voidaan tarkastella palkkatyönä, valta- ja alistussuhteena, jota on oikeus valvoa ja mahdollisuus kontrolloida. Työtä voidaan myös tarkastella toimintana aineellisten tarpeiden tyydyttämiseksi ja sisäisten mahdollisuuksien kehittämiseksi. Työ on toimintaa, jolla osallistutaan taloudeksi kutsuttuun sosiaaliseen järjestelmään. Palkkatyön merkitys nyky-yhteiskunnassa on suuri jo sen yhteiskunnallisen ehdottomuuden vuoksi. Työllisyysaste halutaan pitää korkealla, niin, että mahdollisimman moni työvoimaan kuuluvista käy työssä. Työllisyystavoitteeksi

on asetettu 80 %. Suomalaiseen sosiaaliturvaan ei juurikaan sisälly vaatimuksia itsensä kehittämisestä tai aktiivisesta toiminnasta muilla alueella kuin palkkatyössä. Pikemminkin järjestelmä saattaa vaikeuttaa vaihtoehtoisia toimeentuloratkaisuja, esimerkiksi työttömyysturvan saantia ja samanaikaisesti ammatillista pätevyitymistä muuten kuin esimerkiksi lyhytmuotoisten työllisyyskurssien muodossa, koska vain palkkatyö ymmärretään vastikkeelliseksi toiminnaksi. (Suikkanen ym. tekijät 1998) Omien lasten tai läheisten hoito työttömänä ollessa ei ole sallittua työttömyysturvan turvin.

Talouspolitiikka on asettanut korkean työllisyyden keskeiseksi tavoitteeksi. Kukaan ei tiedä, onko kohtuullisen vakaa ja ehdoiltaan hyväksyttävä täystyöllisyys mahdollinen globaalien talouden pelisäännöillä, mutta se ei estä tarrautumasta työn ideologiaan. Työkeskeisellä ajattelulla on sekä taloudelliset että moraaliset ulottuvuudet. Talous ja työllisyys kaappaavat huomion ja poliittiset esityslistat. Näin syntyy poliittista hallintaa ja vaihtoehtottomuutta tuottava jatkuvan hälytystilan ja varuillaanolon ilmapiiri. (Julkunen 2005)

Työ ja koulu toimivat suomalaisessa yhteiskunnassa edelleenkin nuorten aikuiselämään sosiaalistajina. Työkeskeisellä politiikalla on myös moraaliset ulottuvuutensa. Juuri sellaisessa tilanteessa, jossa työstä on tullut epävarmempaa ja toimeentulosta monimutkainen yhteiskunnallistunut asia, työstä näyttää tulevan korvaamaton sosiaalisen järjestyksen ja moraalisen kontrollin lähde. Työ näyttää ainoalta inklusion – siis osallisuuden ja vastavuoroisuuden – väylältä ja parhaalta itsekurin ja kunnollisuuden takeelta. Niin taloudellisista kuin moraalisistakin syistä juuri nuoret yritetään saada opiskelun ja työnteon haaviin, yhteiseen sosiaaliseen ja moraaliseen järjestykseen.

(emt. s.2-3)

Työkeskeisestä ortodoksiasta on erilaisia kansallisia versioita, mutta suunta on yhteinen. Yhteistä on sosiaalipolitiikan uudelleenmuotoilu aktiivisuuden ja kannustavuuden tunnuksilla. Linjaus on oikeuttanut myös työnteon kanssa ”kilpailevan” sosiaaliturvan leikkaamiseen, samoin verotuksen keventämisen ja julkisen sektorin ja sen työllisyyden ahtaamat raamit. Tällä hetkellä keskeisimmiksi tavoitteiksi nähdään työuran pidentäminen kummastakin päästä, eläkkeelle siirtymisen myöhentäminen ja nuorten nopeampi läpivirtaus koulutuksen kautta työhön. (emt. s. 3)

2.2 Koulutuksesta työelämään siirtymisen murros

Nuoret joutuivat 1990-luvulla sopeutumaan riskialttiiseen työnteon malliin, jolle osa-aikaisten ja määräaikaisten työsuhteiden lisäksi oli luonteenomaista matalapalkkaisuus ja turvattomuus. Nuoret joutuivat vaihtamaan työpaikkoja tiuhaan ja kokivat usein työttömyysjaksoja. Työttömyydestä tuli nuorille normaali ja olennainen osa työmarkkinauraa. Työmarkkinoiden muutosten ohella koulutuksesta työelämään siirtymistä muokkasi koulutusaikojen pidentyminen ja kouluttautumismahdollisuuksien lisääntyminen. (Nyyssölä Kari, Pajala Sasu 1999) Koulutusmahdollisuuksien lisääntyessä ja koulutusaikojen pitkittyessä koulutukseen liittyvät riskit ja epävarmuustekijät voimistuivat. Koulutuksen käyttöarvoa eli koulutuksen tarjoamia työllistymis-, palkkaus- ja urakehitysmahdollisuuksia oli vaikea ennustaa. Uutena ryhmänä työvoimatoimiston asiakkaiksi tulivat akateemiset työttömät, heitä varten perustettiin yliopistopaikkakunnille rekrytointipalveluja. Työttömäksi jäämisen riski kohtasi yhä useampaa, suoritetusta tutkinnosta huolimatta.

Kehitys on johtanut kokonaan uusien elämänvaiheiden syntymiseen. Ennen lamaa 1950–1960 -luvulla syntyneiden elämänvaiheet jaksoutuivat kolmeen vaiheeseen: koulutukseen, työhön ja eläkeläisyyteen. Laman myötä ilmaantui kaksi uutta elämänvaihetta. Ensimmäinen uusi välivaihe sijoittuu opintojen ja työelämän väliin, jossa 25–35 -vuotiaat ujuttautuvat työmarkkinoille tekemällä pätkä- ja osa-aikatöitä. Ammatillisen peruskoulutuksen jälkeen on syntymässä uusi elämäkulun vaihe, jolloin 25–35 -vuotias ei ole enää pysyvästi koulutusmarkkinoilla eikä vakiintuneesti työmarkkinoilla. Välivaihe ei ole pelkkä vaikeutuva siirtymä nuoruudesta ja koulutuksesta työmarkkinoille. Siitä on muodostumassa nuorten toisenlaista elämäntulkua laajemmin heijastava periaatteellinen kysymys. Vielä 1980-luvun lopulla jo 20–25 -vuotiaat vakiinnuttivat asemansa työmarkkinoilla. Nykyisin ensimmäinen vakituinen työpaikka löytyy keskimäärin vasta 28-vuotiaana. Toinen välivaihe sijoittuu ennen eläkkeelle siirtymistä, jossa suuri osa 46–65 -vuotiaista syrjäytyy työmarkkinoilta työtehtävien muuttumisen ja häviämisen myötä. He eivät pääse eläkkeelle, mutta joutuvat vähittäin pois työmarkkinoilta. (Suikkanen ym. tekijät 1998)

Taulukko 1 Koulutuksesta valmistuneiden työllistymistodennäköisyydet EU-maissa, ikäryhmissä 16–29 vuosi valmistumisen päättymisen jälkeen vuonna 1997 (ESR-ohjelma-asiakirja, SPD, 2000–2006, tavoite 3)

	Miehet	Naiset	Yhteensä
B	59,9	58,3	59,1
DK	81,6	73,7	77,9
D	86,9	85,9	86,5
GR	43	31,8	38,7
E	43,5	31,1	37,8
F	60,7	55,9	58,5
IRL	70,1	65,3	67,7
I	38,9	23,2	31,4
L	79,2	75,6	77,6
NL	54,7	54	54,4
A	80,4	70	75,7
P	62,6	60,7	61,6
FIN	39,3	32,8	36,1
S	45,1	46,8	46
UK	70	71,7	70,8
EU	64,5	59,1	62

Lähde: Eurostat LFS

Suomessa työllistymistodennäköisyys jää selvästi EU-maiden keskiarvon alapuolelle. Suomen osalta alhaiseen lukuun vaikuttaa suuresti se, että valmistumisen jälkeen jatkoarjoittelussa tai koulutuksessa olevia ei lueta työllistyneiksi. Kääntäen taulukko osoittaa sen, että Suomessa nuoret pysyvät koulutuksen parissa pitkään. Työllistymistodennäköisyyteen vaikuttivat yhtäältä vuosien 1997 nuorten varsin huono työllisyystilanne – joka osin on vuoden 1999 alkuun mennessä parantunut – ja toisaalta edellä mainittu seikka, että Suomen keski- ja ylemmän asteen oppilaitoksissa opiskellaan pidempään (joten valmistumisikä on myös korkeampi) kuin muissa vertailun maissa. (ESR-ohjelma-asiakirja, SPD, 2000-2006, tavoite 3).

Taulukon 1 mukaan suomalaisten nuorten työllistymismahdollisuus näyttää surkeimmalta verrattuna muihin Euroopan unionin maihin. Huonoa tilannetta ei voi selittää yksin koulutuksen pitkittyminen tai työharjoittelu. Yhtenä selityksenä voi olla eri maiden koulutusjärjestelmät, esimerkiksi Saksassa ammatillinen koulutus on ollut tiukkaan sidottu elinkeinoelämään ja yritykset ovat osallistuneet koulutuksen järjestämiseen ja rahoittamiseen. Valtio on myös myöntänyt yrityksille verohelpotuksia heidän osallistuessaan koulutuksen järjestämiseen. (Nyyssölä Kari, Pajala Sasu 1999, s. 20) Monikaan nuori ei ainakaan Pohjois-Suomesta saa edes kesätyöpaikkaa ja sijoittuminen työhön ammattiin valmistumisen jälkeenkin vie pitkän ajan.

Elämänkaaren pirstoutuminen on johtanut eriytyneisiin työmarkkinoihin. Ydintyövoiman työllisyys- ja urakehitysnäkymät ovat hyvät, osa tekee pätkä- ja osa-aikatöitä, osa tekee töitä yhteiskunnan tukemilla työmarkkinoilla (työvoimapolitiittiset toimenpiteet: työharjoittelu, työllistämistukityö, koulutusharjoittelu, kuntoutus). Enää ei voida puhua varsinaisesta koulutuksesta työelämään siirtymisestä vaan koulutuksen, työn ja työttömyyden loputtomasta vuorottelusta.

2.3 Työllisyysnäkymät Pohjois-Pohjanmaalla

Koko maakunnassa nuorten työllisten määrä väheni rajusti vuosina 1990–2001, tämä koski erityisesti Raahen seutukuntaa, johtuen alueen nuoresta ikärakenteesta. Nuorten työllisten osuus työllisistä väheni tuona aikana Raahen seutukunnassa 23 %:sta 18 %:iin.

Nuorten kasvualoja ei ollut yhtä paljon kuin supistuneita aloja. (Jaako Niina 2004, 14) Pohjois-Pohjanmaalla teollisuus työllisti 8000 nuorta vuonna 2001 ja oli työllistävin toimiala. Nuorten määrä kasvoi teollisella alalla 1100 työllisellä. Myös tukku- ja vähittäiskaupassa sekä kiinteistö-, vuokraus- ja tutkimuspalveluissa nuoria työllisiä oli paljon. Näillä aloilla nuorten määrä kasvoi 1400 työllisellä. Näiden sisäisillä aloilla tietojenkäsittelypalvelun osuus oli 22 % alan työllisistä. Joissakin tilanteissa nuorille avautuikin mahdollisuuksia. Radio-, televisio- ja tietoliikennevälineiden valmistus (ICT-teollisuus) oli nuorten ylivoimaisesti suurin kasvuala 1990–2001. Nuorten miesten osuus teollisuudessa kasvoi, kun taas nuorten naisten kasvualoja olivat vähittäiskauppa ja siivous. Terveystenhoito- ja sosiaalipalvelut olivat neljänneksi suurin nuorten toimiala.

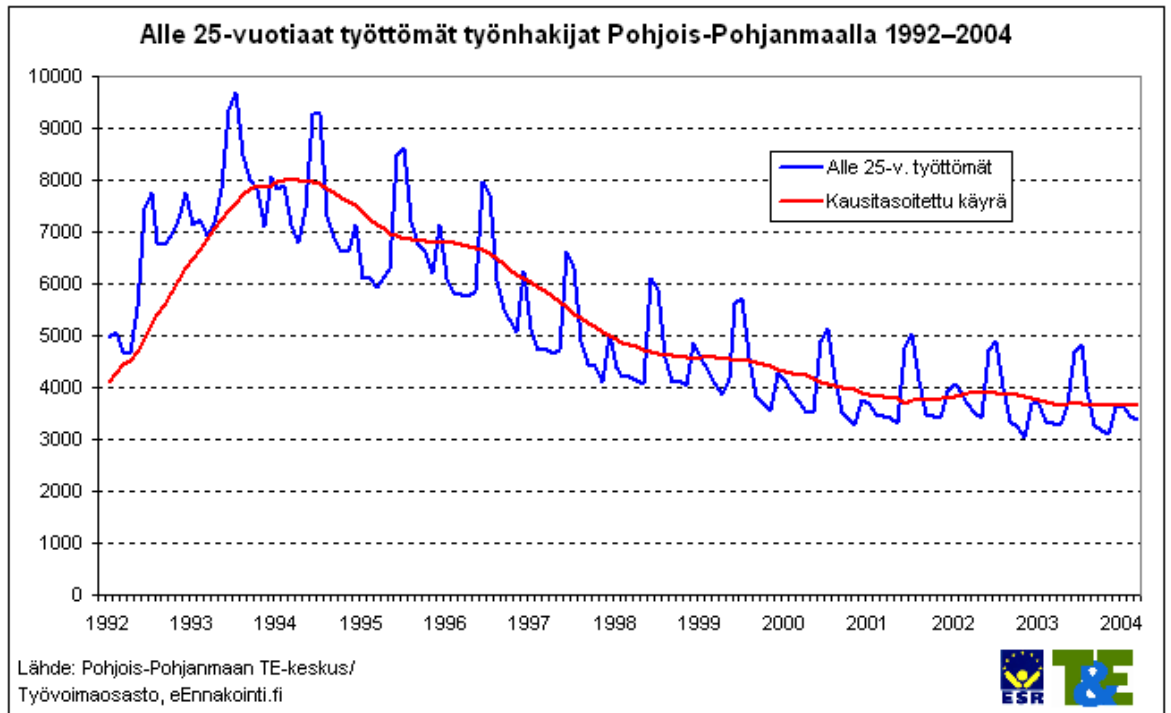
Voimakkaimmin nuorten määrä väheni maa-, riista- ja metsätaloudessa, työllisten määrä väheni kolmannekseen vuoden 1990 työllisistä. Terveystenhoito- ja sosiaalipalveluissa sekä rakentamisessa nuorten määrä väheni voimakkaasti. (emt., 16–17) Toimialoista sosiaali- ja terveysalalta sekä teollisuudesta poistuu suuri määrä työllisiä. Terveystenhoito ja sosiaalialalta jopa 9000 työllistä jää eläkkeelle vuoteen 2016 mennessä. Osa poistumasta arvellaan korvattavan teknologiaa hyödyntämällä. Toisaalta alalla on myös paljon työttömiä, vuonna 2003 nuoria työttömiä oli terveystenhoito- ja sosiaalipalveluissa 1169. Samaan aikaan nuorten määrä alalla on vähentynyt 1900 työllisellä. Teollisuuden työllisten poistuman sanotaan samassa raportissa olevan toiseksi suurin, 9 506 henkilöä vuoteen 2016 mennessä. On arvioitu, että jopa 30–80 % poistuman aiheuttamasta tarpeesta voidaan korvata informaatiotekniikkaa hyödyntämällä. (emt., 19) Koulutuspaikoilla pyritään turvaamaan alojen työvoiman tarve. Opiskelupaikkojen määrä on painottunut teknisille aloille. Kaupan ja hallinnon alalla todetaan olevan paljon aloituspaikkoja, vaikka kyseisen koulutuksen saaneiden työttömyyden on korkea. Heitäkin tarvitaan tukku- ja vähittäiskaupan yrittäjiksi sekä julkiselle sektorille, kun väki ikääntyy. Yhä useamman kaupallisen koulutuksen saaneiden toivotaan ryhtyvän yrittäjiksi. Nuorten työllisten määrä oli laskenut kaikilla toimialoilla vuosina 1990–2001, 8,2 %. (emt., 14) Kasvavia aloja tuona aikana olivat olleet kiinteistö-, vuokraus- ja tutkimuspalvelut, koulutus, tukku- ja vähittäiskauppa ja teollisuus. Miesten kasvualoja ovat olleet korkeapalkkaiset teollisuudenalat, mutta naisten kasvualoja matalapalkkaiset alat, kuten vähittäiskauppa ja siivous. Vuonna 2003 Pohjois-Pohjanmaan 15–29 -vuotiaiden nuorten määrä oli 79 138. Nuoria oli yli 5 000 enemmän kuin vuonna 1990, mutta kasvu on keskittynyt Oulun seudulle. Vuonna 2003 Oulun, Raahen ja Ylivieskan seutukunnissa nuorten osuus kokonaisväestöstä oli korkeampi kuin maassa keskimäärin. (emt., 5)

Vuonna 2001 Pohjois-Pohjanmaalla oli 1 292 nuorta yrittäjää. Vuonna 1990 nuoria yrittäjiä oli ollut 3 300. Nuorten yrittäjien määrä oli vähentynyt 60 %:lla. Nuoria työllistävät toimialat ovat pieniä. Maataloutta palvelevassa toiminnassa on mukana 475 nuorta yrittäjää ja tuntemattomalla sektorilla 153 yrittäjää. Nuoria yrittäjiä on myös vakuutus- ja palveluissa, yhteiskunnallisissa ja henkilökohtaisissa palveluissa, kuljetus-, varastointi ja tietoliikenne sekä tukku- ja vähittäiskaupan aloilla. (emt., 20)

2.4 Nuorisotyöttömyys

Nuorisotyöttömyys kärjistyi 1990-luvun laman aikana, kun työttömyys viisinkertaistui. Suurtyöttömyyden oloissa velvoitetyöllistäminen purettiin, kun katsottiin, että voimavarat eivät riitä siihen. Työttömyysturvan kustannukset paisuivat työttömyyden mukana, vuodesta 1990 vuoteen 1994 nelinkertaisesti. (Julkunen 2001) 1980-luvulla käyttöön otettu velvoitetyöllistäminen lopetettiin ja otettiin käyttöön työmarkkinatuki vastikkeineen. Myös työpajoista tuli työvoimapolitiittisia mahdollisuuksia. Velvoitetyöllistämisen purku ja lama vaikuttivat nuorisotyöttömyyden lisääntymiseen 1990-luvun alussa (Kuvio 1).

Nuorisotyöttömyydellä tarkoitetaan yleensä alle 20- tai alle 25-vuotiaiden työttömyyttä. Nuorisotoimen piiriin luetaan nuoriksi alle 29-vuotiaat kunnassa asuvat. Työministeriössä luokitellaan nuoriksi alle 25-vuotiaat. Työpajatoiminnan piirissä olevat nuoret ovat olleet alle 29-vuotiaita. Raahessa yläikäraja oli 25 vuotta. Nuorisotyöttömyyden tulkinta voi olla vaikeaa, koska nuoret ovat työmarkkinoilla liikkuvampia kuin varttuneemmat. Opiskelun päättäminen ja uran valinta merkitsevät sitä, että työtä etsitään ja vaihdetaan. Monet nuoret muuttavat kotiseudulta pois. Välille saattaa mahtua useitakin lyhyitä työttömyysjaksoja. Nuorisotyöttömyyden ilmentyminen, mikäli se on seurausta nuorille ominaisesta liikehdinnästä työmarkkinoilla ei välttämättä ole kovin negatiivinen asia. Vakavaksi nuorisotyöttömyys tulee silloin, kun nuori ei vähäisen koulutuksensa tai puutteellisen työkokemuksensa vuoksi pääse lainkaan työelämän alkuun. Varsin moniin töihin vaaditaan työkokemusta, ja täysin vailla työkokemusta oleva nuori ei ole vahvoilla työpaikasta kilpailtaessa. Erityisesti korkean työttömyyden oloissa on reservissä tarjolla runsaasti kokenutta työvoimaa, ja työnantajan kannalta voi olla helpompaa ottaa töihin työtä vailla oleva ammattilainen kuin alkaa perehdyttämään kokematon nuorta työtehtäviin. Työttömyys voi aiheuttaa psykologista turhautumista, työmotivaation puutetta, kykyjen ja itsetunnon heikkenemistä, sairauksia, ristiriitoja perhesuhteissa, sosiaalisen elämän kapeutumista. Mikäli työttömän taloudellinen toimeentulo on heikko tai puuttuu kokonaan, ei se voi olla vaikuttamatta hänen ja hänen läheistensä hyvinvointiin.

Kuvio 1. Alle 25-vuotiaiden työttömyyden kehitys Pohjois-Pohjanmaalla
(Jaako Niina 2004)

Nuorisotyöttömyys on laskenut 1990-luvun puolivälistä, mutta 2000-luvulla kehitys on ollut hitaampaa (Jaako Niina 2004).

Raahen seutukunnan muodostavat Raahe, Pyhäjoki, Siikajoki, Ruukki ja Vihanti. Alueen yhteinen asukasmäärä oli vuoden 2001 lopussa 36 101 henkilöä, kun se vielä vuonna 1998 oli 37 168. Väki väheni kolmessa vuodessa yli tuhannella henkilöllä. Kunnat ovat melko lähellä toisiaan, 25–45 km:n etäisyydellä toisistaan. Raahen kaupungin rajalla sijainnut noin 6000 asukkaan Pattijoen kunta liitettiin Raahen kaupunkiin vuoden 2003 alusta. Pyhäjoki ja Ruukki ovat 4000–5000 asukkaan kuntia, Siikajoella on noin 1500 asukasta ja Vihannissa noin 3500 asukasta. (Raahen maistraatti 2005) Maakunnan pääkaupunkiin Ouluun on Raahesta matkaa 70 km.

Vuonna 2000 ja 2003 Raahen seutukunnan alueella oli nuoria alle 25-vuotiaita työttömänä 430 henkilöä. Helmikuussa 2005 työministeriön tilastojen mukaan alueella oli 351 nuorta työtöntä. Työttömistä nuorten osuus alueella on laskenut, mutta on edelleen korkea. Vähentyminen johtuu osin varmasti myös nuorten poismuutosta paikkakunnalta. Työpaikkojen vähetessä ja laman aikaan työttömyys kohdistuu juuri nuoriin, kun taas

parempina aikoina, kun työpaikat lisääntyvät työmarkkinat vetävät hyvin juuri nuoria. Ikääntyneempien työttömien määrä on kasvanut. Helmikuussa 2005 yli 50-vuotiaita oli työttömistä 37,9 %, lukumääränä 994 henkilöä. Vuodesta 2003 heidän määrä kasvoi 309:llä henkilöllä. Yli vuoden työttömänä olleiden määrä on samaan aikaan lisääntynyt. Työvoimapolitiittisin toimenpitein työttömyyttä oli voitu lievittää 600–680 henkilön kohdalla vuosittain. Työvoimapolitiittisia toimenpiteitä ovat tukityöllistäminen, työvoimakoulutus ja työharjoittelu. Vuonna 1998 eniten nuoria työttömiä oli teollisen työn ja palvelutyön aloilla sekä niiden nuorten keskuudessa, joilla ei ole ammattia. Seutukunnallisen pajatoiminnan alkaessa heinäkuussa 1995 eniten nuoria työttömiä oli niiden joukossa, joilla oli vain peruskoulu tai ylioppilastutkinto suoritettuna. Neljässä vuodessa pelkän peruskoulun varaan jäävien määrä laski 250:stä 80:een. Ylioppilaiden kohdalla luvut laskivat 200:sta 40:een. Työmarkkinatukilain muutos on pakotti nuoret koulutukseen. (Honkakoski 1998). Samana aikana alueen työpaikat ovat pysytelleet 13 000–16 000 työpaikan tasolla. Suurin työllistäjä on teollisuus, jonka osuus on 40 % alueella olevista työpaikoista. Kaikista 2 620:sta työttömästä, teollisuusalalle luokiteltuja työttömiä oli 735 henkilöä helmikuussa 2005. (Työministeriö. Työttömyystilastot)

2.5 Työllisyyden hoito

Erilaisin työvoimapolitiittisin keinoin muun muassa työllistämistukien, työharjoittelun, työvoimakoulutuksen avulla Raahen työvoimatoimiston alueella pyrittiin löytämään nuorille työllistymismahdollisuuksia. Vuosittain noin sata nuorta oli työmarkkinatuella harjoittelemassa, yhtä moni nuori kävi erilaisia kursseja ja nuoria oli myös työllistettynä työllistämistuen turvin. Nämä nuoret eivät näkyneet työttömyystilastoissa, vaikka tosiasiallisesti olivat työn puutteessa ja etsivät paikkaa työmarkkinoilla. Vuoden 1997 lopussa Raahen seutukunnan alueen nuorista työnhakijoista (1 239) 58 % oli työttömänä, 23 % sijoitettuna erilaisin toimenpitein, 11% työssä, 8 % työvoiman ulkopuolella. Nuorten elämää leimasi jatkuva tilapäisyys, välillä oltiin töissä, välillä kursseilla, lapsia hoitamassa tai armeijassa (Honkakoski 1998). Alueella oli kuitenkin tilapäistöitä mm. teollisuuden palveluksessa, työvoimatoimistoon ilmoitettiin avoimia työpaikkoja kuukausittain noin 300. Alueella oli ja on edelleen jokseenkin hyvät koulutusmahdollisuudet: lukio, ammattioppilaitoksia, ammattikorkeakoulu, työväenopisto, kesäyliopisto sekä Oulun

yliopiston diplomi-insinööri-toimipiste. Alueella on vuosia ollut käytössä ns. kesätyöpaikkojen yhteisvalintamenettely, jossa alle 18-vuotiaat nuoret voivat ns. yhteishaun kautta hakeutua kesätöihin yrityksiin, yhdistyksiin, kuntiin. Kunnat maksavat työnantajille kesätyötukea 200 euroa/työntekijä. Kesätyöpaikkajärjestelmän avulla nuorissa pidetään yllä toivoa kesätyöpaikasta. Noin 50 % hakijoista saa kesätyöpaikan, sitä kautta kosketusta työelämään ja omaa rahaa käyttöönsä. Niille nuorille, jotka eivät saa kesätyöpaikkaa, valitsematta jääminen on tietysti pettymys. Ensimmäinen työpaikka nuorelle on merkityksellinen, ei vain palkan vuoksi, vaan siinä oppii työelämän pelisääntöjä, minkälaista on olla aikuinen ja käydä töissä.

Työelämään siirtymiseen vaikuttavat perhe, asuinolosuhteet, koulutus- ja harrastusmahdollisuudet. Koulutus- ja työurat eivät suinkaan ole aina määräävässä asemassa. Perhe- ja asumistilanne säätelee usein yhtä paljon siirtymisprosessia kuin koulutus ja työllistyminenkin. 1990-luvulla nuorten koulutuksesta työelämään siirtyminen muuttui Suomessa. Selväpiirteinen ja ennustettava reitti peruskoulun ja ammatillisen koulutuksen jälkeen vakaaseen työmarkkina-asemaan sai väistyä työttömyyden, eityypillisten työsuhteiden ja vaihtoehtoisten koulutusmallien tieltä. Koulutuksesta työelämään siirtymisen murros kosketti erityisesti huono-osaisia ja syrjäytymisvaarassa olevia nuoria, joiden mahdollisuudet kiinnittyä työelämään olivat kaikkein heikoimmat.

Nuorten koulutuksesta työelämään siirtyminen problematisoitui Suomessa 1990-luvulla suurtyöttömyyden myötä. Työttömyys, pitkittyvä epävarmuus ja huono-osaisuus ei enää välttämättä valikoitunut pelkkiin kouluttamattomiin tai ongelmanuoriin. Työelämään siirtyminen saattoi epäonnistua tai jäädä vajaaksi periaatteessa lähes keneltä tahansa, jos riskeihin ja epävarmuuteen ei sopeuduttu tai niitä ei osattu hallita. Epävarmuus ja riskit koulutuksesta työelämään siirtymisessä kulminoituivat kasvaneeseen nuorisotyöttömyyteen sekä työmarkkinoiden epävakautumiseen. Nuorten riski joutua työttömäksi kasvoi huomasti 1990-luvulla. Jos riski-indikaattoriksi otettiin yksioikoisesti työttömyysaste, niin esimerkiksi kun vuonna 1989 työttömäksi jäämisen riski oli noin 7 %, niin pahimpina työttömyysvuosina riskitaso oli jo yli 30 %. Toisaalta, kasvaneesta työttömyydestä huolimatta, nuorten suhteellinen asema ei heikentynyt oleellisesti 1990-luvulla: nuorisotyöttömyysaste pysytteli 1,5–2 kertaa kokonaistyöttömyysastetta korkeampana. (Nyyssölä Kari, Pajala Sasu 1999. s. 13)

Työsuhteet muuttuivat 1990-luvulle tultaessa epävarmemmiksi. Määräaikaisten

työsuhteiden osuus kasvoi nuorilla muita ikäryhmiä selvästi voimakkaammin. Vuonna 1989 määräaikaisessa työsuhteessa oli joka kolmas nuori, vuonna 1993 46 % ja vuonna 1997 jo yli puolet. Määräaikaisten työsuhteiden osuus Suomessa nuorilla ja nuorilla aikuisilla oli poikkeuksellisen korkea myös kansainvälisesti tarkasteltuna. OECD:n tilastojen mukaan koulunsa päättäneistä ja työssä olevista 16–29 –vuotiaista suomalaismiehistä 67 %:lla ja suomalaisnaisista 66 %:lla oli määräaikainen työsuhde vuonna 1996. Suomessa nuoret ja nuoret aikuiset joutuvat työskentelemään myös osaikaisissa työsuhteissa keskimääräistä useammin muihin OECD-maihin verrattuna, joskin sukupuolten välillä oli eroja. (emt. s. 13-14)

Nuoret ja aikuisetkin, joutuivat 1990-luvulla sopeutumaan jatkuvaan epävarmuuteen. Yhä suurempi joukko koki työttömyyttä ja määräaikaisia työsuhteita. Monille työssä käyville työttömyydestä tuli osa työmarkkinauraa. Lomautuksista ja irtisanomisista tuli arkipäivää myös julkishallinnossa, kuntien ja valtion palveluksessa työskenteleville. Se oli oiva säästökeino. Nuorille työttömyydestä tuli normaali ja olennainen osa työmarkkinauraa. Työmarkkinoille pääsy on pitkittynyt yhä useammalla ammattiin valmistuvalla nuorella. Edes tietokoneinsinööreille ei avaudu työpaikkaa koulutuksen jälkeen. Yhä suurempi joukko kokee työttömyyttä ja määräaikaisia työsuhteita. Työmarkkinoiden muutosten ohella koulutuksesta työelämään siirtymistä ovat muokanneet koulutusaikojen pidentyminen ja kouluttautumismahdollisuuksien lisääntyminen. Koulutuksen käyttöarvoa on vaikea ennustaa, eikä yksin koulutus riitä. Työmarkkinoilla vaaditaan erilaisia henkilökohtaisia ominaisuuksia ja valmiuksia.

2.6 Uudistukset työvoimapolitiikassa ja koululainsäädännössä

Työmarkkinoiden reunoilla väkevämpi työetiikka kiristi otettaan 1990-luvun alussa. Se näyttäytyi sosiaaliturvan karsimisena ja lisääntyneinä aktivointiyrityksinä. Työvoimapolitiikassa 1990-luvun alku merkitsi satoja uudistuksia työvoimapalveluja, työttömyysturvaa ja työllisyyttä koskevaan lainsäädäntöön. Työttömiltä edellytettiin aktiivista työnhakua, osallistumista työnhakukoulutukseen, työnhakusuunnitelmien laatimista jne. Nuoria työvoimapolitiittinen uudistus koski erityisesti, kun työttömyysturvaan tehtiin remontti vuonna 1994. Työttömyysturvajärjestelmä muutettiin ansioiden vakuutukseksi eli työelämästä työttömiksi jääneiden palkansaajien ja yrittäjien

tueksi. Peruspäiväraha muuttui ehdoiltaan ansiopäivärahan kaltaiseksi. Myös se edellytti työssäoloa, sille tuli 500 päivän enimmäiskesto ja sen tuloharkintaisuus poistettiin. Uudeksi tukimuodoksi niille, jotka eivät täyttäneet työssäoloehdot (työmarkkinoiden tulokkaat) tai joiden 500 päivää oli tullut täyteen (pitkäaikaistyöttömät), luotiin työmarkkinatuki. Työmarkkinatuen tarkoituksena oli olla aktiivinen tukimuoto. Työtön voi hakeutua tai voidaan velvoittaa sen vastineeksi harjoitteluksi kutsuttuun työhön. Toisin kuin tukityöllistäminen työharjoittelu ei perusta työsuhdetta eikä sillä ole työsuhteen seuraamuksia. Se ei siis myöskään kartuta työttömyysturvan työssäoloehdot. Kun työmarkkinatuen käyttö ei osoittautunut riittävän aktiiviseksi, politiikkaa tiukennettiin nuorten osalta. Tavoitteena oli ohjata nuoret nimenomaan koulutukseen. Kahden ikärajan noston jälkeen (1996 ja 1997) alle 25-vuotiaalla on oikeus työmarkkinatukeen vain, jos hänellä on ammatillinen koulutus, jos hän on hakenut riittävään moneen oppilaitokseen pääsemättä tai vastineeksi työharjoitteluun tai muuhun toimenpiteeseen osallistumisesta (Julkunen 2001). Nuoret alle 25-vuotiaat pakotettiin koulutukseen ns. ”pakkohaku” ja sitä kautta hankkimaan itselleen ”ammatti” riippumatta perhetilanteestaan, taloudellisesta tilanteestaan tai opiskelumahdollisuuksista paikkakunnalla. Armoa ei annettu, alle 25-vuotiaalla ei ollut työmarkkinatukeen oikeutta, mikäli ei ollut ammatillista koulutusta tai työn kautta hankittua ammattia. Pakkokoulutus ja motivoitumattomat oppilaat aiheuttavat ongelmia oppilaitoksille. Lukuvuonna 2003–2004 Raahen alueen ammatillisissa oppilaitoksissa keskeyttäneitä opiskelijoita oli 112, myös erityisoppilaiden määrä on lisääntynyt (Rouvinen Pirkko, 2004).

Ammatilliseen koulutukseen liittyvä lainsäädäntöä on Suomessa muutettu paremmin elinkeinoelämää palvelevaksi moneen kertaan. 1980-luvun lopusta 1990-luvulle vaadittiin ammatilliselta koulutukselta tiukkaa erikoistumista eri koulutusaloilla, 2000-luvulle tultaessa vaadittiin moniammatillisuutta, laaja-alaisuutta, erikoistumista ja valinnaisuutta. Vuonna 1999 uusittiin koulutuslainsäädäntöä koskien opetusta esiopetuksesta aikuiskoulutukseen. Uudistusten taustalla olivat elinkeinoelämän muutokset, kansainvälistyminen, työttömyys ja aikuisten puutteellisen koulutuksen paikkaaminen. Lainsäädännöllä korvattiin oppilaitosmuotoihin perustuva runsas ja hajanainen lainsäädäntö. Oppilaitosmuotojen ja ryhmien mukainen institutionaalinen säätely purettiin. Uusi lainsäädäntö perustui koulutuksen tavoitteisiin ja sisältöihin, koulutusasteisiin ja –muotoihin sekä opiskelijoiden oikeuksiin ja velvollisuuksiin perustuvaan entistä

suppeampaan ja keskitetympään lainsäädäntöön. Uudistetut lait kattoivat kaiken koulutuksen riippumatta oppilaiden iästä, koulutuksen järjestämistavasta tai koulutuspaikasta. Laissa ammatillisesta koulutuksesta todettiin, että ammatillisen koulutuksen tarkoituksena on kohottaa väestön ammatillista osaamista, kehittää työelämää ja vastata sen osaamistarpeita sekä edistää työllisyyttä. Ammatillinen koulutus määrätään siten suhteessa yhteiskuntaan. Ammatillisessa koulutuksessa tuli ottaa erityisesti huomioon työelämän tarpeet. Koulutusta järjestettäessä tuli olla yhteistyössä elinkeino- ja muun työelämän kanssa. Työharjoittelua lisättiinkin niin, että kaikille opiskelijoille tuli pakolliseksi puolen vuoden työharjoittelu työpaikoilla. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 1999)

Euroopan unionin sisällä eri maiden koulutusjärjestelmät eroavat toisistaan. Saksassa on voimakas rinnakkaiskoulujärjestelmä, yhtenäiskoulua ei ole monista yrityksistä huolimatta saatu sopimaan saksalaiseen kulttuuriin. Siellä ammatillisen koulutuksen tiukka elinkeinoelämäyhteys ehkä antaa nuorille paremmat työllistymismahdollisuudet kuin Suomessa. Englannissa voi jo peruskoulussa suuntautua teknisille aloille, mikä merkinnee sitä, että pojat viihtyvät paremmin koulussa verrattuna suomalaiseen kouluun, jossa taito ja käsityöaineita vähennetään koko ajan. Englannissa nuoret aloittavat suuntautumisensa ammatillisiin opintoihin tai akateemiselle uralle jo 11-vuotiaana. (Okkonen-Rauma Jaana, 1995)

3. TYÖPAJATOIMINTA

Työpajat olivat yksi reaktio työttömyyteen ja itse asiassa koko koulutus- ja työelämän murrokseen. Monet yhteiskuntatieteilijät totesivat jo 1980-luvun alussa, että on alkanut uusi modernin teollisen yhteiskunnan jälkeinen aikakausi, jossa yhteiskunnan rakenteet ja yksilöt ovat uudessa suhteessa. Työmarkkinat ohenivat, työsuhteet muuttuivat epäyhtenäisiksi. Yhteiskunnan rakenteet joustivat ja murenivat. Työpajat nähtiin uudenlaisina innovatiivisina keinoina vastata muutokseen. Tiedollisia ja kasvatuksellisia arvoja korostavassa yhteiskunnassa työpajat etsivät työn ja koulutuksen välimuotoa.

Vuonna 1989 Suomessa oli noin 40 työpajaa, määrä lisääntyi laman ja nuorisotyöttömyyden rakenteellisen muuttumisen aikaan niin, että 1990-luvun puolivälissä pajoja oli jo noin 200 ja pajoilla työskenteli noin 4 000 16–24 –vuotiasta nuorta. Työpajoilla haettiin apua kasvavaan nuorisotyöttömyyteen. Työpajat tarjosivat koulutusta, työkokemusta ja työharjoittelumahdollisuuksia työttömille nuorille, joista osalla oli ammattikoulutus, osalla pelkkä peruskoulu ja selviä syrjäytymisen merkkejä. Euroopan sosiaalirahaston – tavoite 3 – ohjelma-asiakirjan (1995) mukaan tavoitteena oli ohjelmakaudella 1995–1999 korvata asteittain perinteiset työpajat uudentyyppisillä aktiivisesti nuorten tulevaisuuteen vaikuttavilla työpajoilla. Ohjelmakauden aikana tukea sai 144 työpajaprojektia. (Laakso 1999)

Ennen EU-rahoitteista työpajatoimintaa työn ja koulutuksen yhdistäviä hankkeita oli ollut niukasti. Enin osa työllisyysohjelmista muissakin maissa olivat suuntautuneet työttömien koulutukseen tai heidän työllistymisensä tukemiseen. Viimeaikaisissa ohjelmissaan Suomen hallitus on painottanut osaamista parantavia ja syrjäytymistä ehkäiseviä työvoimapoliittisia toimenpiteitä. Pyrkimyksenä on ollut parantaa edellytyksiä ihmisten jatkuvalla ammatilliselle kehitymiselle ja oppimiselle. Tavoitteena on ollut myös, että ammatillinen liikkuvuus paranee ja työntekijöiden työllistyvyys säilyy hyvänä koko työiän. Hallitus on myös korostanut vastuutaan nuorten työpajatoiminnan edelleen kehittämisessä.

3.1 Työpajat koulutuksen ja työelämän välimaastossa

Nuoriin kohdistuneilla työvoimapolitiisilla toimenpiteillä on oma historiallinen taustansa. 1970-luvulta alkaen nuoriin kohdistuneet toimenpiteet eriytyivät selvästi muusta työvoimapolitiikasta. Kärkkäisen (1993) mukaan suomalaisen nuorisotyöttömyyspolitiikan muokkaajina olivat seuraavat kolme tekijää:

- 1) nuoria pidettiin haavoittuvampina kuin aikuisia
- 2) merkittävimpänä korostui halu katkaista joutenolo
- 3) nuoriin kohdistuneet toimenpiteet omaksuttiin pääosin ulkomailta.

Keinoja nuorten työllistämiseksi ovat olleet erilaiset tukityöt, harjoittelupaikat. (Laakso 1997) Työpajatoiminta poikkeaa muista toimenpiteistä siten, että pajoissa painotetaan ohjaajan ja ohjauksen merkitystä. Työpajatyöskentelyyn liittyy usein myös koulutusta. Muissa toimenpiteissä siihen ei ole kiinnitetty erityistä huomiota. Nuoret elävät maailmassa, joka muuttuu kaiken aikaa. Puhutaan perheen, koulun, työelämän ja koko yhteiskunnan muuttumisesta. Ihmisten elämä individualisoituu, yksilöllä on valinnan vapaus, mutta ei juuri tukea tai neuvoa valinnoilleen. Sukupolvena nuoret rakentavat tulevaisuuttaan yksilöllisemmistä lähtökohdista, mutta samalla myös ehkä yksinäisempinä. Kaiken tämän keskellä nuorten tulisi löytää paikkansa niin työelämässä kuin yhteiskunnassakin. Nuoruudessa ratkaistaan monia myöhemmän elämän kannalta tärkeitä asioita, niinpä on väliä sillä, millä tavalla nuori liittyy yhteiskuntaan. Työelämä on perinteisesti ollut se, mitä kautta nuori on liittynyt yhteiskuntaan. Työnteko on toiminut aikuiselämään sosiaalistajana ja yhteiskunnan keskeisten toimintamuotojen välittäjänä. Useimmat nyt työelämässä mukana olevat aikuiset ovat saaneet työkasvatuksensa kotona ja lähiyhteisössä. Yhä useampien työ on välittynyttä, henkistä ja toteutuu osana monimutkaisia prosesseja. Nuoren syrjäytymiskehityksen ja työttömyyden välinen yhteys ei ole välttämättä yksiselitteinen. Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten siteet yhteiskuntaan ovat heikenneet. Pakottamalla tällaiset nuoret palkkatyöhön ja lisäämällä kontrollia saadaan vain yhteiskunnan vastaisuutta ja syrjäytymiskierrettä vahvistettua. Tällaisille nuorille on kehitelty koulun ja työelämän väliin yksilöllisiä ratkaisuja nuorten työpajoilla ja erilaisissa aktivointiprojekteissa. (Laakso 1997)

Euroopan unioniin liittymisen myötä, osittainen rahoitus monille työpajoille tuli

Euroopan sosiaalirahastosta. Euroopan sosiaalirahaston ohjelma-asiakirjan mukaan nuorten integroimisessa työmarkkinoille toimenpiteet kohdistettiin sekä niihin ammattitaidottomiin nuoriin, joita ilman ammatillista koulutusta uhkaa pitkäaikaistyöttömyys ja työelämästä syrjäytyminen että niihin nuoriin, joiden ongelmana on siirtyminen koulutuksen jälkeen työmarkkinoille (ESR-asiakirja 1995). Työpajoista pyrittiin kehittämään koulutuksen ja työelämän välimaastoon joustavasti toimivia monimuotoisia yksiköitä, jotka kehittävät nuorten elämänhallintaa sekä kykyjä ja mahdollisuuksia sijoittua työpajajakson jälkeen joko työhön, omaan yritykseen tai ammatilliseen koulutukseen. Nuorten työpajoja kehitettiin erityisesti seuraavilla teema-alueilla:

- 1) oppisopimuskoulutukseen orientoivina yksiköinä, oppisopimuspaikkoja etsivinä ja ”räätälöivinä” paikkoina
- 2) yrittäjyyttä tukevinä yksikköinä
- 3) vaihtoehtoisina ammattikouluina ja esimerkiksi kouluarvosanojen korottamispaikkoina
- 4) lisäämällä ammattioppilaitosten yhteydessä oleville pajoille vastuuta vastavalmistuneiden työllistämässä
- 5) kokeilemassa pitkäaikaistyöttömien ja nuorisotyöttömien yhteistoimintamalleja (mestari-kisälli)
- 6) ottamalla huomioon nuorten elämäntilanne kokonaisuutena ja auttamalla nuoria urasuunnitelman luomisessa ja toteutuksessa
- 7) aktivoimalla syrjäytyneitä nuoria yhteiskuntaan, koulutukseen ja työelämään yhteistyössä muiden asiantuntijoiden kanssa. (Laakso 1997)

Suomalaisessa koulutusjärjestelmässä ammatillisella koulutuksella on vankka painoarvo. Suomessa tätä nykyä miltei koko ikäluokka suorittaa ammatillisen tutkinnon ja pääsääntöisesti koulumuotoisissa oppilaitoksissa. Esimerkiksi Saksassa koulutus ja ammattitaito hankitaan oppisopimuksen avulla. Englantilainen koulutuksesta työelämään siirtymisen malli on huomattavasti yksilöllisempi. Suuri osa englantilaisnuorista lopettaa koulunkäynnin peruskoulun jälkeen ja siirtyy työmarkkinoille vähän ammattitaitoa vaativiin, lyhytaikaisiin työsuhteisiin ja myöhemmin lyhytkestoiseen ammatilliseen koulutukseen. Yhtenäinen ja institutionalisoitunut ammatillinen koulutusjärjestelmä

puuttuu Englannista, eikä ammatillisen koulutuksen hankkiminen ole siellä samanlainen normi kuin Saksassa ja Suomessa. (Nyyssölä & Pajala 1999)

Suomalaisessa koulusta työelämään siirtymämallissa on havaittavissa enemmän joustavia ja yksilöllisiä polkuja. Oppisopimuspaikkoja on lisätty runsaasti, Euroopan sosiaalirahaston tuella luodut työllistämiprojektit pyrkivät ehkäisemään syrjäytymistä ja rakentamaan yksilöllisiä polkuja työttömyydestä työelämään. Koulutuksesta työelämään siirtymisen hankaloituessa nuorille on etsitty uusia keinoja sijoittua työmarkkinoille kuten työpajat ja oppisopimuskoulutus. Työvoimatoimistoissa tehostettiin 1970-luvulta lähtien nuorten neuvontaa, niissä toimii nuorten neuvontaan erikoistuneita virkailijoita. Raahessa toimii eri virkailijoista koottu nuorten työvoimapalvelujen ryhmä, siinä ovat mukana ammatinvalintapsykologi, työvoimaneuvoja ja koulutusneuvoja.

3.2 Uusi oppimisympäristö ja kasvatus

Käsitettä uusi oppimisympäristö käytetään, kun uudet pedagogiset ja koulutuspoliittiset näkemykset yhdessä uuden teknologian tarjoamien mahdollisuuksien kanssa ovat keskeisessä asemassa. Uusi oppimisympäristö on sateenvarjo, joka sisältää erilaisia lähestymistapoja, metodeja ja usein runsaasti kokeiltavia aineksia. Uusille oppimisympäristöille tyypillisiä piirteitä ovat avoimuus, joustavuus, tiedon saavutettavuus, verkottuminen, uudet oppimisnäkemykset, kansainvälistyminen, tiedonhallinnan ja viestinnän perustaidot sekä tieto- ja viestintäteknikka. Kyse on valmiuksista, osaamisesta ja toiminnallisista ratkaisuista. Oppiminen pitäisi jäsentää oppijoiden oppimisvalmiuksien mukaan. Opetuksessa on oltava opetusmateriaalia, keskustelua, halua, kykyä, tietoja ja taitoja, oppimisen perusteita.

Länsimaiden historiassa ei ole koskaan ollut suurempia resursseja tarjolla itsekasvatukseen kuin 20. vuosisadalla. Oppimis- ja opetuskulttuuri ei ole muuttunut samassa tahdissa. Itseohjautuvuus on laajempi käsite kuin itseopiskelu tai etäopetus. Siihen liittyy autonomisuus, mikä tarkoittaa itsenäisyyttä, emotionaalista riippumattomuutta, itseluottamusta, ajatusten ja tunteiden itsenäisyyttä, osoittaa tiettyä kypsyyttä. Itseohjautuvuus on myös yhteisöllisyyttä, mikä tarkoittaa solidaarisuutta, yhteyden tunnetta. Yhteisöllisyys ymmärtää dialogin merkityksen: kriittisen analyysin ja arvioinnin, mielipiteen testauksen. Kaikki aikuiset eivät ole itseohjautuvia, usko itseohjautuvuuteen

voi olla liian optimistinen. Nykyiset järjestelmätkään eivät ole vielä valmiita itseohjautuviksi oppimisympäristöiksi. Niissä pitää olla riittävä tuki ja neuvonta. Laajimmassa merkityksessään itseohjautuva oppiminen kuvaa prosessia, jossa oppija tekee aloitteen joko toisten avulla tai ilman sitä. Uusissa oppimisympäristöissä on kyse pyrkimyksestä luoda sekä oppijan että yhteisön kannalta paras ja järkevin oppimisympäristö. (Kajanto A.1994) Oppimisen voima on ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa.

Perinteisessä pedagogisessa mielessä kasvatus on määritelty kulttuuriperinnön siirtämiseksi uusille sukupolville. Kasvatus ei ole vain sitä, vaan sen tehtävänä on antaa valmiudet ja välineet yhteisöjen ja niiden kulttuurin jatkuvaan kehittymiseen ja uudistumiseen. Sosiaalistuminen ei pääty vielä siihenkään, että kukin ikäpolvi aikuistuu, vaan uusien arvojen, normien, tiedollisten käsitysten ja toimintatapojen sosiaalinen oppiminen jatkuu aikuisena. Sosiaalistuminen jatkuu läpi elämän sen vuoksi, että jokainen elämänsäkausi tuo eteen uusia kehittymistehtäviä. Yhteiskunnalliset muutokset puolestaan vaativat kaikenikäisiä muuttamaan vanhoja asenteitaan, käsityksiään ja menettelytapojaan ja oppimaan uusia. Kasvatustieteellinen tutkimus ja kirjallisuus, käsittelevät ihmisen psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista kehitystä aikuistumiseen asti. Koulujärjestelmissä tai – yhteisössä kasvatus päättyy aikuisuuteen, pedagogiikka on keskittynyt lapsuuteen ja nuoruuteen, samalla usein käytännössäkkin unohtuu koulun tehtävät suhteessa kasvatuksen kokonaisuuteen. Törmätään myös kysymykseen, voidaanko aikuisia kasvattaa, eivätkä aikuiset itsekään miellä koulujärjestelmien tarjoamaa koulutusta heille tarkoitetuksi. Aikuiskasvatus tieteen alana on varsin nuorta ja teoriaperusteiden kehittäminen alkutekijöissään. Puhutaan elinikäisestä oppimisesta, joka sekin käsitteenä hakee vielä muotoaan. Jotta yhteiskunta ja kulttuuri kehittyisi ja uudistuisi on aikuistenkin kasvatus välttämätöntä. J.A. Hollo määrittelee kasvatuksen luontoperäisen kasvun auttamiseksi. Hollon mukaan kasvatus perustuu yksilön omaehtoiselle kasvamiselle, mutta ihmiseksi kasvaminen voi tapahtua vain sosiaalisessa yhteisössä, joka säätelee kasvua monin tavoin. Voidaan puhua myös itsekasvatuksesta, vain kriittinen ihminen voi kyetä itsekasvatukseen, perustella näkemyksensä, tarvittaessa perustellusti muuttaa näkemyksiään, hankkia tietoa ja oppia uutta. (Puolimatka 1995)

3.3 Työpajat Raahen seutukunnassa

Vuonna 1995 Suomen liityttyä Euroopan unionin jäseneksi, tuli mahdolliseksi saada kansainvälistä tukea työpajatoimintaan Euroopan unionista. Kansainvälinen projektitoiminta työpajatoiminnassa ei ollut Suomessa aivan uutta. 1980-luvulla oli oltu mukana Pohjoismaisessa nuorisotakuukokeilussa, jossa oli jaettu kokemuksia Tanskan, Norjan, Ruotsin ja Suomen välillä. Suomalaisten työpajojen ideoinnissa ja kehittämisessä Tanskassa toteutettavien työpajojen ja hankkeiden merkitys oli merkittävä. Niissä oli yhdistetty koulutusta ja työntekoa ja ammattiorientaatio oli vahvasti mukana. Brittein saarilta toteutetuista yrittäjäpajoista oli saatu myös vaikutteita. (Räisänen Heikki 1988).

Euroopan sosiaalirahaston rahoitusmahdollisuuteen Raahenkin seutukunnalla tartuttiin ja saatiin vuonna 1995 rahoitusta työpajatoimintaan. Raahen seutukunnan kehittämiskeskus, johon kuuluivat alueen kuusi kuntaa: Raahe, Pattijoki, Pyhäjoki, Ruukki, Siikajoki ja Vihanti, oli työpajaprojektin toteuttaja. Projektihakemus, jolla rahoitusta oli haettu, oli hyvin laeva. Kohderyhmäksi hakemuksessa oli määritelty alle 25-vuotiaat nuoret. Osittain Euroopan sosiaalirahaston rahoittamana työpajatoimintaa toteutettiin 1.7.1995–31.8.2000. Tuona aikana työpajatoiminnan avulla työllistettiin Raahen seutukunnassa 460 alle 25-vuotiasta puolen vuoden ajaksi, näistä naisia oli 119 (25 %) ja miehiä 341 (75%). (Työpajatoiminnan loppuraportti 2000. s.4, 6, 14) Rahoituksesta vastasivat Euroopan sosiaalirahasto, alueen kunnat, työministeriö sekä opetusministeriö. Euroopan sosiaalirahaston rahoja käytettiin palkkakustannuksiin ja opetusministeriön rahoja mm. työvälineiden hankintaan. (Työpajatoiminnan loppuraportti 2000)

Työpajatoimintaa suunnitelleen työryhmän lähtökohtana oli, että työpajatoiminnan on työvoimapolitiittisena toimenpiteenä oltava perusteltu osa nuoren konkreettista ja yksilöllistä kehittämissuunnitelmaa. Itse toiminnalle ei ainakaan lainsäädännöllisiä rajoituksia juuri ollut, työpajoissa katsottiin voitavan tehtävän töitä, jotka kuuluvat kunnan toimialaan. Työttömien ohjautumista työpajoille määrittivät työllisyyslaki, -asetus sekä työvoimapolitiittilaki- ja -asetus. Työryhmä asetti työpajatoiminnan tavoitteeksi sen, että se aktivoi nuoria ammattitaidon hankkimiseen, palkkatyön vaihtoehto tavoitteena. Työpajatoiminnan tulisi sisältää yksilöllistä työnohjausta, työkasvatusta sekä koulutusvaihtoehtoihin ja työelämään tutustumista. Tiedostettiin työpajatoiminnassa kyse

olevan pedagogiikasta. Ryhmäkoko tuli säilyttää pienenä, jotta kasvatukselliset tavoitteet voidaan saavuttaa erityisesti vaikeasti työllistettävien nuorten kanssa. Työpajojen toiminnanohjaajien valintakriteereiksi asetettiin: oman ammattialan hallinta, kykyä ja halua työskennellä nuorten parissa sekä opastaa heitä, sosiaalisia vuorovaikutus-taitoja, hyvää organisointikykyä, kokemusta nuorisotyöstä esim. kerhojen ohjaus ja opetustehtävät. Työryhmä näki myös tärkeäksi sen, että työpajatoiminnan kehittämiseksi nuorten omia näkemyksiä, toiveita ja ajatuksia työpajatoiminnasta tulisi selvittää. Nuorten työpajojen ohjaajien rooli katsottiin tärkeäksi, hänellä tulee olla työelämän tuntemusta ja kyky tulla toimeen myös ongelmallisten nuorten kanssa. (Suvanto 1996)

Vuonna 1995 tuli voimaan myös uusittu nuorisotyölaki, jossa nuorisotoimen tehtävä määriteltiin laajemmaksi kuin aiemmin. Nuorisotyölain tarkoituksena oli parantaa nuorten elinoloja ja luoda edellytyksiä nuorten kansalaistoiminnalle. Lain muutos sai ainakin jossakin määrin nuorisolautakunnat ja kunnat ottamaan vastuuta myös nuorten työllistämisestä. Oulun lääninhallituksen nuorisotoimentarkastaja totesi Oulun läänin työpajapäivillä helmikuussa 1999, että työpajatoiminta on ennen kaikkea elämänhallinnan koulu nuorelle. Tärkeintä pajatoiminnassa on nuoren elämänhallintataitojen kehittäminen ja siihen liittyvä koulutus, työ- ja urasuunnittelu. Vuonna 1998 Oulun läänissä toimi 45 työpajaa 37 kunnassa ja niissä työskenteli yhteensä 805 nuorta, joista Raahen seutukunnan työpajoissa työskenteli 130 eli 16 %. Oulun läänissä työpajatoimintaan käytettiin rahaa 38 958 000 mk, siitä Euroopan sosiaalirahaston osuus oli 14,2 %, Työministeriön 24 %, Opetusministeriön 7,8 %, kuntien osuus 40,2 %, pajojen oma tulorahoitus 13,6 %. Yhden nuoren työllistämiseen käytettiin keskimäärin 48 395 markkaa. Koko maassa noin viisi tuhatta nuorta oli mukana työpajatoiminnassa. (Lehmusvuori Tuula 1999)

Työpajatoiminnan tavoitteet oli määritelty seuraavasti: vahvistaa ja kehittää nuorten teknisiä ammatillisia valmiuksia, lisätä ja vahvistaa työelämässä ja elämässä yleensä tarvittavia henkilökohtaisia valmiuksia kuten itseluottamusta, yhteistyökykyä ja aloitteellisuutta sekä selkeyttää ammatinvalintaa ja lisätä kiinnostusta ammattiin valmistavaan koulutukseen. (Suvanto 1996)

Toiminta-aloiksi oli nimetty: puu, tekstiili, atk, metalli ja kotitalous. Lisäksi puolen vuoden työllisyysjaksoon oli suunniteltu sisältyvän kuukauden mittainen koulutus. Toiminnan tavoitteeksi oli asetettu alle 25-vuotiaiden työttömien syrjäytymisen ehkäisy ja se, että vähintään 50 % työpajatoimintaan mukaan tulevista työllistyy tai saa

koulutuspaikan puolen vuoden kuluessa pajajakson päättymisestä. Raahessa jo käynnissä ollutta työpajatoimintaa haluttiin kehittää ja laajentaa. Työpajatoiminnan kustannukset projektin aikana olivat 23 136 644 mk. Suuri osa rahasta tuli valtiolta ja Euroopan sosiaalirahastosta, kuntien osuus siitä oli 8 171 671 mk. (Työpajatoiminnan loppuraportti 2000)

Raahen seutukunnalla toimi parhaimmillaan viisi pajaa: Ruukissa puu- ja tekstiilipaja, Pyhäjoella atk-paja, Vihannissa metallipaja, Raahessa, auto-, kahvila ja videopaja, Pattijoella toimistopaja. Työpajoilla oli kuusi työpajaohjaaja ja työllistettyjä nuoria pajoilla oli noin 50 kerrallaan puolen vuoden jaksoissa. Monilla pajanuorilla oli ammatillinen koulutus, mutta joukossa oli ammattitaidottomia ja päihde- ja huumeongelmaisiakin. Kukin työpaja oli pieni, noin 5–10 nuoren hallitsema työyhteisö.

Raahessa työpajatoiminta oli aloitettu vuonna 1989 palvelukeskustoiminnan nimikkeellä. Raahella oli yhteistyösopimus Pattijoen kunnan kanssa. Toiminnassa oli oleellista joustavuus, mahdollisuus kokeilla erilaisia työtehtäviä eri hallintokunnissa. Työskentelyjaksoon sisältyi myös ammatinvalinnanohjausta, kotitaloutta ja tietojenkäsittelyyn perehtymistä. Monella pajanuorella oli rikkinäinen kotitausta ja keskeytyneet opinnot. Mahdollista oli myös suorittaa peruskouluaineita ns. pajakoulussa. Pajassa oli tuolloin yksi päätoiminen työpajaohjaaja ja noin 10 työllistämistuella palkattua alle 25-vuotiasta nuorta. Tuolloin työpaja nähtiin ns. syrjäytyneiden nuorten pelastajana. Vuoteen 1995 tultaessa oli perustettu kotikeittiö, pienimuotoinen työpaja ja kierrätyskeskus. Syksyllä 1995 pajatoiminta siirtyi vanhan paloaseman tiloihin, jossa toimintaa kehitettiin hyödyntäen paloaseman tilat. Tiloissa toimi kotikeittiö, nuorisokahvila, huolinta-, auto-, PC- ja videopaja (emt. s. 19). Useimmilla työpajalle työllistyneistä oli jokin ammatillinen koulutus. Vuoteen 1999 mennessä aloittaneista 26 % oli nuoria, joilla ei ollut mitään ammatillista koulutusta tai työkokemuksen avulla hankittua ammattitaitoa.

Ruukkiin ja Vihantiin oli perustettu työpajat vuonna 1994. Ruukilla oli yhteistyösopimus Siikajoen kunnan kanssa. Ruukissa toimi tekstiili- ja puutyöpaja ja Vihannissa metallipaja. Ruukin työpaja sijaitsi Revonlahdella ja laajensi toimintaansa joulukuussa 1995 siten, että puutyöosasto siirtyi eri rakennukseen ja tekstiilityö sai käyttöönsä omat tilat. Puuosastolla tehtiin tilaustöitä, huonekalujen entisöintiä, lasitustöitä jne. Tekstiiliosastolla tehtiin tilaustöitä kankaasta ja nahasta sekä leikkuupalveluja.

Tekstiiliosastolla myytiin myös kankaita, ompelutarvikkeita sekä vuokrattiin juhlapukuja. Vihantiin oli syntynyt metallipaja, jossa tehtiin metalli- ja konekorjauksia. Työpajasta tuli kunnan alueella ns. monitoimipiste, jossa kunta ja kuntalaiset korjauttivat välineitään. Pyhäjoella työpaja aloitti toimintansa joulukuussa 1995. Pajan erikoisosaamisen painopistealueena oli atk-osaaminen yhteistyössä Data Oy:n ja PC-Yrttis Oy:n kanssa. Vuodesta 1998 lähtien pääpaino oli kunnan sisäisten atk-toimintojen kehittämisessä. Pattijoelle perustettiin oma työpaja 1.6.1999. (emt. s. 19–20)

Erillisinä työpajatoimintaprojektista rahoitettuina hankkeina toteutettiin rakennus- ja metallihankkeet. Rakennushankkeessa 15 rakennusalan ammatillisen koulutuksen saanutta alle 25-vuotiasta nuorta sai kartuttaa työkokemustaan ja tietojaan peruskorjaus- ja muutostöissä. Metallihankkeessa neljä 6–8 nuoren ryhmää oli työllistämistuella sijoitettuna Raahen ammatillisen aikuiskoulutuskeskuksen metalliosastolle. Pajan tarkoituksena oli valmentaa nuoresta metallialan ammattilainen metallialan yritysten tarpeisiin. Hankkeeseen voivat hakeutua myös ne nuoret, joilla ei ollut ammatillista koulutusta. Työsuhteen jälkeen nuorilla oli mahdollisuus metallin jatkokoulutukseen, töihin tai oppisopimuskoulutukseen.

3.4 Työpajapolitiikan toteutus

Työpajatoiminnan luonne muuttui yksilöllisempään suuntaan, nuoret haluttiinkin nyt nähdä eurooppalaisen työvoimapolitiikan mukaisesti omaehtoisina toimijoina, omine lähtökohtineen ja tavoitteineen. Työpajojen ulkoisen rakenteen määrittivät edelleen valtio ja kunnat. Seutukunnan työpajojen katsottiin olevan sekä elinkeinopoliittisia että työllisyyspoliittisia. Kovin yksityiskohtaisia tavoitteita ei haluttu määrittellä, jotta tilaustöille ja ideoiden kehittelylle jäisi tilaa. Työpajat nähtiin nuorten itsensä hallitsemina työyhteisöinä; tavoitteineen, töineen, ongelmineen. Työpajoissa tehtävät työt muuttuivat hallinnon sisäisistä töistä omiksi yksiköikseen, jotka tuottivat tavaroita ja palveluja myös ulkopuolisille: yksityishenkilöille, yrityksille, yhdistyksille. Linkkinä eri viranomaisiin sekä pajatoiminnan tukena oli koko työpajatoiminnan ajan toiminut eri viranomaisista koottu ohjausryhmä.

Projektin kokonaisvastuu oli Raahen seutukunnan kehittämiskeskuksella. Työpajaprojekti olikin vuonna 1993 perustetun kehittämiskeskuksen hallinnoimista

projekteista ensimmäisiä mittavia projekteja. Projekti viitoitti suuntaa projektityöskentelylle ja oli oppimisen paikka mukana olleille toimijoille. Pohjois-Pohjanmaan Työvoima- ja elinkeinokeskuksen työvoimaosasto vastasi työhallinnon rahoituksesta. Opetusministeriö myönsi vuosittain projektille toiminta-avustusta. Raahen ja Ruukin työvoimatoimistot toimivat rahoituskanavina ja paikallisina valvojina seutukunnan työpajatoiminnassa. Työvoimatoimistot suorittivat nuorten valinnan työpajoille ja työllistäminen pajoilla tapahtui työllisyyslainsäädännön mukaisesti. Nuoren piti täyttää työllisyyslainsäädännön mukaiset ehdot eli, että hän oli työtön työnhakija, hänen työttömyytensä oli pitkittynyt, työllistymisjakso kohentaisi nuoren työllistymismahdollisuuksia ja täydentäisi hänen omia suunnitelmiaan. Koulutuksen hankinta tapahtui työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuslainsäädännön nojalla. Kunnat vastasivat kuntarahoitusosuudesta, työpajoista ja nuorten ohjauksesta työpajoilla. Projektirahoitus ohjautui Pohjois-Pohjanmaan työvoima- ja elinkeinokeskuksesta. Opetusministeriö antoi vuosittain toiminta-avustusta suoraan kunnille. Kuntien kautta tuli omarahoitusta ja kuntien työpajatoiminta oli kuntien vastuulla.

Monien toimijoiden mukanaolo vaati eri tahojen yhteistyötä, sopimista ja pelisääntöjä. Työvoimatoimisto oli aloitteellinen kuntien välisen sopimuksen aikaansaamisessa, jotta työelämän tarpeet huomioitaisiin työpajatoiminnassa. Työpajatoiminnan ei katsottu voivan olla vain kivaa tekemistä, vaan tavoitteena tuli olla työllistetyn työmarkkinakelpoisuuden parantaminen ja mahdollinen työpaikka avoimilla työmarkkinoilla. Kuntienkin intressissä oli elinkeinoelämän huomioiminen. Muun muassa Pattijoen työpajaa aloitettaessa kunnan odotukset työpajalle olivat kunnan markkinointi ja mahdollisten uusien työpaikkojen saaminen.

Raahen seutukunnan kehittämiskeskuksen johtokunta teki 28.2.1997 pajatoiminnan periaatteista seuraavan sopimuksen 28.2.1997:

- 1) Pajat ovat seutukunnallisia kuntien toimintayksiköitä, joilla on oma organisaatio, oma ohjausryhmä, oma budjetti, omat kehittämistavoitteet, mutta pajojen ohjaus ja kehittäminen tapahtuvat seutukunnallisesti.
- 2) Pajatoiminnan henkilöstöjärjestelyt ja nuorten työllistymismahdollisuudet hoidetaan seutukunnallisina.
- 3) Pajat voivat osallistua Kehittämiskeskuksen johdolla laadittaviin pajatoiminnan

kehittämishankkeisiin.

- 4) Pajatoimintaa kehitetään eri pajoissa omaleimaisesti tavoitteena, että toiminta vastaa niitä tarpeita ja edellytyksiä, joita nuorilla ja elinkeinoelämällä on nuorten työllistymiseksi.
- 5) Työsopimuksen tekee ja sen mukaisista kustannuksista huolehtii työllistettävän asuinkunta.
- 6) Nuorten työllistämistä toisen kunnan työpajassa sovitaan ao. pajojen kesken ja pajahenkilöstön samoin ao. kuntien ja työvoimatoimistojen kesken.
- 7) Kustannusten jako: Kukin kunta vastaa itse omista pajoistaan aiheutuvista kuluista ja pitää myös saamansa tulot. Tarvittaessa tulojen ja kustannusten jaosta voidaan päättää ao. pajojen ohjausryhmissä.
- 8) Seutukunnalliseen toimintaan tarkoitetuista ja pajatoimintaa tukevista avustuksista ja anomisista vastaa kehittämiskeskus, muilta osin kukin kunta voi toimia itsenäisesti.
- 9) Nuorilla on oikeus työsuhteen aikana osallistua hänelle tarjottavaan koulutukseen työsuhteen katkeamatta.
- 10) Nuori voi saada yrityksissä tapahtuvaa koulutusta kuntien, työvoimaviranomaisten ja yritysten kanssa tehtävien sopimusten mukaisesti. (Työpajatoiminnan loppuraportti 2000. s. 18–19)

3.5 Nuorten valinta työpajoille

Nuorten valinta työpajoille tapahtui työvoimatoimistojen kautta ja valinnassa kiinnitettiin erityistä huomiota siihen, että kaikkien kuuden kunnan alueelta sijoittui nuoria työpajoille. Tietoa työpajatoiminnasta annettiin asiakaskäyntien yhteydessä työvoimatoimistoissa Raahessa, Ruukissa, Pyhäjoella ja Vihannissa. Työpajoille halukkaat nuoret täyttivät hakulomakkeen, jossa kysyttiin heidän kiinnostuneisuuttaan ja koulutustarvettaan. Lopullisen sijoittumisen arvioi aina työvoimatoimisto jokaisen nuoren osalta. Nuorten sijoittaminen työpajoille tapahtui ylikunnallisesti, eli nuori sai halutessaan valita seutukunnan pajoista muunkin kuin oman kuntansa työpajan. 78 nuorta 460 nuoresta työskentelikin muussa kuin omassa kunnassaan. Eri kunnissa toimi erityyppisiä pajoja. Kunnilla oli omat kiintiönsä, montako nuorta kukin kunta oli sitoutunut työllistämään.

Kunnan osuus palkkakustannuksista oli noin 50 %. (Työpajatoiminnan loppuraportti 2000 s. 15)

Eri työvoimatoimistoissa ja kunnissa muotoutui omat työkäytännöt nuorten ohjaamisessa työpajoilla. Tähän vaikutti nuorten työttömien määrä ko. kunnassa ja toimijoiden oma tapa toimia. Raahessa työttömiä nuoria oli eniten ja Raahen työvoimatoimistossa nuoret työnhakijat asioivat eri virkailijoilla, riippuen ammatista. Ammattitaidottomia nuoria varten oli oma työvoimaneuvoja. Pienissä työvoimatoimistoissa Ruukissa, Vihannissa ja Pyhäjoella, alueen työttömät nuoret asioivat yhden virkailijan luona. Raahen työvoimatoimistossa työvoimaneuvojat esittelivät työpajan nuorelle yhtenä vaihtoehtona. Ne nuoret, jotka olivat kiinnostuneita työpajatoiminnasta täyttivät hakemuksen työpajalle. Siinä vaiheessa, kun työpajalle tuli avoin paikka, valittiin hakeneiden nuorten joukosta sopiva. Jos hakijoita oli enemmän kuin paikkoja nuoret otettiin nuorten toivomusten mukaisessa tärkeysjärjestyksessä. Työvoimaneuvoja ja ammatinvalintapsykologi kävivät hakemukset yhdessä läpi. Karsintaa ei juuri tarvinnut tehdä, muutaman viikon kuluessa hakemuksen täyttämistä, nuori yleensä pääsi haluamalleen pajalle. Rakennusprojektien ja joidenkin metalliprojektien yhteydessä työvoimaneuvojat etsivät työnhakijarekisteristä sopivia nuoria, jotka haastateltiin ja vapaaehtoisten joukosta tehtiin valinta. Työpajoille valinta tapahtui aina vapaaehtoisuuden perusteella.

Työpajaohjaajien valinnalle oli asetettu omat kriteerinsä, koska työpajaohjaajien roolia työpajoilla pidettiin hyvin tärkeänä. Työpajaohjaajienkin työsuhteet olivat määräaikaista ja lyhyitä. Ohjaajat pyrittiin kuitenkin työllistämään kahdeksi vuodeksi. Työpajaohjaajalla tuli olla työelämän tuntemusta ja kyky tulla toimeen myös vaikeasti työllistettävien nuorten kanssa. Työpajojen toiminnanohjaajien valintakriteereiksi oli asetettu: oman ammattialan hallinta, kykyä ja halua työskennellä nuorten parissa sekä opastaa heitä, sosiaalisia vuorovaikutustaitoja, hyvää organisointikykyä, kokemusta nuorisotyöstä esim. kerhojen ohjaus ja opetustehtävät. Työpajatoiminnan alkuvaiheessa työpajaohjaajatkin oli työllistetty työllistämistuella, joten heidän tuli täyttää samat työllisyyslain kriteerit kuin työpajalla työskentelevien nuortenkin. Toisessa vaiheessa, kun projektirahoitus saatiin, oli työpajaohjaajien palkkaukseen varattu oma määrärahasa ja työpajaohjaajat voitiin valita avoimella haulla, välittämättä työllisyyslaista. Tämä helpotti työpajaohjaajien valintaa.

3.6 Seutukunnallinen selvitys Raahen seutukunnan työpajatoiminnasta

Raahen seutukunnan työpajatoiminnasta valmistui Merja Honkakosken Raahen työvoimatoimistossa laatima selvitys vuonna 1998. Selvityksen avulla haluttiin saada tietoa, mitkä alat nousevat tärkeiksi tulevaisuuden kannalta, mitä vaikutusta työpajatoiminnalla on ja miten työpajatoimintaa tulevaisuudessa pitäisi kehittää ja suunnitella. Selvitykseen oli koottu 85 sivua tilastotietoja muun muassa alle 25-vuotiaiden työttömyydestä ja Raahen alueen väestöstä vuosien 1981–1997 aikana. Selvitystään varten Honkakoski oli haastatellut 31 työpajalla työskennellyttä nuorta ja kuutta ohjaajaa.

Honkakoski oli kutsunut haastatteluun 48 työpajoilla työskennellyttä nuorta, haastateltavaksi saapui 48 eli 65 % kutsutuista. Haastateltavia eri kunnista oli seuraavasti: Raahe 11, Pattijoki 4, Siikajoki 4, Pyhäjoki 3, Ruukki 6, Vihanti 4. Nuoret olivat työskennelleet eri pajoilla vuosien 1995–1998 aikana. Kahdeksan nuorta oli haastatteluhetkellä työssä jollain pajalla. Ryhmä oli hyvin heterogeeninen. Työpajalaisilla oli erilaiset koulutustaustat ja he edustivat erilaisia pajoja.

Haastattelua varten oli laadittu lomake, jonka avulla nuorille tehtiin seuraavia kysymyksiä:

- Saitko tarvitsemaasi työkokemusta omalta alaltasi?
- Saitko virikkeitä uudelleen koulutukseen, innostiko paja hakeutumaan kouluun, kurssille tai johonkin muuhun?
- Miten koit työskentelyn toisella paikkakunnalla?
- Miten mielestäsi seutukunnallista nuorten työpaja- ja/tai koulutusmahdollisuuksia pitäisi parantaa?
- Miten koulutuksesta (160 h) kerrottiin pajalla?
- Määrittele miksi suhtautumisesi työpaja-aikaiseen koulutukseen on myönteisempi kuin suhtautuminen muuhun koulutukseen (oletuksena oli, että nuoret suhtautuvat myönteisemmin työpajakoulutukseen kuin muuhun koulutukseen?)
- Oletko lyhyellä/keskipitkällä/pitkällä tähtäimellä jäämässä seutukuntaan, jos ei niin mihin olet menossa, minkä vuoksi suunnittelet muuttavasi?

Honkakosken selvityksen mukaan nuorten kokemukset työpajatoiminnasta olivat pääasiassa positiivisia. Nuoret kokivat saaneensa monipuolista työkokemusta ja itsevarmuutta. Esimerkiksi tekstiilipajalla työskennellyt nuori kertoi saaneensa itsevarmuutta ja rohkeutta ottaa mitat asiakkaasta. Autopajalla työskennellyt nuori taas oli tyytyväinen, koska sai tehdä monipuolisesti alan eri töitä, muun muassa hitsaustöitä ja katsastusremontteja. Työ koettiin vaihtelevaksi ja mielenkiintoiseksi, itsenäiseksi, mukavaksi ja vastuulliseksi. Muutama kertoi olleensa aluksi epäluuloinen, mutta pajalla oli kuitenkin ollut mukavaa. Joku kertoi, että kun oli jonkin aikaa ollut työttömänä oli mukava saada haastavaa ja virikkeellistä tehtävää. Rakennusprojektissa mukana ollut kertoi, että sai erittäin positiivisia kokemuksia. Vanhustentalon korjaustyömaalla oli mukana ammattimiehiä, maalareita, kirvesmiehiä, joiden toimintaa sai seurata ja jotka antoivat myös ohjeita. Työ oli monipuolista kaikkea sai tehdä ja sai itseluottamusta. Suosittelen jatkossakin etenkin ammattikoulun käyneille.

Koulutuksesta useimmat olivat sitä mieltä, että työpajajakson aikana järjestettävän koulutuksen tulisi olla oman alan koulutusta, tekstiilipajalle tekstiilialan, puupajalle puusepän, metallipajalle metallin koulutusta, videopajalle videoalan, keittiöpajalle keittiöalan, atk-pajalle atk-alan koulutusta. Saatuun koulutukseen oltiin pääosin tyytyväisiä, joitakin turhautuneita mielipiteitä oli joukossa.

Kirjallisesti nuorilta oli kysytty hakeutumisesta työpajalle, mielipiteitä työpajajakson aikana annettavasta koulutuksesta, kokemuksia työpajasta ja työnohjauksesta, tarvitseeko tukea nykyisen elämäntilanteen parantamiseen, mille alalle tulevaisuudessa on halukas työllistymään, jos on työttömänä. Näiden tietojen haluttiin selvittää minkälaista palvelua, ohjausta ja neuvontaa nuoret kaipaavat, mikä nuoria kiinnostaa. Useimmat nuoret olivat saaneet tietää työpajasta työvoimatoimiston kautta. Työpajajakson aikaista koulutusta nuoret pitivät hyödyllisenä, mielenkiintoisena ja monipuolisena. Monissa mielipiteissä nousi esiin, että koulutuksen tulisi olla juuri oman ammattialan koulutusta. Siikajoen, Pyhäjoen ja Pattijoen nuorten mielipiteissä esiintyi tyytymättömyyttä koulutukseen. Raahen ja Ruukin nuorten mielipiteissä ei tyytymättömyys noussut esiin. Vihannin nuorista yksi oli tyytymätön koulutukseen ja sitä oli ollut liian vähän. Haastatelluista 31:sta nuoresta 8 oli muuttamassa pois seutukunnasta opiskelun, perhesyiden tai työn vuoksi.

Vuonna 1998 työpajoilla työskennelleiden nuorten koulutustausta

Pajan alan koulutus	Eri alan koulutus	Ei ammatillista koulutusta
12	10	9

Työpajoilla työskennelleiden nuorten koulutustausta oli hyvin heterogeeninen. Eri alan koulutuksen saaneet eivät innostuneet pajan alalle kouluttautumisesta, vaikka viihtyivätkin pajalla ja kiittelivät ohjausta. Ammattitaidottomista osa aikoi hakea ammatillisiin opintoihin, osa oli ilmoittanut, että opiskelu ei kiinnosta. Ammattikoulutuksen jo alalle saaneet olivat turhautuneita työpajajaksolla saatuun koulutukseen, koska sisälsi samoja asioita kuin koulussa oli opittu.

Honkakoski oli haastatellut myös kuutta työpajaohjaajaa eri pajoilta. Ensimmäisessä osiossa oli kysymyksiä ohjaajalle: miten olet toteuttanut ohjauksen pajalla, onko ollut vaikeuksia, miten pajatoiminta on kehittynyt, kun olet ollut pajalla, onko pajasi työympäristö kunnossa ja onko asianomainen paja oikea paikkakunnallasi. Toisessa osiossa selvitettiin työpajatoiminnan vaikuttavuutta siellä työskenteleiviin nuoriin

Työpajaohjaajat olivat alussa perehdyttäneet työpajoille tulijat, käytiin läpi säännöt, velvollisuudet, turvallisuusasiat. Nuoria ohjattiin työtehtävien tekemisessä ja antamisessa. Raahen ja Vihannin pajalla ohjaajat kertoivat muutamien nuorten kanssa olleen vaikeuksia luvattomien poissaolojen ja epäsäännöllisten työaikojen vuoksi. Useimpien nuorten kerrottiin olleen hyvin motivoituneita. Ohjaajat toivoivat, että nuoren pajajakso olisi pitempi. Ohjaajan vaihtuvuus sanottiin olevan liian tiheä nuoren kannalta. Jatkotukea nuorelle pajajakson jälkeen pidettiin tärkeänä. Raahen autopajalla sanottiin olevan ohjaajapula. Työpajan ohjaajat arvioivat työpajansa merkitystä nuoren elämäntilanteeseen. Viisi ohjaajaa oli vastannut, että työpajajaksolla on nuoren elämäntilanteeseen melko paljon merkitystä, yksi oli sitä mieltä, että pajajaksolla on erittäin paljon merkitystä. Kovin innovatiivisina työpajaohjaajat eivät pitäneet työpajaansa: kolme vastasi, että jossain määrin ja kolme eivät osanneet sanoa. Kaksi työpajaa piti toimintaansa innovatiivisena tarkoittaen sillä sitä, että toimitaan nuorten tarpeiden mukaan. Ohjaus on nuorten tarpeisiin sitoutuvaa, joka muuttuu koko ajan nuoren mukaan. Kaikkien nuorten kanssa ei tarvitse tehdä samaa, vaan toimitaan kunkin nuoren lahjojen ja kykyjen mukaan. Innovatiivista oli myös se, että työajat joustavat ei pelkästään ”kahdeksasta neljään”.

Viisi oli sitä mieltä työpajajaksolla saadaan nuorille uusia työpaikkoja, yksi ei osannut sanoa merkitystä. Yleisestä oppimisesta nuoret kertoivat, että ovat saaneet itsevarmuutta, atk-taitoja, uusia tuttavuuksia, työkokemusta erilaisista tehtävistä. Työpajalaiset kokivat, että heidän tekemää työtä arvostetaan. Vetäjien antamien haastattelujen perusteella työympäristöä, työturvallisuutta ja työvälineitä oli kehitetty eri työpajoilla. Erityisesti metalli-, auto-, rakennus- ja puutyöpajoilla korostui ohjaaminen ja perehdyttäminen työturvallisuuteen, kun ollaan tekemisissä vaarallisten koneiden ja laitteiden kanssa. Jatkotukea nuorelle pajajakson jälkeen toivottiin. Autopajan työpajaohjaajan mukaan autopaja oli nuorten toivepaja. Siellä viihdyttiin, toiminta oli monipuolista käsittäen monia ammattialoja. Videopajalla oli luovan alan työhön mahdollisuus siitä kiinnostuneille. Työpajojen työpajaohjaajat vastasivat yksiselitteisesti, että työpajalla oli merkitystä nuoren elämäntilanteeseen, itsetuntoon ja ammattitaitoon. Vetäjien mukaan työpajasta oli joillekin ollut apua uuden ammattialan löytymiseen. Työpaikan saantiin työpajalla sanottiin myös olevan merkitystä. Perhetilanteeseen ja yritystoiminnan aloittamiseen työpajatoiminnalla ei tiedetty olevan juuri merkitystä. Alueelle toivottiin eri alojen työpaikkoja. (emt.)

Vuosina 1995–1998 työpajanuorille eri kunnista ja eri pajoilta oli annettu seuraavanlaista koulutusta: ammattiyhdistystoiminta, asbestityökoulutus, asiakaspalvelu, atk-ajokortti, atk-koulutus, autojen maalaus ja korjaus, autonhuoltokoulutus, elektroniikka-alan koulutus, elämänhallinta, englanti, entisöinti- ja verhoilu, hitsauskurssit, kosteus- ja homevauriot, koulutusvaihtoehtojen esittely, kuivakukat, levyseppä, liikuntakasvatus, metalliala, musiikki, ruokahuolto, tapakasvatus, tekstiilit ja paloturvallisuus, terveystieteet, tulityö, tutustumismatkat ja vierailut, työhaastattelut, työpaikkahakemukset, työpsykologia, työturvallisuus, varjostinkurssi, yrittäjäkurssi. 160 tunnin mittaista koulutusta pidettiin sopivan pituisena ja hyödyllisenä. Metallipajalla työskennellyt olisi halunnut hitsata luokkia, pajalle mennessä kun luuli, että siellä saa suoritettua luokkien hitsaamisen. Metallipajalainen olisi halunnut hitsaustaidoistaan pätevyystodistuksen. Rakennuspajalla työskennellyt nuori oli toivonut peruskorjausta ja uudisrakentamista, hintojen kilpailuttamista. Tarvittavia rakennustarvikkeita ei pitäisi hakea suoraan kaupasta, vaan kilpailuttaa eri yrittäjiä. Näin saisi kokemusta ja kaupunki säästöjä. (emt.)

Taulukko 2 Raahen seutukunnan työpajoilla vuosina 1996–2000 työskennelleiden nuorten sijoittuminen puolen vuoden ja vuoden kuluttua työpajajakson päättymisestä vuosina (Työpajatoiminnan loppuraportti 2000)

	Projekti n:o 950170		Projekti n:o 960620	
	½ v	1v	½ v	1v
työssä	35	28	70	63
koulutuksessa	7	13	53	50
muualla	9	10	10	11
työttömänä	35	32	94	67
ei tietoa	4	7	20	2
keskeyttänyt				2
yht.	90	90	249	193
	(naisia 29, miehiä 61)		(naisia 80, miehiä 169)	

Luvut kertovat, että nuorten elämässä vuorottelevat työ, koulutus ja muut asiat. Muualla olemiseksi on luokiteltu esimerkiksi armeijassa olo tai omien lasten hoitaminen. Luokittelu muualla käsitteenä antaa epämääräisen kuvan nuorten tekemisestä ja ehkä kertoo yhteiskunnassa vallitsevasta asenteesta, että muuta kuin työtä ja koulutusta ei pidetä hyväksyttävänä olotilana.

Oulun läänissä työpajoissa työskennelleistä nuorista pajajakson jälkeen sijoittui 30,3 % työelämään ja 27,1 % koulutukseen, sijoittumisprosentti oli yhteensä 57,4 %. (Tuula Lehmusvuori 1999) Raahessa sijoittumisessa saavutettiin jokseenkin sama taso, yli 50 % työpajoilla työskennellyistä oli muualla kuin työttömänä, kun asiaa tarkasteltiin puolen vuoden ja vuoden kuluttua työpajajakson jälkeen. (Työpajatoiminnan loppuraportti 2000)

4. RAAHEN ALUEEN ELINKEINOELÄMÄN JA VÄESTÖN KEHITYS

Raahen kaupunki sijaitsee pohjanlahden rannikolla. Merkkejä asumisesta ja ihmisten elämisestä alueelta löytyy neljän tuhannen vuoden takaa. Purjelaivojen rakentamisen aikaan Raahe eli kukoistuskauttaan. Laivojen rakentaminen, merenkulku ja kaupankäynti, kalastus ja maatalous olivat elinkeinoina. Ennen Rautaruukin terästehtaan rakentamista Raahe oli pikkuinen merikaupunki, jossa tavallisimpia ammatteja olivat maanviljelijä, merimies ja kalastaja. Meri oli väylä maailmalle, mitä se on tänäkin päivänä. Raahen satama on kokonaistavaraliikennemäärien perusteella Suomen seitsemänneksi vilkkain satama. Satamassa käy vuosittain noin 800 laivaa. Sataman kautta kuljetetaan erilaisia raaka-aineita ja irtolasteja, terästä, sahatavaraa, kontteja sekä projektiluontoisia laivauksia. (<http://www.portofraahe.fi> [viitattu 19.9.2005])

4.1 Maatalouselinkeinoista teollisuuspaikkakunnaksi

Väestön elinkeinorakenne muuttui ajan oloon ainakin siten, että teollisuustyöväestön suuri osuus tunnustettiin. Niinpä 2154 (48%) Raahen 4490 asukkaasta ansaitsi leipänsä teollisuudesta vielä vuonna 1950. Maa- ja metsätalouden, kaupan, liikenteen, palveluelinkeinojen ja muiden elinkeinojen parissa työskenteleviä oli selvästi vähemmän. Vastaavasti maaseudulla oli vielä tässä vaiheessa paljon – valtaosa – sellaisia, jotka työskentelivät maa- ja metsätalouselinkeinojen parissa. Pattijoen 2439 asukkaista sellaisia oli 1588 eli 65,1 %, Saloisten¹ 3029 asukkaasta 1608 eli 53,1 % ja Vihannin asukkaasta peräti 3019 eli 77,4 %. Muilta aloilta leipänsä saavia näissä kunnissa oli huomattavasti vähemmän. Alueen väestö oli suureksi osaksi suomenkielistä, mutta mainittakoon kuitenkin, että Raahessa puhuttiin jonkin verran ruotsiakin. Ilmoittipa vuonna 1920 peräti 103 raahelaista ruotsin äidinkielekseen ja neljä jonkin muun kielen. Maaseutu oli lähes täysin suomenkielistä. (Lackman). s. 416. Raahen tienoon historia. Jyväskylä 1991)

¹Saloisten kunta liitettiin Raahen kaupunkiin 1970-luvulla.

1950 luvulle tultaessa Raahen talousalue oli väkiluvultaan maan heikoimmin kehittyvää aluetta. Työttömyys oli myös korkea. Tilanne muuttui seuraavan vuosikymmenen puolella, kun alueelle perustettiin Rautaruukin terästehdas. Teollisten työpaikkojen määrä, väestön

määrä ja vauraus alueella lisääntyivät. Rautatehtaan rakentaminen aloitettiin vuonna 1961 ja ensimmäiset harkkolaiva lähti tehtaan satamasta 5.9.1964 viemään 1 150 tonnia rautaruukkilaisten työstämää terästä Tanskaan. Rakentaminen jatkui tähän tapaan, vuonna 1964 tehtaan palveluksessa oli noin 1000 henkeä, vuonna 1972 määrä oli noin 3000 ja vuonna 1980 peräti 4376 henkeä. On selvää, että terästehtaan sijoittaminen alueelle vaikutti monella tavalla sen elämään. Se ei antanut vain saloislaisille ja raahelaisille kipeästi kaivattua työtä, se tarjosi sitä myös naapurikuntalaisille, pattijokisille, siikajokisille, pyhäjokisille ja vihantilaisille. Helpompi heidän oli muuttaa Raahen kuin Ruotsiin. (Lackman Matti s. 573.)

Rautaruukin perustaminen ja muutenkin teollisten elinkeinojen tulo alueelle vaikuttivat oleellisella tavalla väestön rakenteeseen ja määrään. Väestön määrä alkoi lisääntyä voimakkaasti etenkin Raahessa, Pattijoella ja Saloisissa. Elinkeinorakenteen murros sekä valtaisa muuttoliike koettelivat Raahen aluetta 1960-luvulta 1980-luvulle. Tehtaan rakentamisen myötä Raahen kaupunki vaurastui ja rakennettiin asuntoja, kouluja, järjestettiin erilaisia palveluja. Ennen tehtaan rakentamista ja käynnistämistä työttömyysaste alueella oli noin 7 %, kun koko maan vastaava luku oli 1,9 %. Tehtaan käynnistyessä ja laajentuessa työttömyys alueella hellitti ja työttömyysaste 1970-luvun alussa oli lähes nolla. 1970-luvun lopussa ei kuitenkaan uusia työpaikkoja enää syntynyt ja teollisuusyrityksetkin alkoivat vähentää työvoimaansa. Työttömien määrä alkoi kasvaa ja työttömyysaste tänä päivänä vuonna 2005 on 15 % eli vielä suurempi kuin vuonna 1960, jolloin tehtaan rakentamispäätöksen yksi tärkeä syy oli alueen korkea työttömyys. Raahen kaupungissa oli noin viisi tuhatta asukasta vuonna 1960, väkimäärä lisääntyi vuoteen 1980 mennessä 18 542. Vuosina 1980–1998 työpaikkojen määrä oli pysynyt 13 000–16 000 työpaikan tasolla. Tilastot kertovat työpaikkojen alueella vuosi vuodelta vähenevän. Vuoden 2004 lopussa Raahen kaupungin väkimäärä oli 22 257 henkilöä. Työvoimaan alueella lasketaan kuuluvaksi 10 980 henkilöä (17–64 –vuotiaat).

Tällä hetkellä yhteiskunnan rakenteiden joustaminen ja murtuminen Raahen alueella näkyy monin tavoin. Raahen ja Pattijoen kuntaliitos toteutettiin vuonna 2003, työttömyys on pysynyt korkealla, kunnat ovat velkaantuneet, palveluja järjestellään uudelleen, väkeä muuttaa muualle. Yhteisöverotulojen toivossa on rakennettu kalliita teollisuushalleja ja siten tuettu elinkeinoelämää. Satoja vuokra-asuntoja on tyhjillään. Kaupungilla on velkaa 80 miljoonaa euroa, josta pelkät korkomenot ovat 2 miljoonaa euroa vuodessa.

Teollisuushalleja varten otettiin lainaa viime vuonna 1,6 miljoonaa euroa, tänä vuonna 2005 saman verran ja ensi vuodelle on laina-anomukset vireillä hallintokoneistossa. Työttömyys on työministeriön työllisyystilaston mukaan noin 15 %, kun se muualla maassa on noin 10 %.

Raahen kaupungissakin on jouduttu hyvinvointipalvelujen tuottajasta palveluiden karsijaksi, agentteina käytetään muun muassa erilaisia konsultteja. Vuoden 2003 tilinpäätöksessä todetaan, että Efektian palvelurakenneselvitys tuotti listan kehittämistoimenpiteitä, joiden avulla pyritään saamaan kaupungin talous tasapainoon vuoteen 2007 mennessä. Vuoden 2005 talousarviossa todetaan, että kaupunginvaltuuston hyväksymässä vakauttamissopimuksessa edellytetään, että Raahen kaupungilla on viiden vuoden kuluttua 200 henkilöä vähemmän kuin vuonna 2004. Vuoden 2005 vakituisen henkilökunnan määrä on 936. Toimin itsekin luottamushenkilönä Pattijoen kunnassa vuosina 1992–1999, jolloin paineet palveluiden karsimiselle ja säästämiseen olivat kovat. Aina kun oli kyse jostakin kehittämisohjelmasta: yksityisteiden kehittäminen, kunnan siivous- ja ruokapalveluiden kehittäminen, tiesi se palveluiden karsintaesityksiä ja henkilöstön vähentämistä.

Paikallishallinto joutuu kyseenalaistamaan monia tehtäviään, ovatko ne välttämättömiä ja ovatko ne perustehtäviä, onko ne itse suoritettava vai järjestettävä. Kunnat karsivat tänä päivänä kaikkea mahdollista, vaihtoehtoisia palveluja ei tuoteta eikä tarjota. Rautaruukki Metals divisioonan metallituotteiden palvelukeskuksen ja Suomen suurimman tuulivoimalaitoksen perustaminen ovat megatason juttuja Raahen alueella. Oulun yliopiston Raahen toimipisteen johtosäännön hyväksyminen ja se, että raahelaisilla yrityksillä on myönteiset odotukset tulevaisuudesta antavat meille mahdollisuuden lähteä markkinoimaan oman kaupunkimme osaamista, työpaikkoja, hyviä palveluja, vetovoimaisuutta ja viihtyisyyttä. (Nahkuri Jaakko 2005) Vuonna 2003 Rautaruukki Oy:n Raahen tehtaan irtisanomisten myötä työpaikkojen menetys Rautaruukilla oli noin 450. Valtioneuvosto nimesi Raahen kriisialueeksi, äkilliseksi rakennemuutosalueeksi, jota pyritään valtion toimenpitein avustamaan. (Tilinpäätös 2003, Raahen kaupunki)

Taulukko 3 Elinkeinorakenne Raahen seutukunnassa vuonna 1998
(Raahen kaupunki 2000)

	Työpaikat	%
Alkutuotanto	1386	9
Jalostus	6229	39
Palvelut	7448	47
Rakennustoiminta	<u>705</u>	<u>5</u>
Yhteensä	15768	100

Taulukko 4 Raahen kaupungin elinkeinorakenne 1.1.2003 (Raahen kaupunki 2005)

	lkm	%
Alkutuotanto	241	2,11
Jalostus	5047	44,26
Palvelukset	5539	48,57
Rakennustoiminta	577	5,06
Yhteensä	11404	100

Taulukot 3 ja 4 kertovat, että teollisuustyöpaikat ja suuri joukko palvelualan (opetus, sosiaali- ja terveystoimi, kauppa) työpaikoista ovat keskittyneet Raahen kaupunkiin. Maa- ja metsätaloutta harjoitetaan maaseutukunnissa, joskin niissäkin on jonkin verran teollisuutta. Maataloudessakin on tapahtunut suuria muutoksia. Tilakoot ovat kasvaneet ja lukuisa määrä maatalousyrittäjiä on lopettanut toimintansa. Raahen elinkeinotilastoissa muutokset eivät näy, koska alkutuotannon osuus elinkeinoista on pieni.

Raahe näyttää menettäneen ison määrän työpaikkoja vertailtaessa vuoden 1996 ja 2002 lukuja, 397 työpaikkaa. Rautaruukin ja kuntien saneerauksien kautta on Raahen seutukunnasta poistunut yli 1000 työpaikkaa. Työpaikat seutukunnassa olivat vuonna 2000 vuoden 1989 tasossa. (Raahen seutukunnan kehittämiskeskus 2001, Aluekeskusohjelma 2001–2006)

Taulukko 5. Suurimmat yritykset Raahen kaupungissa vuosina 1996 ja 2002
(Raahen kaupunki 2005)

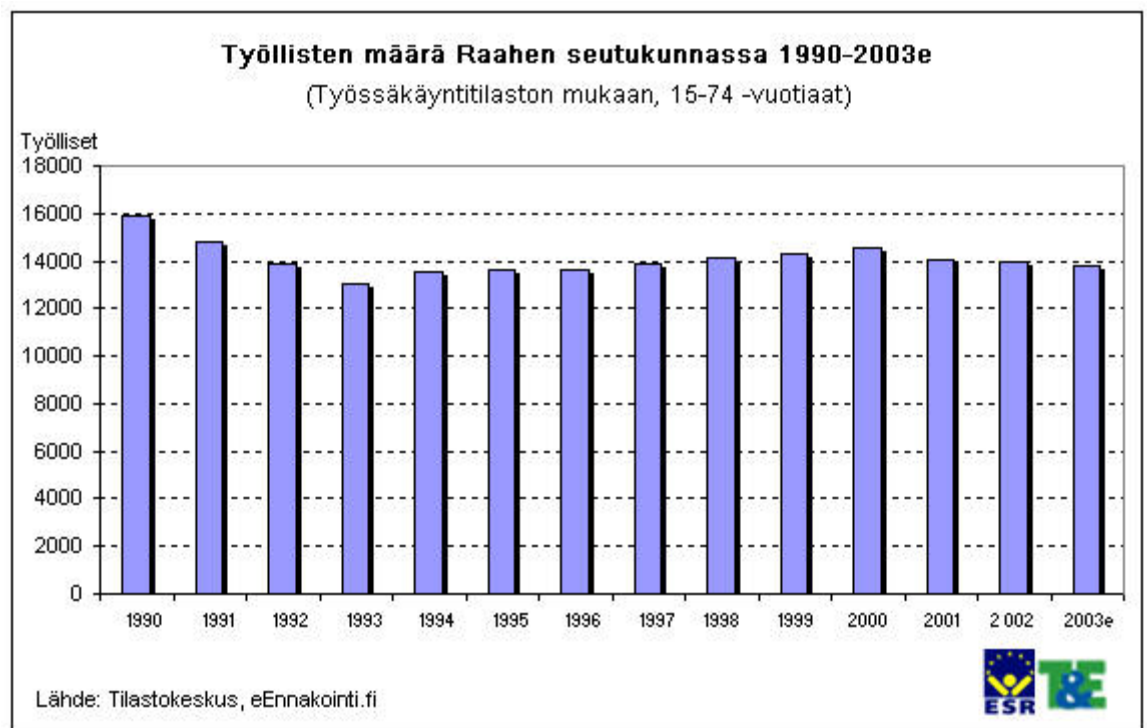
Vuoden 1996 suurimmat yritykset		Vuoden 2002 suurimmat yritykset	
Rautaruukki Oy	3 664	Rautaruukki Oyj	3 495
TH-elektroniikka	453	PKC Group Oyj	259
Miilukangas Ky	187	Miilukangas	136
Rannikon konetekniikka	173	Tietoenator	126
Pointo Oy	110	Kulj.liike Hämeenaho	108
Raahen teräsvalimo	96	Keycast Raahe Oy	81
Raahe Tevo Oy	60	Rannikon konetekniikka	75
Raahen Prisma	51	Helaakoski yhtiöt	73
Raahen Seudun Op.	49	Telatek Oy	70
Kuljetuliike P. Hämeenaho	47	Raahen Prisma	70
Yhteensä	4 890	Yhteensä	4 493

Vuodesta 1996 Rautaruukki on menettänyt 169 työpaikkaa, TH-elektroniikka 94 työpaikkaa, Miilukangas 51, Rannikon konetekniikka 98. Raahen Prismän väki on lisääntynyt sekä Kuljetusliike Hämeenahon ja Helaakoski yhtiöiden. Rautaruukki on yksityistänyt palvelujaan, tietoteknisiä työpaikkoja on siirtynyt jonkin verran Tietoenatorille, siivous- ja kuljetuspalveluja yksityisille siivousliikkeille ja alueen kuljetusliikkeille. Vuonna 2000 työpaikat olivat vuoden 1989 tasossa.

Työllisyyden turvaamiseksi Raahen seutukunnan kehittämiskeskus on laatinut työllisyysstrategian. Siinä todetaan, että muuttoliike voidaan pysäyttää vain työpaikkoja luomalla. Perustyöpaikat löytyvät tietotekniikan ja teollisuuden alalta, palvelualojen

yritystoiminnan toivotaan monipuolistuvan ja lisääntyvän. Nuorille avautuu työpaikkoja, kun yrityksistä ja julkiselta sektorilta siirtyy henkilöstöä eläkkeelle. Hyvät työmahdollisuudet ja peruspalvelut, korkeatasoiset koulutusmahdollisuudet sekä viihtyisä asuinympäristö, monipuoliset kulttuuri- ja vapaa-ajanpalvelut ovat alueen viihtyisyyden perusta. (Raahen seutukunnan kehittämiskeskus. Työllisyysstrategia 2001-2006)

Kuvio 2. Työllisten määrä Raahen seutukunnassa 1990-luvulta 2000-luvulle

Raahen seutukunnalla työllisten määrä on jonkin verran laskenut 2000 luvulla (Kuvio 2). Vuoden 2000 keskimääräinen työvoima Raahen seutukunnassa oli 13 801 henkilöä, joista työttömänä oli 895 miestä ja 1 127 naista. Työttömyys on samana aikana laskenut 1990-luvun lamavuosien 20 %:sta viisi prosenttia eli noin 15 %:iin. (Raahen seutukunnan kehittämiskeskus 2001, s. 13)

4.2 Koululaitos

Historiallisesti Raahen kaupunki esittäytyy koulukaupunkina. Kaupungissa on suuri, noin 650 oppilaan, lukio ja ammatillisia opinahjoja. Naapurikunnissa Ruukissa, Vihannissa ja Pyhäjoella on myös oma lukio. Kansalaisivistystä antavina opinahjoina toimivat myös Raahe-opisto sekä Pohjois-Pohjanmaan kesäyliopiston Raahen toimipiste. Kaupunki tarjoaa vuosittain noin 500 aloituspaikkaa ammatillisiin oppilaitoksiin. Vuonna 1970 alueelle perustettiin Suomen ensimmäinen tietokonealan oppilaitos, kun seminaarimuotoinen opettajankoulutus lopetettiin. Nyt koulutetaan tietotekniikan insinöörejä. Viime syksynä aloitettiin koneinsinöörien koulutus. Oulun yliopistolla on oppilaitoksessa myös diplomi-insinöörinkoulutusta. Oulun yliopisto kouluttaa metallurgian insinöörejä. Monet metallurgian insinöörit ja muutkin ovat saaneet työpaikan Rautaruukilta. Raahen alueen ammatilliset oppilaitokset antavat perusopetusta kaupan ja hallinnon alalla, tekniikan ammatteihin sekä käsi- ja taideteollisuusosalalle. Rautaruukilla on myös oma ammatillinen oppilaitos, jossa se kouluttaa työntekijöitä tehtaan tarpeisiin. Yksityiskohtana mainittakoon, että Sofia Lybeckerin käsi- ja taideteollisuusoppilaitos perustettiin aikoinaan yksityisin varoin kouluttamaan alueen köyhiä tyttöjä. Raahen seutukunnassa opiskelee lukioissa sekä eri asteisissa ammatillisissa oppilaitoksissa, ammattikorkeakoulussa sekä yliopistossa vuosittain 4100 opiskelijaa, eli yli 11 % koko seutukunnan väestöstä. (Raahen seutukunnan aluekeskusohjelma 2001–2006. 2001)

Raahen seutukunnan aluekeskusohjelmassa korostetaan alueen monipuolista koulutusympäristöä esiopetuksesta tohtorinopintoihin. Laaja tarjonta mahdollistaa osaamiseen perustuvilla toimialoilla työvoimaa paikallisesti ja turvaa kyseisten alojen kehittymisen myös tulevaisuudessa. Oulun yliopiston Raahen toimipiste kouluttaa tietotekniikan osaajia ja tutkijoita. Raahen Porvari- ja Kauppakoulun osalta mainitaan kansainvälistyminen ja erilaiset koulutussopimukset eri maiden oppilaitosten kanssa. Oppilasvaihtoa harjoitetaan Englannin, Irlannin, Islannin, Ranskan, Saksan, Skotlannin, Tanskan ja Unkarin oppilaitosten kesken. Raahen ammattioppilaitoksessa voi suorittaa opintoihin kuuluvan työharjoittelun myös ulkomailla: Ruotsissa, Hollannissa, Saksassa, Venäjällä, Sveitsissä ja Espanjassa toimivissa yrityksissä.

5. TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Sosiaalinen todellisuus muovautuu sosiaalisista käytännöistä, ajasta ja paikasta. Tutkijan on tiedostettava myös omat käsityksensä, sitoumuksensa ja lojaliteettinsa. Tutkimustapakin on sosiaalista todellisuutta uudelleen järjestävä sosiaalinen käytäntö. Valmiita sisällöllisiä jäsenyyksiä ei ole olemassa, vaan teoreettinen peruskäsitteistö rakennetaan vahvasti tutkimusaineistosta käsin. Vuonna 1995 pääsin mukaan työryhmään, joka suunnitteli työpajatoimintaa. Tuolloin nähtiin tärkeäksi selvittää nuorten omia näkemyksiä, toiveita ja ajatuksia työpajatoiminnan kehittämiseksi. Vuonna 1998 Raahen seutukunnan työpajatoiminnasta tehtiinkin selvitys työpajatoiminnan kehittämiseksi. Tuossa selvityksessä nousi selkeäksi työpajatoiminnan kohderyhmäksi kaupan ja hallinnon alan koulutuksen saaneet nuoret työttömät (Honkakoski 1998). Niinpä näin luontevaksi jatkoksi tutkia vielä tätä työpajaa.

Tässä tutkimuksessa halusin yhden työpajan case-tutkimuksella selvittää, miten nuorten omat mielipiteet ja ajatukset vastasivat niihin virallisiin ideologisiin tavoitteisiin, joita työpajatoiminnalle oli asetettu. Työpajoilla kuului olevan vahvasti positiivinen kaiku niin viranomaisten kuin siellä haastateltujen nuortenkin taholta. Halusin myös tietää mikä osuus pedagogiikalla eli kasvatuksella oli oikeasti työpajatoiminnassa. Kenttätutkimuksen tein kesällä 2000. Työpajatoiminnan virallisiksi tavoitteiksi oli määritelty, että sen tulee vahvistaa ja kehittää nuorten teknisiä ammatillisia valmiuksia, lisätä ja vahvistaa työelämässä ja elämässä yleensäkin tarvittavia henkilökohtaisia valmiuksia. Teknisillä valmiuksilla tarkoitettiin eri aloihin liittyviä taitoja esim. hitsaaminen, rakentaminen, autonkorjaus, kopiokoneen tai tietokoneen käyttö, ruoanlaittotaidot. Henkilökohtaisiksi valmiuksia olivat esimerkiksi itseluottamus, yhteistyökyky ja aloitteellisuus. Tavoitteena oli myös selkeyttää ammatinvalintaa ja lisätä kiinnostusta ammattiin valmistavaan koulutukseen. Honkakosken vuonna 1998 tekemä selvitys antoi viitteitä siihen suuntaan, että tavoitteet monilta osin saavutettiin myös nuorten omasta mielestä. Selvityksen pohjalta 1.6.1999 oli Pattijoella aloitettu kaupan ja hallinnon työpaja. Työpajalla työskentely nivoutuu nuoren tämän hetkiseen elämänprosessiin, joka pitää sisällään työttömyyden, työllistämisen problematiikan, koulutukseen liittyvät kysymykset sekä muut nuoren elämän kannalta tärkeät alueet. Aikaisemmissa tutkimuksissa kiinnostavia ovat työpajojen

luokittelut ja typologisoinnit. Käytän näitä tutkimuksia viitekohtina jäsentäessäni tutkimuskohdettani.

5.1 Tutkimuksen kohde Pattijoen työpaja - KauHa

Pattijoen työpaja oli nuorten hallitsema työyhteisö, joka oli erikoistunut kaupan ja hallinnon alalle. Työpajan toiminta oli aloitettu keväällä 1999. Työpajatoiminnan yleisenä tavoitteena oli parantaa nuorten työllisyyttä ja ehkäistä syrjäytymistä. Pattijoen työpajan tehtävänä oli työpajajakson aikana luoda tai syventää kaupan ja hallinnon alan ammattitaitoa koulutuksen ja työn kautta. Tavoitteena oli, että työpajalla työskentelevä nuori voi vaikuttaa työpajan toimintaan, koulutuksen sisältöön ja työtapoihin. Pattijoen työpajasta oli saatavilla erilaisia kaupan ja hallinnon alan palveluja, kuten erilaiset selvitykset, markkinointipalvelut ja -tutkimukset. Työpaja antoi apua erilaisten tapahtumien ja messujen järjestämisessä, teki erilaisia toimistotöitä sekä muita kaupan ja hallinnon alaan liittyviä tehtäviä. (Työpajan esite 1999)

Tutkimuksessani työpaja oli toimintakonteksti, jossa nuoret jäsentivät ajatuksiaan, heijastivat käsityksiään työstä, työttömyydestä, työpaja-aikaisesta koulutuksesta, työpajasta, yhteiskunnasta, tulevaisuudestaan. Työpaja oli tiivis työyhteisö ja siinä työskentelyaika oli rajattu kuuteen kuukauteen. Työpajalla työskentely nivoutui laajempaan kontekstiin eli nuoren sen hetkiseen elämänprosessiin, joka piti sisällään työttömyyden, työllistämisen problematiikan, koulutukseen liittyvät kysymykset sekä muut nuoren elämän kannalta tärkeät alueet.

5.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänä käytän laadullista tutkimusta. Kirjallisuuteen perehtymisen lisäksi olen lukenut Raahen seutukunnan kehittämiskeskuksen vuonna 1998 tekemän selvityksen sekä työpajatoiminnan loppuraportin vuodelta 2000. Tämän hetkiseen tilanteeseen Raahen seutukunnassa liittyen työpajatoimintaan olen perehtynyt lukemalla Raahen ammattioppilaitoksen työpajasuunnitelman 2004, sekä 25.5.2004 päivätyn Raahen kaupungin tilinpäätöksen 2003, Raahen kaupungin talousarvion 2005 ja taloussuunnitelman vuosille 2006–2007 sekä Raahen seutukunnan kehittämiskeskuksen vuosille 2001–2006 laatiman

aluekeskusohjelman. Arvokasta tietoa nuorten työllisyydestä ja työttömyydestä sain Pohjois-Pohjanmaan työvoima- ja elinkeinokeskuksen laatimasta ennakointiraportista sekä Oulun lääninhallituksen peruspalvelujen arviointiraportista 2004 sekä Raahen seutukunnan työvoimatoimiston laatimasta työllisyysstrategiasta.

Tätä tutkimusta varten haastattelin kaupan ja hallinnon työpajanuoria yksilöhaastatteluna. Olin käynyt kertomassa Kaupan ja hallinnon työpajalla tutkimuksestani ja kysynyt työpajalaisilta kiinnostusta tulla haastateltavakseni. Kaikki halusivat mukaan. Viisi nuorta oli aloittanut työskentelyn ko. pajassa joulukuussa. Työpajaohjaaja oli vaihtumassa, uutta työpajaohjaaja haettiin. Nuoret olivat aloittamassa työhönsä liittyvää koulutusta viikolla yhdeksän. Kahden kuukauden aikana he olivat koulutuksessa joka toinen viikko. Yksilöhaastattelut suoritin kesäkuussa 2000. Haastatteluajat ja paikan sovin kunkin kanssa erikseen. Tein haastattelut nauhoittamalla ja apuna käytin myös lomaketta. Haastattelun tueksi suunnittelemani lomakkeet kysymyksineen liitteenä (Liite 3). Haastattelut rakentuivat teemoihin: työskentely työpajalla, työpajan kulttuuri, sukupuolijako, työpajajakson koulutus, tulevaisuus.

Nuorten ajatuksia suhteesta työpajoihin yleisellä tasolla selvitin ryhmähaastattelun avulla kysymyksiin: kuka työpajat suunnittelee, kuka päättää, kuka päättää arkisesta toiminnasta, kokevatko he työpajan omaksi vai viranomaisten työpajaksi. Tuon haastattelun olin sopinut toteutettavaksi 2.3.2000.

5.3 Kentälle pääsy

Suoritin haastattelut keväällä 2000. Lähetin ensin työpajan työpajaohjaajalle sähköpostia, jossa kerroin tutkimussuunnitelmastani ja varasin aikaa tullakseni esittelemään tutkimussuunnitelmaani. (Liite 1)

"Tervetuloa, ilman muuta! Sehän olisi oikein mukavaa! Itse olen myös vaihtamassa työpaikkaa.. Vien irtisanomislappuni tänään kehittämiskeskukseen, joudun varmaan pitämään vuosilomiani irtisanomisajan, joten..niisk, ikävä tulee työpajaa ja kaikkea! Jospa saisin olla työpajalla edes muutaman päivän töissä irtisanomisaikanani. Olet tervetullut ihan milloin vain sinulle sopii, vaikkapa viikolla 6 mikä tahansa päivä.

Sähköpostiviesti kuvaa työpajaohjaajan myönteistä suhtautumista ja vahvaa sitoutumista työpajatyöhön. Työntekijätkin tuntuvat olevan enemmän kuin työkavereita. Seuraavaksi lähetin kaikille työpajalaisille sähköpostiviestin, jossa kerroin tulevani tapaamaan heitä ensi tiistaina klo 14 ja lähetin heille kysymykset, joista oli tarkoitus keskustella. (Liite 2)

Kävin esittelemässä tutkimussuunnitelmani. Työpajalaiset kertoivat vähän itsestään. Työpajalla työskenteli viisi tyttöä ja heillä kaikilla oli joko merkantin tai merkonomin koulutus. Heistä kaksi oli Raahesta ja Pattijoelta ja yksi Siikajoelta. Keskustelussa nousi esille, että harva nuorten kavereista tietääkään Pattijoen työpajasta. Yksi nosti esille pätkätöiden kannattamattomuuden. Sovittiin ryhmähaastattelu 2.3 klo 14.00. Menin käymään työpajalla haastatellakseni heitä. Pattijoen kunnanvirastolta olin saanut lainaa pienen nauhurin.

Nuorilla oli kädet täynnä työtä, heidän piti saada satoja kirjeitä postiin samana päivänä, joten sovimme uuden ajan maanantaille 13.3. klo 8.00. Keskustelin jonkin aikaa uuden työpajaohjaajan kanssa. Kerroin hänelle tutkimuksestani sekä yhden kyläesitteen tekemisestä. Työpajaohjaaja sanoi, että mielellään otetaan työ vastaan ja, että siinä olisi kahdelle tytölle urakkaa joksikin aikaa. Työkiireeseen vetoaminen saattoi olla veruke kieltäytyä haastattelusta. Työpajalaiset saattoivat olla epäluuloisia tarkoituseristäni. Mennessäni maanantaina työpajalle klo 8.00, heti työpäivän alettua. Tytöt odottivat tuloani ja ryhmähaastattelu saatiin tuolloin tehtyä.

5.4 Teemahaastattelu

Haastattelin kaikkia kuutta Kaupan ja hallinnon työpajassa työskentelevää, yksi heistä toimi työpajaohjaajana. Toteutin haastattelut kesäkuussa 2000 viikon aikana, iltapäivisin. Olin saanut käyttööni Pattijoen kunnanvirastolta takkahuoneen, joka sijaitsi viraston alakerrassa. Ympäristönä se oli viihtyisä ja rauhallinen. Keskustelussa oli avaus, itse haastattelu ja lopetus. Alussa esittäydyin ja pyrin lievittämään mahdollista jännitystä puhumalla säästä tai miten päivä on sujunut. Käytin apulomaketta, jossa minulla oli kysymykset. En antanut lomaketta haastateltavalle, jotta keskustelu sujuisi luontevammin. Kirjoitin myös joitakin pääasioita paperille. Näin olin oppinut tekemään asiakastyössä

työvoimatoimiston virkailijana. Pidin pieniä taukoja keskustelun aikana, jotta haastateltava voisi itse tehdä aloitteen mielessään olevista asioista. Keskustelun loputtua kysyin miltä haastattelu tuntui, vaihdettiin jokunen sana ja toivotin haastateltavalle hyvää jatkoa elämässään. Nauhoitin haastattelut. Henkilökohtaisesti en jännittänyt haastatteluja, toiset olivat puheliaampia kuin toiset, mutta keltään ei tarvinnut ”lypsää” tietoja. Asiakastyössä hyviksi työvälineiksi olin havainnut aidon kiinnostuksen ja luottamuksen. Keskusteltaessa pyrin luontevaan vuoropuheluun. Puheen lisäksi ulkonäkö, ilmeet ja äänensävy vaikuttavat haastattelun onnistumiseen.

5.5 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen arviointi keskittyy tutkimusprosessin luotettavuuteen (Eskola & Suoranta 1998, 211). Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa on tarkasteltava ainakin neljää seikkaa: aineiston merkittävyys ja yhteiskunnallinen tai kulttuurinen paikka, aineiston riittävyys, analysoinnin kattavuus sekä analyysin arvioitavuus ja toistettavuus (Mäkelä 1995, 47–48)

Tutkimuksen merkittävyyttä perustelen sillä, että tutkimus voi luoda yhteistä kieltä ja lisätä vuorovaikutusta nuorten parissa työskenteleville, muille toimijoille ja päätöksentekijöille. Pyrin liittämään havaintoni ja kokemukseni yhteiskunnalliseen kehitykseen ja erittelemään syitä. Aineiston riittävyttä olen turvannut käyttämällä erilaisia aineistoja. Analyysin kattavuudella tarkoitetaan sitä, että tutkija ei perusta tulkintojaan satunnaisiin poimintoihin aineistosta. Aineistoni kertoo ja on koottu rajatusta tapauksesta, josta pyrin tekemään todellista kuvausta. Eri menetelmillä saamani tulokset ovat tukeneet toisiaan.

Tämän tutkimuksen aineistona olen käyttänyt Raahen seutukunnan kehittämiskeskuksen vuonna 1998 laadittua 85-sivuista selvitystä sekä vuonna 2000 tehtyä loppuraporttia. Vuonna 1998 tehdyssä selvityksessä on haastateltu 31:tä Raahen seutukunnan työpajoilla työskennellyttä nuorta sekä kuutta työpajaohjaajaa. Tutkimustani varten haastattelin vuonna 2000 kuutta kaupan ja hallinnon työpajalla työskentelevää nuorta. Kyseinen työpaja oli käynnistetty vuonna 1998 tehdyn selvityksen perusteella. Tilastojen valossa kaupallisen koulutuksen saaneiden oli vaikea sijoittua työhön Raahessa ja he olivat jääneet aikaisemmassa työpajatoiminnassa huomaamatta, kun

työpajatoiminnassa oli maskuliininen vinouma miesten teollisuus- ja käsityöammatteihin. Tutkimukseni tarkoitus on kuvata työpajatoimintaa paikallistasolta, selvittää työpajan merkitystä nuorille, nuorten omia näkemyksiä, toiveita ja ajatuksia työpajatoiminnasta, kertoa paikallisesta politiikasta, sen huolista ja ehdoista, nuorten asemasta politiikan kohteena. Tutkimuksen avulla olen halunnut jäsentää aihetta ja tuoda kuuluviin yksilön ääntä erilaisten aiheesta jo tehtyjen raporttien ja tilastojen takaa.

Tekemieni haastattelujen avulla halusin syventää hankkimiani tietoja työpajatoiminnasta. Tallensin haastattelut pienellä nauhurilla, jossa oli hyvä äänen tallennus. Nauhurin avulla sain haastattelun sujumaan nopeasti ja ilman katkoja. Nauhuri ei häirinnyt haastattelua, koska siitä ei kuulunut häiritseviä ääniä. Avauskeskustelun aikana haastateltavat ehtivät tottua nauhuriin, eikä se häirinnyt keskustelua. Keskustelun aikana kirjasin haastateltavan esille tuomia pääasioita ylös, voidakseni tehdä tarkentavia kysymyksiä haastateltavan esille tuomista asioista ja palatakseni keskustelun kuluessa haastateltavan itse esittämiin asioihin. Seuraavalla viikolla purin haastattelut sanelukoneen avulla kirjoittaen kaiken sanotun tietokoneelle, tulostin haastattelut ja keräsin niistä yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia.

Kvalitatiivisen analyysin arvioitavuus tarkoittaa sitä, että lukija pystyy seuraamaan tutkijan päättelyä. Lukijalle annetaan tulkinnan lisäksi nähtäväksi aineistokatkelmia, joista tulkinta on tehty, jolloin lukijalla on mahdollisuus ja edellytykset hyväksyä tai riitauttaa tutkijan tulkinnat. (Mäkelä 1995, 57) Aineiston toistettavuus merkitsee sitä, että luokittelu- ja tulkintasäännöt esitetään niin yksiselitteisesti kuin mahdollista. Toisen tutkijan pitäisi niitä soveltamalla pystyä tekemään saman tulkinnat aineistosta. Tutkijan tulee antaa tutkimustekstissään lukijalle tarkka kuva suoritetuista teknisistä operaatioista ja ajatustoiminnoista, jotka ovat johtaneet tutkimusraportissa esitettyihin tuloksiin. (Emt. 1992, 59)

Laadullisen tutkimuksen tulosten luotettavuutta arvioitaessa joudutaan sivuamaan tutkimuksen validiutta ja reliaabeliutta. Käsitevalidiuden turvaamiseksi tutkittavasta ilmiöstä on tavoitettava olennaisia piirteitä ja johdettava teoriasta keskeisiä käsitteitä. Tämä edellyttää tutkimuksen suunnitteluvaiheessa huolellista perehtymistä tutkittavaan ryhmään, sen käsitejärjestelmään ja kielen käyttöön sekä aikaisempiin tutkimuksiin ja tutkimusalueen käsitteistöön. Tämän onnistuminen näkyy tutkimuksen pääkategorioissa ja ongelmanasettelussa sekä haastattelurungon sisällössä. Tutkimukseni keskeisimmät

tehtävät olen määritellyt tutkimusaiheeseeni liittyvien aikaisempien tutkimusten sekä tutkimusalueen käsitteistön pohjalta. Tältä pohjalta olen laatinut teemahaastattelun kysymykset. Tutkittavaan ryhmään, nuoriin työttömiin olen tutustunut asiakastyössäni työvoimatoimiston virkailijana kolmentoista vuoden aikana. Viiden lapsen äitinä, joista kaksi ovat jo aikuisia, uskon saaneeni kokemusta, joka on auttanut ymmärtämään tutkimaani kohdetta. Entuudestaan en tuntenut haastattelemiani nuoria. Ennakkokäsitykseni tutkittavista olivat, että he olivat hyvin motivoituneita, jo ammattiin valmistuneita tavallisia nuoria. Sisältövalidius tarkoittaa sitä, että kysymyksillä pyritään tavoittamaan haluttuja merkityksiä. (Liite1.) Haastattelussa varaudutaan kultakin teema-alueelta tarpeeksi useaan kysymykseen ja riittäviin lisäkysymyksiin. Käyttämällä puolistrukturoitua haastattelumenetelmää pyrin turvaamaan sisältövaliditeetin. (Hirsjärvi & Hurme 1982, 129)

Grönforsin (1985,178) mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen validius perustuu tutkimusprosessin yksityiskohtaiseen kuvaamiseen. Hän korostaa myös tutkijan ja eri organisatoristen seikkojen vaikutuksen arvioimista tutkimustuloksiin. Tutkijan tulisi kertoa omasta viitekehystänsä sekä tutkimukseen vaikuttavista organisatorisista seikoista esim. tutkimuksen rahoituksesta. (Emt. 178–179). Kaikki henkilökohtainen ja ammatillinen tieto, joka voi vaikuttaa aineiston keräämiseen, analyysiin ja tulkintaan, olisi tuotava esille (Tynjälä 1991, 395).

Oma roolini ja sidokseni tutkimukseeni liittyviin organisaatioihin on vuosien varrella vaihdellut. Roolejani ovat olleet virkamies, kotiäiti, opiskelija ja luottamusmies. Tutkimuksen valmistuessa olen päätoiminen opiskelija, en ole sidoksissa tutkittavaan kohteeseen sosiaalisesti, taloudellisesti tai muulla tavoin. Taloudellista tukea tutkimuksen tekemiseen en ole hakenut enkä saanut. Tutkimukseni tulee kaikkien niiden käyttöön, jotka ovat siitä kiinnostuneita.

Vuona 1995 pääsin työni puolesta mukaan työryhmään, jossa pohdittiin työpajatoimintaa työvoimatoimiston näkökulmasta. Työryhmän lähtökohtana oli, että työpajatoiminnan on työvoimapoliittisena toimenpiteenä oltava perusteltu osa nuoren konkreettista ja yksilöllistä kehittämissuunnitelmaa. Itse toiminnalle ei lainsäädännöllisiä rajoituksia juuri ollut, työpajoissa katsottiin voitavan tehdä töitä, jotka kuuluivat kunnan toimialaan. Työttömien ohjautumista työpajoille määrittivät työllisyyslaki, -asetus sekä työvoimapalvelulaki ja -asetus. (Suvanto 1996)

Työpajatoiminnan toteuttajana oli hallinnollisesti monta toimijaa: Raahen työvoimatoimisto, Raahen seutukunnan kehittämiskeskus, Raahen kaupunki, Pattijoen kunta, Ruukin kunta, Pattijoen kunta, Siikajoen ja Vihannin kunnat. Käytännössä asioita hoitivat kuntien nuorisotointen väki, työpajatoiminnan projektipäällikkö sekä Raahen ja Ruukin työvoimatoimistot. Monien toimijoiden mukanaolo vaati eri tahojen yhteistyötä ja pelisääntöjä. (Raahen seutukunnan työpajaprojektin loppuraportti 2000) Työpajoista oli tullut 1990-luvulla keskeinen nuoriin kohdistunut työvoimapolitiittinen toimenpide. Työpajatoiminnalle oli ominaista jatkuva muutostarve. Työpajat hakivat paikkaansa koulutuksen ja työelämän, joustavuuden ja byrokratian sekä työssä oppimisen ja sosiaalisuuden välimaastossa. Raahen seutukunnan kunnissa toimineet työpajat lakkasivat vuonna 2000, kun projektirahoitus päättyi. Työpajatoiminnassa mukana olleet toimijat kävivät kyllä keskustelua siitä, tulisiko ne säilyttää vai liittää tiiviimmin osaksi ammatillista koulutusjärjestelmää. Työttömyyden rakenne muuttui, tuli lisää pitkäaikaistyöttömiä, työpaikat vähenivät, väestön poismuutto vilkastui.

Vuonna 2004 Oulun lääninhallituksen nuorisotoimi arviointiraportissaan ilmaisi huolestuneisuutensa siitä, ettei Raahessa ole nuorten työttömyyttä pystytty lievittämään, kun työpajatoimintaa ei ole. Raahen kaupungin opetustoimi palkkasi projektisuunnittelijan Oulun lääninhallituksen rahoittamana työpajatoiminnan kehittämiseksi. Tänä syksynä, vuonna 2005 Raahen ammattioppilaitoksessa ollaan aloittamassa työpajatoimintaa, sen tavoitteena on pysäyttää runsas keskeyttämisten määrä Raahen alueen ammatillisissa oppilaitoksissa.

5.6 Työpajat tutkimuksen kohteena

Vuonna 1988 Heikki Räisänen on julkaissut tutkimuksen: Nuorten työpajojen vaihtoehtoiset toimintamallit ja työmarkkina-asema. Teosta käytettiin oppaana suunniteltaessa Raahen seutukunnan työpajatoimintaa vuonna 1996. Räisänen tarkasteli työpajatoimintaa työmarkkinoiden lohkoutumisen näkökulmasta työpajatoimintaan osallistuneiden kautta. Räisäsen mukaan ei ollut olemassa mitään ”suomalaista” työmarkkinoidemme erityispiirteet huomioivaa lohkoutumisteoriaa. Teoriat edellyttivät monisyisiä selityksiä. Räisäsen mukaan työpajanuoret sijoituivat sekundääri-ulkoiselle työmarkkinalohkolle. Sekundääri-ulkoisen lohko piti sisällään alhaisen taitospesifisyyden

työt, autonomiaa oli vähän, kuten vastuutakin. Työn varmuus oli myös alhainen, palkat ja työolot olivat huonoja. Omasta mielestään työpajanuoret eivät olleet marginalisoitunutta työvoimaa. Tätä osoittivat aseman itsenäisyyden, työolojen ja toimeentulon tyytyväisten varsin primaarisiin työmarkkinarakenteisiin kytkeytyvät piirteet. Huomionarvoista oli, että marginaalisissa työmarkkina-asemissa viihdyttiin melko hyvin. Räisänen oli jäsentänyt ja kuvannut erilaisia työpajoja ja eri maiden työpajoja. Räisänen totesi nuorten työskennelleen marginaalisilla työmarkkinoilla, mutta he eivät olleet asemaltaan marginaalisia, koska työpajalla työskentely oli tilapäistä ja oli kyse nuorista. Osallistujien kuvailuun sopikin Räisäsen mielestä paremmin kvalifikaatiotarkastelu eli nuoren ammattitaito, kyvyt, valmiudet, koulutus, henkilökohtaiset ominaisuudet. Räisänen oli selittänyt työpajoja määritelmillä elinkeinopoliittinen, ammatillistava, yleisharjaannuttava sekä työvoimapoliittinen kunkin työpajan toimintamallin mukaan. (Räisänen 1988)

Elinkeinopoliittisen toimintamallin keskeinen tavoite oli toimia eräänä yrittäjäkoulutuksen väylänä, erään tyyppisenä yrityshautomona, jossa jokaisen yrittäjän ongelmiin voitiin pureutua yksilöllisesti. Osallistujalla oli oltava tiettyä ammattitaitoa tai yrittäjävalmiuksia jo työpajaan tullessaan.

Ammatillistava toimintamalli pyrki tietyn ammattitaidon opettamiseen osallistujille, se siis suuntautui johonkin määrättyyn ammattiin. Toimintamalli edellytti tai täydensi ammatillista koulutusta ja helpotti siirtymistä ammattitaitoisen työntekijän asemaan, myöhemmin mahdollisesti sisäisiin työmarkkinarakenteisiin.

Yleisharjaannuttava toimintamalli opetti useita tötaitoja ja valmiuksia, muttei ollut suuntautunut erityisesti mihinkään ammattiin. Näin se antoi mahdollisuuksia ammatin valinnan selkiyttämiseen ja mahdolliseen myöhempään koulutukseen hakeutumiseen.

Työllisyyspoliittinen toimintamalli pyrki väliaikaiseen työllistämiseen, osallistujien työmarkkinallisten ja ammatinvalinnallisten resurssien selvittämiseen sekä auttoi hankkimaan yleisiä työelämätaitoja. Räisänen totesi työpajatoiminnan kehitysvaiheen olevan vielä kesken ja piti tähdellisenä kiinnittää huomiota työpajatoiminnan toiminta-ajatuksen, eikä pelkästään tilapäiseen työllistämiseen. Räisäsen mielestä työpajatoiminnan tuli jatkossakin toimia koulutuksen ja työelämän välisessä siirtymävaiheessa työmarkkinoiden kynnyistä alentavana järjestelmänä. (emt. s. 164–65)

Räisäsen tutkimuksessa selvisi, ettei työpajatoiminnan osallistujia voitu pitää kouluttamattomien, työmarkkinoilta syrjäytyneiden nuorten ryhmänä, koska yli puolella on

ammattillista koulutusta. Osallistujia ei muutoinkaan voitu selvästi kytkeä työpajojen työmarkkinoiden tyyppeihin, koska työpaja oli väliaikainen ratkaisu. Osallistujat tulivat työpajassa toimeen, pitivät toimeentuloaan jopa yllättävän tyydyttävänä. Asemaansa osallistujat pitivät hyvinkin itsenäisenä. Työolotkin koettiin hyväksi.

Pia Aaltojärvi ja Kari Paakkunainen kysyivät nuorten kokemuksia, käsityksiä ja mielipiteitä työpajalla työskentelystä tutkimuksessaan vuonna 1995. Tutkimusaineistonaan heillä oli koko maan kattava otos, jossa tieto kerättiin survey-kyselyllä. Nuorisotutkimuksessa 2/95 Pia Aaltojärvi ja Kari Paakkunainen kuvasivat työpajainstituutiota pedagogisena ja (työ)elämään orientoivana kulttuurina. Paakkunainen oli tehnyt Suomen 18 eri työpajojen 186:lle nuorelle kyselyn. Kyselyn perusteella hän löysi kolmenlaisia työpajoja: Putkisto, Varasto ja Moniottelu. Putkistoa hän kuvasi työpajaksi, joka pohjasi tiukalle koulutussuunnittelulle ja perinteiselle vakaalle työuralle. Varasto kuvasi erityisen epäonnistunutta työpajaa, varaston henkeen kuuluu, että oli hyväksytty ajatus nuorten putoamisesta, nuoret olivat työnjaon ulkopuolella. Moniottelu paja oli sangen rikas ja inspiroiva kulttuuri, missä koulun ja työelämän välinen omintakeinen sosiaalipsykologia ja oppimismahdollisuudet oli löydetty. Nuorilla oli tilaa henkilökohtaisille oppimisreiteille - muutokseen sekä ammatillisesti, itsekunnioituksen suhteen että yhteiskunnallisesti. Pajatila oli eräänlainen toimintakeskus, joka ei alistu työnjaon edessä, vaan loi myös valmiuksia uudennaiselle työnjaolle - koulutuksen, nuorten ja työelämän väliselle kompromissille. (Aaltojärvi Pia ja Paakkunainen Kari 2000)

Aaltojärven haastattelemista 18 nuoresta useilla oli "koulut on käyty" -mentaliteetti. Nuorten tulevaisuuden odotuksiin liittyi raha, työ, perhe, onnellisuus, lapsia. Yksikään ei esittänyt selkeää, pitkälinjaista suunnitelmaa. Tämä kertoi nuorten rationaalisuudesta. Nuoret olivat tietoisia epävakaista työmarkkinoista; työ, koulutus, työttömyys vuorottelevat nuoren elämässä.

Aaltojärvi & Paakkunaisen tutkimus toi esiin myös mielenkiintoisia seikkoja suomalaisten työpajojen sukupuolesta. Suomalaiset työpajat oli rakennettu miehiseksi instituutioiksi. Kun työttömistä nuorista suuri joukko oli nimenomaan ammatillisen koulutuksensa keskeyttäneitä nuoria miehiä, jotain oli tehtävä näille pojille. Tyttöjen määrä oli lisääntynyt työpajakulttuurin tehtävien monipuolistuessa ja henkistyessä. Sukupuolijako ei johtunut vain nuorten omista tarpeista ja haluista, vaan on seurausta instituutioista ja

viranomaisista, jotka työpajoja olivat olleet suunnittelemassa ja rahoittamassa. Työpajalaisista toimistotyötä tekeviä oli vain yksi prosentti.

Vuosina 1997 ja 1999 tehdyissä tutkimuksissa Kirsti Laakso on arvioinut työpajojen vaikuttavuutta tavoitteiden saavuttamisasteena eri kokoisissa ja eri puolilla Suomea sijaitsevilla työpajoissa. Tutkimukseen osallistui vuonna 1996 10 työpajaa ja sen avulla kerättiin tietoa 165 työpajoilla työskentelevän tilanteesta. Työpajat olivat eri puolilta Suomea ja kohderyhmän ikä vaihteli 18 vuodesta 55 ikävuoteen. Laakso oli kehittänyt arviointilomakkeen, jossa työpajajakson alussa ohjaaja ja työpajalle tuleva nuori määrittivät ja sopivat työpajajakson aikaiset tavoitteet vaihtoehdoista: peruskouluarvosanojen parantaminen, ammatinvalinnan selkiyttäminen, ammatin hankkiminen, ammatillisten valmiuksien parantaminen, työllistyminen, parempi elämänhallinta, itsenäistyminen, elämänuran suunnittelu, oman ideologian toteuttaminen työelämän ulkopuolella. Yhdessä sopimisen katsottiin sitouttavan nuoren tavoitteisiin ja realistiseksi toteuttaa. Arviointimittarit oli laadittu tavoitteista ja vaikuttavuusasteikkona käytettiin asteikkoa 0-3. Työjakson puolivälissä ja päätyttyä arvioitiin sitä, miten tavoitteet oli saavutettu. Työllistyminen ja oman ammatinvalinnan selkiyttäminen nousivat tärkeimmiksi asetetuiksi tavoitteiksi. Asetettujen tavoitteiden saavuttamisessa onnistuttiin parhaiten työllistymisen ja paremman elämänhallinnan kohdalla. Parisuhde ja lapset näyttivät auttavan saavuttamaan monet tavoitteet yksinäisiä paremmin. Tulosten pohjalta toiminnan tehostamista tarvittiin ammatinvalinnan ja elämänuran selkiyttämisessä. Työtehtävien kirjo pajoilla oli laaja. Innovatiivisuus näytti toteutuvan työtehtävien valikoimaa tarkasteltaessa. Tavoitteiden saavuttamisen esteenä oli yleisimmin ulkoinen tekijä, johon työpajan keinoin ei voitu vaikuttaa esimerkiksi: opiskelemaan tai työhön pääsy, armeija, raskaus, sairastuminen tai päihdeongelma. (Laakso 1999)

Vuonna 1998 tehtyyn arviointiin osallistui vuoden 1998 aikana eri puolilta Suomea 13 työpajaa ja niissä yhteensä 250 pajoilla työskentelevää. Arviointia laajennettiin aikaisempaa asiakaslähtöisemmäksi kartoittamalla nuorten toiveita ja tarpeita ja arvioimalla niiden toteutumista. Laakson mukaan tulokset osoittautuivat työpajatoiminnan kannalta kannustaviksi. Työpajajakson alkaessa asetetut tavoitteet saavutettiin nyt selvästi paremmin kuin pari vuotta aiemmin. Ainoastaan peruskouluarvosanojen parantamisen kohdalla tavoitteissa onnistuttiin huonommin. Ammatilliset valmiudet ja elämänhallinta paranivat 80 %:ssa tapauksista ja lähes yhtä hyvin edistymistä tapahtui, jos tavoitteena oli

itsenäistyminen tai työnhakutaitojen oppiminen. Parin vuoden takaiseen tutkimukseen verrattuna työpajojen asiakaskunnassa oli tapahtunut jonkin verran muutosta. Tässä tutkimusaineistossa syrjäytymisriskissä olevien osuus oli vähentynyt ja ammattikoulutuksen saaneiden osuus kasvanut parin vuoden takaiseen tilanteeseen verrattuna. Työllisyystilanteen paraneminen näkyy siinä, että pitkään työttömänä olleita on tässä aineistossa vähemmän kuin aiemmin ja suuremmalla osalla on työpajalle tullessaan jo takanaan 1 – 2 lyhyttä työsuhdetta. Kuitenkin neljännes työpajanuorista on edelleen ilman ammattikoulutusta ja ilman ensimmäistäkään kokemusta työmarkkinoilta. Nuorten palaute työpajatoiminnasta oli kokonaisuutena erittäin myönteistä. Jo työpajajakson alussa työtehtävät vastasivat hyvin nuorten tarpeita, mutta vielä tyytyväisempiä nuoret olivat samaansa ohjaukseen ja tukeen työpajatyöskentelyn päättyessä. Yli 90 % nuorista oli sitä mieltä, että työpajatyöskentely vastasi hyvin tai kohtalaisen hyvin heidän tarpeisiinsa. Kiittäviä kommentteja henkilökunnalle tuli erityisesti työn ohjauksesta ja elämänhallinnan tuesta. Työpajajakson jälkeisistä työllistymismahdollisuuksista olisi toivottu vähän enemmän tietoa. Vain vajaalla viidenneksellä oli työpaikka tiedossa työpajalta lähtiessä, neljännes oli menossa koulutukseen, reilulla puolella ei ollut työtä näköpiirissä, mutta optimistisia koulutus- ja työsuunnitelmia oli kaikilla. Samoin pajojen toiminnasta vastaavilla oli runsaasti kehittämissuunnitelmia, joista yleisimpänä mainittiin ohjaajien palkkaaminen nykyistä pitempiaaikaisiin työsuhteisiin. Laakson mukaan tulokset antoivat uskoa työpajatoiminnan merkitykseen nuorille koulutuksen ja työelämän välimaastossa. Nuoret olivat löytäneet työpajat ja työpajat nuoret. (Laakso 1999)

Aho & Vehviläinen muodostivat koulutuksen ulkopuolella olevista tyyppigallerian

- 1) Nuoret, joilla oli selkeä koulutussuunnitelma, näille nuorille koulutuksen ulkopuolella oleminen johtui siitä, ettei oltu päästy haluttuun koulutukseen, mutta se oli tilapäinen este, jonka yli oli tavoitteena kiivetä
- 2) Nuoret, jotka yrittävät työn kautta eteenpäin. Heille ahkerasti tehty työ ja hyvä maine työnantajien silmissä korvaavat muodolliset tutkinnot
- 3) Nuoret, jotka keskittyvät omiin juttuihinsa. He keskittyvät harrastukseensa esim. musiikki, urheilu poikkeuksellisen intensiivisesti. Harrastuksesta ei kuitenkaan haluta ammattia tai sitä on vaikea saada
- 4) Ammattikeskeiset nuoret, joille on itsestään selvää, että mennään

koulutukseen ja hankitaan ammatti. Heikko keskiarvo on kuitenkin rajoittanut peruskoulun jälkeisiä valintoja ja on jouduttu alalle, johon ei ole kiinnostusta

5) Tutuissa ympyröissä elävät nuoret, jotka eivät osaa eivätkä halua suunnitella tulevaisuuttaan ja muuttaa elämäänsä.

Työttömyys nähtiin tässä tutkimuksessa olevan osa elämäntilannetta, ei niinkään elämäntilanne. Kuuluuhan nuorten kuten vanhempienkin ihmisten elämään paljon muutakin kuin työ: koti, perhe, lapset, sukulaiset, ystävät, harrastukset. (Aho Simo, Jukka Vehviläinen 1997)

6. TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tärkeintä laadullisessa tutkimuksessa on *paikallinen selittäminen*. Selitysmallin tulee päteä mahdollisimman hyvin perustanaan olevaan empiiriseen aineistoon. Selitysmallin tulee olla koherentti, sisäisesti looginen ja mahdollisimman monien aineiston analyysin pohjalta löydettyjen johtolankojen tulee puhua sen puolesta. Tuloksen yleisemmän merkityksen osoittaminen on oma tehtävänsä. Tutkimustulosta tarkastellaan tavalla tai toisella *esimerkkinä* jostain muustakin kuin vain kyseisestä yksittäistapauksesta. (Alasuutari 1993 s.203)

Tutkimuksessa ei ole kyse yleistämisestä, vaan tulokset suhteutetaan osaksi laajempia kokonaisuuksia. Tapausanalyysi suhteutetaan laajempiin väestöryhmiin. Suppea tapausanalyysi siis laajennetaan arvoituksen ratkaisemisen vaiheessa vastakohtien etsimisen ja rinnastusten tekemisen kautta esimerkiksi laajemmasta kokonaisuudesta. Näin tutkimusprosessi etenee sen loppuvaiheessa uudelleen laajoja kokonaisuuksia pohtivaksi. Päädytään tiimalasin pohjalle. (emt. s.209)

6. 1 Osallistujat kaupan ja hallinnon työpajalla

EU-rahoitteista työpajaa suunniteltaessa Raahen seutukunnalle viranomaiset olivat käyttäneet viitekehyksenä Räisäsen luokitusta työpajoista. Seutukunnan työpajojen katsottiin olevan sekä elinkeinopoliittisia että työllisyyspoliittisia. Räisänen oli selittänyt työpajoja määritelmillä elinkeinopoliittinen, ammatillistava, yleisharjaannuttava sekä työvoimapoliittinen kunkin työpajan toimintamallin mukaan. Työpajatoiminnalle ei katsottu olleen juurikaan lainsäädännöllisiä rajoitteita. Työpajoissa katsottiin voitavan harrastaa toimintaa, joka kuului kunnan toimialaan, koska työpajat olivat kuntien ylläpitämiä. Työpajojen ei katsottu vääristävän kilpailua yritysten välillä, koska toiminta oli pienimuotoista ja työntekijöiden vaihtuvuus oli suuri. (Suvanto 1996)

Työpaja oli aloittanut toimintansa 1.6.1999 Pattijoen kunnanviraston pihapiirissä vanhan kunnanviraston yläkerrassa. Alakerrassa toimi nuorisokahvila. Työpaja keskittyi kaupan ja hallinnon alan kouluttaneiden nuorten koulutus- ja työmahdollisuuksien parantamiseen. Työpajajakson aikana syvennettiin kaupan ja hallinnon alan ammattitaitoa

koulutuksen sekä työn kautta. Pattijoen työpaja tarjoamia palveluista olivat: erilaiset selvitykset, markkinointipalvelut, -tutkimukset, tapahtuma- ja messuorganisaatioiden avustaminen, toimistotyöt, esitteiden laatiminen. Pattijoen työpajan yhteiskumppaneina olivat mm. Raahen seutukunnan kunnat, yhteisöt ja järjestöt. (Työpajatoiminnan loppuraportti 2000)

Kaikki haastateltavani olivat nuoria naisia, iältään 20–23 –vuotiaita. Jokaisella oli joko merkantin tai merkonomin koulutus. He olivat valmistuneet merkanteiksi tai merkonomeiksi vuosina 1996–1998. Peruskoulutukseltaan he olivat peruskoulun käyneitä. Perhesuhteistaan naisista neljä kertoi elävänsä parisuhteessa joko avo- tai avioliitossa.

Asumismuoto oli joko vuokralla tai omakotitalossa. Yksilötasolla nuorten elämäntilanteet olivat hyvin erilaisia: yksi haastateltavista asui kotona vanhempiensa luona, yksi kertoi asuvansa itsekseen vuokralla ja yhdellä oli lapsia. Neljä haastateltavaa oli ns. ”työläisperheistä” ja yksi yrittäjäperheestä. Yhden haastateltavan puoliso toimi yrittäjänä. Terästehdas Rautaruukin vaikutus haastatteluissa nousi vahvasti esiin, jokaisen haastateltavan perheenjäsenistä joku oli töissä Rautaruukilla, puoliso, sisar tai ainakin toinen vanhemmista. Haastateltavistakin joku oli ollut Rautaruukilla kesätöissä ja oli sinne nytkin menossa kesätöihin. Haastateltavilla oli vähän sisaruksia keskimäärin yksi veli tai sisko. Asiakastyössä olin tottunut siihen, että ihmiset kertoivat ensin elämäntilanteestaan, varsinkin jos olivat kokeneet juuri jonkun kriisin: avioeron, läheisensä kuoleman tms. ennen kuin kertoivat millä asioilla ovat virkailijan luona. Tämän kaltaista haastatteluissa ei noussut esiin.

Työpajalle hakeuduttiin esitäytetyllä hakemuksella, jossa kysyttiin nuoren toiveita, mitä työtä haluaisi tehdä. Mistä aiheista haluaisi lisäkoulutusta. Hakemuksessa pyydettiin myös kertomaan harrastuksista ja erityistaidoista. Hakemismenettely oli karsinut varmasti joukosta ne, joita työpajatoiminta ei kiinnosta ja ehkä ns. todella syrjäytyneet. Työpajatoimintaa suunniteltaessa oli tarkkaan mietitty, minkälaiselle joukolle kaupan ja hallinnon työpaja on tarkoitettu. Työhallinnon tilastojen ja työnhakijatietojen perusteella katsottiin tarpeelliseksi järjestää työttömille, kaupan ja hallinnon koulutuksen saaneille nuorille, joista useimmat olivat tyttöjä, työllistymismahdollisuus. Heille ei muillakaan ”areenoilla” näyttänyt olevan tarjolla edes tilapäistöitä omalla alallaan. Kilpailu kaupan ja hallinnon alan työpaikoista oli kovaa, esimerkiksi työvoimakoulutuksena järjestettävällä myyjäkurssille vuonna 1997, jossa työnantaja oli sitoutunut työllistämään 10 henkilöä, oli

100 hakijaa.

Päällimmäisenä oli halu päästä koulutusta vastaavaan työhön. Kaikkien työpajalaisten taustalla oli työttömyyttä, työpajalle pääsyä oli odoteltu puolikin vuotta. Heillä oli jonkin verran työkokemusta. Yksin asuva nuori kertoi työttömänä ollessaan joutuneensa turvautumaan toimeentulotukeen ja asumistukeen. Toisin kuin Räisäsen tutkimuksessa vuodelta 1988, kaupan ja hallinnon työpajalaiset eivät olleet kokeneet tullessa pakotettuina työpajalle. Vaikka työpajalle hakeuduttiinkin työvoimatoimiston kautta työpajalaisten vastauksissa ilmeni, että heidän omat toiveet ja henkilökohtainen valinta olivat tärkeimmät syyt hakeutua työpajalle. Vastauksissa korostui oma vastuu. Tiedostettiin myös olevan yhteiskunnan velvoite käydä töissä. Nuoret kokivat yllättävän yksituumaisesti olevansa omalla alalla ja omasta halustaan tullessa työpajalle.

”Mulla ei ollu töitä tai oikeastaan olin töissä työmarkkinatuella. Menin työharjoitteluun, koska ajattelin, että parempi olla jossakin kuin kotona vaan. Työvoimatoimistosta kerrottiin, että tällainen työpaja olisi. Se oli iso asia, että oli oikea palkka ja tämä oli oman alan homma. Tuli hirveä kiire hakea ja olin kauhean innostunut. Työharjoittelussa olin koulunkäyntiavustajana ja se ei tuntunut ollenkaan omalta alalta.”

Vastikkeellista työmarkkinatukiharjoittelua ei oltu koettu oikeaksi työksi, vaikka työharjoittelusta saakin vastikkeeksi työmarkkinatuen. Työharjoittelu ei perustu työntekijän ja työnantajan väliselle työsopimukselle vaan työharjoittelussa tehdään työharjoittelusopimus, jonka allekirjoittavat työharjoittelija, työnantaja ja työvoimatoimisto. Työharjoittelusopimuksessa kerrotaan, että kyse ei ole työsuhteesta vaan työharjoittelusta. Sen voi myös keskeyttää työnantajan ja työntekijän taholta ilman irtisanomisaikojä. Työharjoittelussa oli kuitenkin selkiintynyt oma ammatinvalinta.

”Kaikkihan odottaa, että mennee töihin. Ei ole väliä, missä olet töissä, kunhan oot töissä. Se on tosiasia. Lähiomaiset haluaa ja välittää, että työ on mielekästä, mutta jos sitä työtä ei oo, niin kyllä nekin rupeaa aatteleen, että kun vaan menisi töihin, mihin tahansa.”

Vastauksissa kuvastuu yhteiskunnassa vallitsevan työetiikan voima, työhön pakottaa ja ohjaa niin informaali sosiaalinen paine kuin työttömyysturvan formaalit säännöt ja taloudellinen pakko. Ensisijaisesti haluttaisiin oman alan työhön, mutta jos työtä ei ole, muukin työ ja työllisyystyöt kelpaavat. Työttömyyden pitkittyessä kilpailu vaan kovenee, koska koko ajan valmistuu uusia. Työttömyys aiheuttaa laiskistumista ja turhautumista, kun hakurytyksistä huolimatta ei oteta töihin, itsetunto heikkenee. Jo luvattua työpaikkaa ei annetakaan ja työnantaja ei edes ilmoita valinnasta mitään. Merkitystä on silläkin, että työnantaja edes kohteliaasti ilmoittaisi valintapäätöksensä hakijoille. Työpajalla työskentelyn vaihtoehtoiksi omalla kohdallaan nuoret ilmoittivat työttömyys, joku kurssi, työn haku tai muu työpaikka.

6.2 Työpajalta ammatillisia valmiuksia

Viranomaisten ideologiana työpajatoiminnassa oli ollut vahva usko siihen, että nuorten ammatillisia valmiuksia parantamalla autetaan nuorten sijoittumista työmarkkinoille ja koulutukseen. Työntekijän ammattiura ei välttämättä koostu vain yhteen ammattiin vaadittavien valmiuksien hankkimisesta ja työkokemuksesta yhdessä ammatissa, vaan työstä, uudelleen koulutuksesta ja täydennyskoulutuksesta, alan ja työtehtävien vaihdoista. Osaaminen perustuu yhä enemmän laaja-alaiseen ammatilliseen osaamiseen ja joustavuuteen. Kvalifikaatiot eivät rakennu pelkästään työpaikan ja työntekijän välisenä suhteena, vaan muuttuvan työelämän ja ihmisten muuttuvien elämäntilanteiden välisenä suhteena. (Suikkanen ym. tekijät 1998) Työpajatoiminnalle asetetut ideologiset tavoitteet, että työpajatyöskentely vahvistaisi ja kehittäisi nuorten teknisiä ja ammatillisia valmiuksia sekä työelämässä tarvittavia henkilökohtaisia valmiuksia, saavutettiin. Moderni tekniikka ja teoriaa korostava maailma on ollut hautaamassa käsillä tekemisen arvoja. Työpajoilla käsillä tekeminen oli luontevaa ja työn tulokset näkyivät konkreettisina tuotteina. Pajoilla työskenteleville nuorille tämä merkitsi usein ensimmäistä myönteistä kokemusmaailmaa työttömyyden tai opintojen jälkeen. Monilla työpajalaisilla oli jo muodostunut tietynlainen ”ammatti-identiteetti” tai se vahvistui työpajajakson aikana. Nuoret kokivat saaneensa monipuolista työkokemusta ja itsevarmuutta, siitä kertovan esimerkiksi seuraavat vastaukset:

- rohkeutta ottaa mitat asiakkaasta
- uskaltaa vastata työpaikan puhelimeen
- sai tehdä hitsaus- ja katsastusremontteja
- haastavaa ja virikkeellistä tehtävää
- työ koettiin vaihtelevaksi, mukavaksi, itsenäiseksi ja vastuulliseksi.

(Honkakoski 1998)

Nuorten mielipiteissä ja haastatteluissa tuli vahvasti esiin työpajatoiminnan hyöty työmarkkinoita ja omia valmiuksia ajatellen. Nuoret kertoivat saaneensa itsevarmuutta, atk-taitoja, uusia tuttavuuksia, työkokemusta erilaisista tehtävistä, varmuutta työyhteisössä toimimisesta. Työpajalaiset kokivat, että heidän tekemäänsä työtä arvostettiin. Työpaja tarjosi hyvän ympäristön työtaitojen harjoittamiseen ja työyhteisössä toimimiseen. Työpajat osoittautuivat olevan kannustavia ja ohjaavia ympäristöjä, missä taidot voivat kehittyä.

Työpajalla olevan nuoren asenteiden, tiedollisen uteliaisuutensa, tiedonhankkimis- ja toimintatapojen kehittymistä on vaikea mitata kouluarvosanoin. Työpajalaisten työhön ja koulutukseen sijoittuminen oli tavoitteiden mukaisia, yli 50 % pajoilla olleista oli muualla kuin työttömänä puoli vuotta ja vuoden kuluttua työpajajakson jälkeen. Olivatko ja ovatko mittarit siitä, miten nuoret sijoittuvat työhön tai koulutukseen heti työpajajakson jälkeen oikeita, jos töitä tai oman alan koulutusta ei ole. Toiminnan laatua ja tuloksellisuutta onkin pystyttävä arvioimaan muilla keinoin. Näitä mittareita varten on muun muassa Sirkka Laakso kehitellyt arviointilomakkeen, jossa työpajajakson ohjaaja ja työpajalle tuleva nuori määrittävät ja sopivat työpajajakson aikaiset tavoitteet eri vaihtoehtoista. Lomakkeen vaihtoehtoista laadituilla arviointimittareilla voitiin mitata sitä kuinka hyvin eri tavoitteet saavutettiin. Tärkeintä oli, että oppiminen määriteltiin yksilötasolla ja oppija itse määritteli tavoitteensa ja pystyi arvioimaan myös tuloksia. Laakso päätyi myös tutkimuksessaan 1998 siihen tulokseen, että ammatilliset valmiudet ja elämänhallinta paranivat 80 % tapauksista ja lähes yhtä hyvin edistymistä tapahtui, jos tavoitteena oli itsenäistyminen tai työnhakutaitojen oppiminen. Laakson tutkimuksessa nuoret myös kiittelivät työpajaohjausta. (Laakso 1999, 23)

Nykyisillä työmarkkinoilla vaaditaan kokemusta, sosiaalisia taitoja, oma-aloitteisuutta, itsensä esittämistä Osaamis- ja kvalifikaatiolistat voivat sisältää kymmeniä ja satoja poikki- ja yliammatillisia kvalifikaatioita, jotka yhä enemmän koskettavat henkilöä, itseä tai

persoonallisuutta. (Julkunen 2005, s. 6) . Koulutuksen ja työkokemuksen lisäksi vaaditaan henkilökohtaisia ominaisuuksia, erityistaitoja ja yleisiä taitoja. Henkilökohtaisina ominaisuuksina voisi mainita: sosiaalisuus, aloitteellisuus, yhteistyökyky, erityistaitoina esim. erityisosaaminen omalla ammattialallaan, yleisinä taitoina vaaditaan esimerkiksi atk-taitoja ja kielitaitoa. Samanaikaisesti vaaditaan laaja-alaisuutta ja spesifiä erityisosaamista.

Ammatilliset tutkinnot ovat toki edelleen tärkeitä lisensoijille työmarkkinoille. Niilläkin aloilla, missä ei ole ammattimonopoleja, kyky suorittaa tutkinto on signaali monista yritysten arvostamista asioista. Ammatit henkilökohtaistuvat ja yksilöllistyvät. Richard Sennetin (2002) mukaan siinä on omat vaaransa. Nopeasti muuttuvassa ympäristössä ihmisen sisäinen persoona heikkenee ja kuluu. Jäljelle jää ulkoiseen maailmaan reagoiva ihminen, markkinavetoinen persoona, joka pyrkii vain ennakoimaan ympäristön tapahtumia. Tarkkaan harkitusta persoonasta tulee helposti lähestyttävä, kevyt ja harmiton small talkin taituri, omia ajatuksia varoja ihminen, jonka puheen tärkein tarkoitus on olla tarkoittamatta mitään. (Julkunen 2005, s. 9)

6.3 Taloudellinen ja sosiaalinen tuki

Työpajalla työskentelevät nuoret olivat työsuhteessa omaan kotikuntaansa ja työvoimatoimiston kautta ohjautui kuntiin valtion työllistämistuki. Työpajajakson aikainen toimeentulo koettiin riittäväksi. Niukka toimeentuloa ei haastatteluissa ainakaan valitelu. Työttömänä ollessa nuoret olivat tottuneet tulemaan vähällä toimeen.

” Paremmin tulisi toimeen päivärahalla ja asumistuella. Asumistuki meni, kun tulin töihin.”

Kokemukset toimeentulosta vaihtelivat, riippuen muista tuloista ja asumismuodosta. Suuri osa tilistä sanottiin menevän asumiseen. Yksi asui kotona, joten asumiskuluja ei ollut.

Entistä väkevämpi työetiikka on oikeuttanut työntöön kanssa ”kilpailevan” sosiaaliturvan leikkaamiseen; voi saada vain yhtä etuutta kerrallaan, vaikka tulot jäisivät kuinka pieneksi. Tärkeimmiksi asioiksi nuoret nostivat työn, terveyden ja perheen. Vapaa-aika nuorilla tuntui kuluvan perheen, ystävien ja harrastusten parissa. Harrastuksina mainittiin: käsityöt,

eläinten hoito, SPR-toiminta, lenkkeily, kyläily sukulaisten luona. Joku oli rakentanut puolison kanssa talonkin. Haastateltavista viisi eli parisuhteessa ja yksin elävä asui vanhempiensa luona. Kaupan- ja hallinnon työpajalaisilla tuntui olevan vahva ja laaja sosiaalinen verkosto: ystäviä, perhe, harrastuksia. Kaikki asustelivat kotiseudullaan. Nämä tekijät auttanevat nuoria työttömyydenkin kokemisessa. Työpajanuoret saivat sosiaalista tukea perheeltä, ystäviltä ja harrastuksista. Ilman sosiaalista ja taloudellista turvaa nuoret, jotka eivät mukaudu yhteiskunnan normijärjestelmään, väistämättä joutuvat kriisiin.

6.4 Työpaja oppimisympäristönä

Viranomaistyöryhmä oli määritellyt työpajatoiminnassa kyse olevan kasvatuksesta. Teoreettista viitekehystä kasvatukselle ei oltu määritelty. Siinä mielessä kasvatusta oli mukana koko työpajatoiminnan ajan, että jokaisella työpajalla oli oma ohjaaja noin viittä työntekijää kohti. Työpajajaksoon sisältyvän ulkopuolisen ja virallisen koulutuksen ajateltiin tuovan myös pedagogista asiantuntemusta pajaritöskentelyyn. Työpajaohjaajalle oli asetettu omat pätevyysvaatimukset, jotka työpajaohjaajaa valittaessa pyrittiin huomioimaan. Virallista koulutusta työpajaprojektissa annettiin työvoimapoliittisena aikuiskoulutuksena jokaiselle nuorelle keskimäärin 160 h/nuori eli kuukauden mittainen koulutus, noin 20 koulutuspäivää. Koulutussopimuksen mukaan nuoren ja kouluttajan välillä tuli tehdä jokaiselle työpajanuorelle henkilökohtainen opetussuunnitelma. Keskusteluissa tuli käydä läpi nuoren kanssa, mitä hän haluaa ja mitkä ovat hänen vahvuutensa. Nuoren aikaisempi koulutus ja suunnitelmat vaikuttivat opetussuunnitelman tekoon. Kaikille nuorille pakollista koulutusta olivat: oman polun suunnittelu, tietotekniikka, ensiapu ja työnhakukoulutus. Metallipajalla työskentelevät olivat saaneet suorittaa tulityökortin, jos ei heillä sitä ennestään ollut. Ruukin tekstiilipajalla työskennelleet nuoret olivat suorittivat tekstiili- ja paloturvallisuuskortin. Osa koulutuksesta oli voinut olla myös harjoittelua yrityksissä. Honkakosken vuonna 1998 tekemän selvityksen perusteella nuoret olivat pääosin olleet tyytyväisiä koulutukseen.

Kaupan ja hallinnon työpajalla työvoimapoliittinen koulutus osoittautui kehnosti järjestetyksi ja koulutukseen oltiin tyytymättömiä. Kaupan ja hallinnon työpajassa työskenteleville ei oltu tehty henkilökohtaisia opetussuunnitelmia niin kuin olisi pitänyt. Kouluttaja oli järjestänyt retkiä Töysän kyläkauppaan, Tietomaahan, Eläintieteelliseen ja

Rokuan kuntokeskukseen. Kuntokeskuksessa oli hiihdetty, ulkoiltu, uitu tai pelattu sulkapalloa. Töysän kyläkauppaan ei kukaan ollut jaksanut lähteä, lähtö olisi ollut aamulla klo 7.00 ja paluu illalla klo 21.00. Mieluummin jäätin työpajalle töihin. Tunneilla oli ollut askartelua ja kirjoitusta. Mitään kirjallisuutta ei oltu annettu. Viestinnästä oli ollut piristävä luento, kouluttaja oli ollut energinen.

”Aina halutaan tehdä fiksun näköisiä kurssin ja opintojen nimiä, mutta sisältö on aivan eri.”

”Kyllä mää haavi auki jäin kattoon, kun jotakin paperilintuja piti askarrella”

”Kaikki atk poistettiin. Wordin peruskurssia tarjottiin, mutta eihän sille ollut mitään järkeä mennä.”

Haastatteluissa nuoret totesivat yksiselitteisesti, että työpajajakson aikana annettu koulutus ei vastannut odotuksia. Koulutuksen sisällöstä ei annettu etukäteen tietoa, eikä siitä havaittu olleen hyötyä itse työskentelyssä. Enemmän olisi toivottu oman alan koulutusta, edes tietojen käsittelyä. Kaikki kuusi nuorta totesivat, ettei työpajajakson aikainen koulutus motivoinut jatko-opintoihin. Työpajatoimintaan liittyvässä koulutuksessa ei annettu todistuksia ja arvosanoja, mutta jonkinlainen arviointi olisi ollut paikallaan. Teoriapainotteistakin opetusta odotettiin. Työpajatoiminnan loppuraportissa todetaan, että koulutuksen kokonaisuus oli rakennettu nuorille yhteensopivaksi työpajajaksoon ja oman koulutuksen täydentämiseksi. Koulutuksen järjestämisestä vastasi aikuiskoulutuslainsäädännön mukaisesti projektin eri vaiheissa toteutetun tarjouskilpailun mukaisesti se kouluttaja, joka pystyi antamaan projektin hengen mukaisesti koulutusta nuorille niin sanotun ”yksilötason” mukaisesti. Yhteistyö kouluttajan, työvoimatoimistojen, kuntien ja Kehittämiskeskuksen välillä muotoutui toimivaksi kokonaisuudeksi. (Työpajatoiminnan loppuraportti 2000, 11) Haastattelujen perusteella ainakaan kaupan ja hallinnon työpajalaisten osalta tuo kokonaisuus ei toiminut. Oli ehkä käynyt niin, että projektin toteuttajan ja työviranomaistenkin osalta oli luotettu fiksun näköiseen kurssitarjoukseen ja siihen, että kouluttaja hoitaa viran puolesta tehtävänsä.

Tutkimuksessa ilmeni, että oppiminen tapahtui enemmänkin työpaikalla. Kuukauden koulutusjakso harvoin motivoi jatko-opintoihin. Ne, jotka olivat kiinnostuneet

koulutuksesta, hakivat sinne muutenkin. Yksi metallialan kurssilla ollut innostui hakemaan saman alan koulutukseen. Raahen seutukunnan työpajat itsessään olivat tärkeitä oppimisympäristöjä, joissa mallioppimisen ja vuorovaikutuksen kautta siirrettiin työhön ja ammatteihin liittyviä tietoja ja taitoja työntekijältä toiselle. Oppimista työpajalaiset kuvailivat haastatteluissa seuraavalla tavalla:

- hyvä ilmapiiri ja yhteishenki
- olen oppinut paljon uusia asioita, saanut elämäkokemusta ja varmuutta omaa ammattia kohtaan
- karisti vähäiset ennakkoluulot työtä kohtaan, sai olla tekemisissä asiakkaiden kanssa
- Vanhustentalon peruskorjaustyömaalla oli mukana ammattimiehiä, maalareita, kirvesmiehiä, joiden toimintaa sai seurata ja he antoivat ohjeita. Työ oli monipuolista, sai tehdä kaikkea, siinä tuli itseluottamusta.

Työpajoilla näyttäisi olevan roolia uusien oppimistapojen opettamisessa ja asenteen syöttämisessä oppimista kohtaan. Se edellyttää kuitenkin laadukasta opetusta, uudenlaisia opetusmuotoja. Mikä tahansa yleispätevä koulutus ei riitä, eikä perinteinen luokkaopetus. Työpajalaiset olivat oman toimintansa rakentajia. He olivat asettaneet itselleen tavoitteita ja vastasivat niihin pääsemisestä. Työpajalaiset osasivat tarkkaan kertoa minkälaista koulutusta halusivat ja tarvitsivat. Työpajalaiset näkivät opetuksen prosessina, jonka avulla he voivat lisätä pätevyyttään saavuttaakseen tietyn potentiaalinen elämässä. Aikuisina heillä oli jo muodostunut tietynlainen ammatti-identiteetti verrattuna ammattitaidottomiin, joilta aikaisemmat kokemukset puuttuvat. Kaupan ja hallinnon työpajalaiset kertoivat, että eniten he olivat oppineet työskentelystä työpajalla. Esimerkiksi näyttelyn rakentaminen kunnanvirastolle oli vaatinut ja opettanut monenlaisia taitoja; suunnittelua, yhteistyötä, järjestelemistä ja tiedon hankintaa.

Työpaja oli sosiaalinen yhteisö ja työpajalla työskentelevä nuori sen aktiivinen jäsen. Systemaattista työnjakoa eri tehtäviin työpajalla ei ollut muotoutunut tai haluttukaan tehdä. Töiden jakamisesta työpajalaiset totesivat, että se tekee, joka ehtii tai on ottanut työn vastaan. Työpajalaiset olivat kokeneet, ettei kaikki työtehtävät ole mieluisia, mutta nekin on tehtävä. Kiistaa tai epäselvyyttä töiden tekemisestä ei tuntunut olevan. Asenteena oli, että kaikki tekevät kaikkea ja minkä osaavat.

Aaltojärvi & Paakkunaisen tutkimukseen peilattuna kaupan ja hallinnon työpaja oli suunniteltu Moniottelupajaksi, jossa koulun ja työelämän välinen omintakeinen sosiaalipsykologia ja oppimismahdollisuudet olisi löydetty. Se sijoittui tuossa luokituksessa Putkistoon, jonka mukaan työpaja pohjasi tiukalle koulutussuunnittelulle ja perinteiselle vakaalla työuralla. Nuorten haastatteluissa tuli esille, että itse työpajatoimintaan ei juuri voitu vaikuttaa. Työpajatoimintaa ei saanut mainostaa, jottei vääristetä kilpailua, toisin kuin viranomaistyöryhmässä oli ajateltu. Piirteitä Varastopajasta, että työpaja olisi epäonnistunut paja, jossa olisi hyväksytty ajatus nuorten putoamisesta työnjaon ulkopuolelle en löytänyt. Nuorissa itsessään ei ollut mitään vikaa tai vajavuutta.

6.4.1 Työpajaohjaajan merkitys

Työpajaohjaaja oli työpajassa ohjaajan ja opettajan asemassa. Nuoret integroituiivat työyhteisöön osaksi hänen kauttaan.

”Aina kun joku soittaa, pyydetään työpajaohjaajaa puhelimeen, vaikka kyllä meistä kuka tahansa osaisi sen työn ottaa vastaan.”

Työpajojen toiminnanohjaajien valintakriteereiksi oli asetettu: oman ammattialan hallinta, kykyä ja halua työskennellä nuorten parissa sekä opastaa heitä, sosiaalisia vuorovaikutustaitoja, hyvää organisointikykyä, kokemusta nuorisotyöstä esim. kerhojen ohjaus, opetustehtävät. Tiedostettiin työpajatoiminnassa kyse olevan pedagogiikasta siinä mielessä, että ohjaaja auttaa nuoria oppimaan ja tekemään erilaisia tehtäviä. Nuorten työpajojen ohjaajien rooli katsottiin tärkeäksi, hänellä tuli olla työelämän tuntemusta ja kyky tulla toimeen myös ongelmaisten nuorten kanssa.

Työpajaohjaaja kertoo olevansa välillä riitapukarien erottelija, kun on pienet tilat ja paljon naispuolisia. Sanat välillä sinkoilee. Työpajassa opitaan tulemaan toimeen erilaisten ihmisten kanssa. Ohjaajan vaihtuvuus oli vaatinut sopeutumista ohjaajalta ja työntekijöiltä.

”Mukava oli tulla työpajalle, vaikka oli kyllä järkytys, kun yksi tyyppi oli vähän vihamielinen, mutta nyt ollaan hyvät kaverit. Käytiin hänen kanssa

laivallakin. Hieman oli alkukankeutta, kun työpajaohjaajakin oli vasta vaihtunut.”

”Olin positiivisesti yllättynyt, kun tultiin heti niin hyvin toimeen keskenään.”

Työpajaohjaaja tiedosti oppimistilanteet, oli oppijan roolissa itsekin, kertoi myös esimiestaitojensa kehittyneen.

Haastattelija: ”Ovatko esimiestaitosi kehittyneet? Siedätkö ongelmatilanteita paremmin vai nostatko kädet pystyyn?”

Työpajaohjaaja: ”Esimiestaidot varmaan ovat kehittyneet. Ongelmatilanteissa nostan kädet pystyyn ja ajattelen, että antaa kaikkien kukkien kukkia. Tytöt ajoittaa sanaharkkoja siihen, kun me käydään happihyppelyllä. Mää yritän sovitella. Joka risaukseen ei voi puuttua. Tämmöistä en ole voinut kuvitellakaan aikaisemmin, välillä on kuin menisi lapsia erottaan.

Haastattelija: ”Miten niitten yli pääsee?”

Työpajaohjaaja: ”Ne vaan menee, en ole alkanut pohtia, enkä etsiä syyllisiä. Tilanteet menee vähän ajan päästä ohi ja puhe ja työ jatkuu.”

Työpajan työntekijä ei ole kuriin alistettu alokas, vaan aktiivinen toimija. Ohjaajan tehtävä oli työntekijöiden ohjaaminen ja olla tasavertainen työntekijä. Ohjaajan toteamus, että selkkausten jälkeen puhe ja työ jatkuu, kuvastaa hyvin työpajalaisten yhteishenkeä. Nahisteluista huolimatta tehdään yhteistyötä, puhe ja työnteko sujuu.

Työntekijöiden haastatteluissa ei noussut esiin, että riideltäisiin ollenkaan. Ehkä se kuvastaa työpajan oppimiskuviota, työntekijät eivät itse koe riitelevänsä, vaan se on osa oppimisprosessia. Riitelyn kautta opitaan tuntemaan toiset paremmin ja sitä kautta jopa ystävystytäänkin. Lapsellekin riitely on osa leikkiä ja sitä kautta opitaan. Työpajalaisten nahistelu olikin opettavaista ongelmanratkaisuun tähtävää väittelyä.

Työpajaohjaaja mainitsee töiden nykyään olevan simppelijuttuja, joita kukaan muu ei ehdi tekemään, kuten postitus, arkistointi, silppurointi, aakkostus. Työpajaohjaaja ei pitänyt hyvänä sitä, että on vain rutiinitehtäviä. Työpajaohjaaja osallistui työtehtäviin

työntekijöiden rinnalla. Kertomansa mukaan hän oli jo rutinoitunut työtehtäviin ja hallitsi ne hyvin. Hän kertoi hoitavansa miehensä yrityksen paperityöt ja omasi muutakin työkokemusta. Hän oli ollut työpajalla työntekijänä aiemmin ennen työpajaohjaajan pestiä. Suhtautumisessa työpajaan nuorilla on positiivinen lataus. Vaikka työpajaohjaajan mukaan työtehtävät ovat pääosin rutiinitehtäviä, nousi työntekijöiden haastatteluissa esiin, että työtehtävät koettiin mielekkäiksi ja monipuolisiksi. Töitä tehtiin yksin, yhdessä tai pareittain tehtävän mukaan. Töiden ei sanottu olevan yksitoikkoisia. Isot rutiiniluonteiset tehtävät kuten kokouskutsujen postitus tehtiin porukalla. Jos joku olisi sen yksin joutunut tekemään olisi varmasti tuntunut yksitoikkoiselta.

Honkakosken tekemässä selvityksessä oli joidenkin nuorten kanssa ollut vaikeuksia luvattomien poissaolojen ja epäsäännöllisten työaikojen vuoksi. Kaupan ja hallinnon työohjaajan mukaan tällaisia ongelmia ei ollut, vaan naisten todettiin tulevan töihin ajoissa ja työaikoja noudatettiin. Selvityksessä kävi ilmi, että nuoret toivoivat jämäkkää ohjausta, koska työpajassa on monenlaisia nuoria. Mikäli ohjaajalla ei ollut aikaa tarpeeksi, työkaverit opastivat töissä. Ohjaaja oli se henkilö, jota tultiin nykimään hihasta, kun työ ei onnistunut tai nuori ei osannut tehdä työtä. Puutyöpajalla nuorten annettiin itse miettiä, miten uusi työ tehdään, sen jälkeen ohjaaja keskusteli nuorten kanssa ja kertoi oman mielipiteensä. Tekstiilipajan ohjaaja oli kertonut, ettei voinut itse vaikuttaa työpajatoimintaan, niin kuin olisi halunnut. Hän olisi panostanut markkinointiin ja kohderyhmään enemmän. Atk-pajalla ohjaaja näytti työn esimerkillään tai antoi nuoren itse miettiä, riippuen osaamistasosta.

Ohjaajat pyrkivät siihen, että työpajalaisten ongelmanratkaisutaidot kehittyisivät. Sitä kautta nuoret saivat onnistumisen kokemuksia. Työpajalla viihdyttiin ja koettiin, että omaan ammattitaitoon luotetaan, koska kunnasta annetaan monenlaisia ja monipuolisia tehtäviä. Yksi haastateltavista ihmettelikin, että miten kunnanvirasto pärjää ja miten ehtivät tehdä kaikki ne työt, mitä työpajalaiset ovat tehneet. Suurin osa työtehtävistä tuli kunnasta, sieltä soitettiin tai joku tuli käymään. Välillä töitä tuntui olevan liiankin kanssa ja liiankin haasteellisia. Työtehtävistä mainittiin: näyttelyjen järjestäminen, www-sivujen teko, kopiointi, postitus. Kaksi naista sanoi tekevänsä töitä, joita muut eivät osaa. Yksi sanoi tekevänsä kaikista työpajalaisista työhön ja koulutukseen sijoittumisseurantaa. Työympäristöstä todettiin, että se on liian pieni, kesällä kuuma ja talvella kylmä. Muissa pajoissa oli käyty tutustumassa.

6.4.2 Työn hakeminen ja tulevaisuus

Työpajajakson aikaiseen viikon kestävään työnhakukoulutukseen oltiin tyytyväisiä. Työnhakukoulutuksessa oli opeteltu tekemään työhakemuksia, kirjattu omia heikkouksia ja vahvuuksia, valmistauduttu työhaastatteluun. Työnhaku oli kaikkia työpajalla työskenteleviä koskettava asia ja siinä kohtasivat nuorten omat kiinnostuksen kohteet ja tarpeet. Tarjonnan yhteiskunnassa työelämään sijoittumisesta on tullut entistä vaativampi itsensä –pätevyksiensä, taitojensa, kehityskelpoisuutensa, minänsä, ruumiinsa – muokkaamisen ja esittämisen paikka. Retoriikka ei kehota tulemaan erinomaiseksi ammattinsa edustajaksi, vaan löytämään ”oman juttunsa”, kokoamaan oma erityisyytensä ja uraideansa, tuotteistamana itsensä ja osaamisensa (Räikköläinen 1998).

Haastattelija: ”Oletteko tehneet työpaikkahakemuksia tai katelleet työpaikkoja?”

Nuori: ”Mää yhteen paikkaan soitin, mutta vaikutti niin epämääräiseltä, etten hakenut. Aloittava yritys, jonka tulevaisuus vaikutti epävarmalta.”

Aloitin torstaina Rautaruukilla, josta sain 4 kk:n työn valssaamon ohjaamossa. Lomaa ei ehdi pitämään. Uskon, että pääsin sinne töihin sen vuoksi, koska olin viime kesänäkin. Koulun jälkeen en ole juuri ollut työttömänä.”

Nuorille on väliä sillä minkälaisiin työpaikkoihin hakeudutaan. Työpaikkojen suhteen ei nirsoilla, mutta omaa tulevaisuutta ei haluta laittaa vaakalaudalle epämääräisissä työpaikoissa, missä työsopimuksia ei tehdä, työsuhde päättyy lyhyeen tai muuta sellaista. Se vaikuttaa työttömän työnhakijan työttömyysturvan saantiin. Päivärahojen saanti voi viivästyä tai se evätään kokonaan. Työttömyysturvaa haettaessa työvoimatoimiston tehtävä on selvittää aina työn päättymisen syy ja vaikka päivärahaan olisikin oikeus, päivärahojen saanti viivästyy. Pienellä paikkakunnalla työnhakijat tuntevat melko hyvin työnantajat. Rautaruukkia isona työnantajana ja hyvänä palkan maksajana arvostetaan, vaikka työt monille nuorille ovatkin tilapäisiä. Rautaruukki ei ole vain miesten työpaikka, vaan tarjoaa työtä myös naisille, kuten haastateltavanani olleelle nuorelle naiselle. Kuntienkaan

työpaikkoja, vaikka ne olisivat tukitöitä ei vieroksuta. Työllistämistukipaikkoihinkin on paremminkin kova kisa, kuka sen saa. Työelämän tulokkaan tilanne on ristiriitainen. Yhtäältä kulttuuri asettaa voimakkaat odotukset koulutusta hyödyntävästä ja omia potentiaaleja kehittävästä työstä, toisaalta tämä siirtyminen on ladattu ahdistavaksi ja työelämä raakaksi. Samalla kun työstä on tullut epävarmempaa ja toimeentulosta monimutkainen yhteiskunnallistunut asia, on työstä tullut korvaamaton sosiaalisen järjestyksen ja moraalisen kontrollin lähde. Työ näyttää ainoalta inklusion – siis osallisuuden ja vastavuoroisuuden – väylältä ja parhaalta itsekurin ja kunnollisuuden takeelta. Niin taloudellisista kuin moraalistakin syistä juuri nuoret yritetään saada opiskelun ja työnteon haaviin, yhteiseen sosiaaliseen ja moraaliseen järjestykseen. (Julkunen, 2005)

Suikkasen luokituksessa kaupan ja hallinnon alalla työskentelevät elivät ensimmäistä elämän välivaihetta, jonka aikana ujuttaudutaan työmarkkinoille. Koulutus- ja työurat eivät tuntuneet olevan määräävässä asemassa kaupan ja hallinnon työpajalla työskentelevien nuorten kohdalla. Heillä oli jo jonkin verran kokemusta työelämästä ja ammatillinen peruskoulutus. Päällimmäisinä haaveina oli saada työpaikka ja perustaa perhe. Aaltojärven tutkimuksessa useilla nuorilla oli ”koulut on käyty” mentaliteetti ja selkeää pitkälinjaista suunnitelmaa yksikään ei esittänyt. Kaupan ja hallinnon työpajalaisten tulevaisuuden suunnitelmissa koulutus oli vahvasti esillä. Lisääntyneet koulutusmahdollisuudet ja alan koulutus paikkakunnalle varmasti on yksi syy kiinnostukseen kouluttautua lisää.

Kaupan ja hallinnon työpajan nuoret olivat laatineet työpajastaan esitteen. Siinä esiteltiin palveluja ja hinnat eri palveluluille. Viimeisellä sivulla on tietokone, jossa näyttöruutu on hymyilevä ja ruudun sivuille on piirretty avoinna olevat kädet. Tekstinä on: ”Tulevaisuutta ei ennusteta, sitä luodaan.” Teksti ja kuva ovat ilmentymä työpajalaisten myönteisistä asenteista, tiedollisesta uteliaisuudesta, tiedonhankkimis- ja toimintatapojen kehittyneisyydestä. Heinosen mukaan fordismen murrosvaiheessa jos koskaan on visioiden, ideoiden, ideologioiden ja utopioiden vapaan vaihdon ja kilpailun aika. On jälleen aika nostaa esille realistisia, toteuttamiskelpoisia utopioita – ennen muuta sosiaalipoliittisiin innovaatioihin liittyviä utopioita. Edistys voi olla vain ihmisten tekemää. Itse asiassa on hyvin ilmeistä, että illuusiot ja utopiat ovat tärkeä osa ihmisten pyrkimyksiä luoda tilanne, jossa elämän kärsimys kumoutuu, jossa he saavat turvaa ja lohtua, ikään kuin uskoa tulevaisuuteen. Samalla utopiat voivat luoda haaveen ja todellisuuden välille hedelmällisen

toimintaa motivoivan jännitystilän. Peruskysymys lienee siinä, että tulevaisuuteen ei suinkaan ajauduta, vaan se on mitä suuremmissa määrin monimuotoisen hegemonisen kamppailun kysymys. Historialla ei ole telosta, ennalta määrättyä suuntaa, vaikka sillä tietenkin on ehtonsa ja edellytyksensä, siksi tulevaisuus luodaan, ja usein: utopioiden kautta ja avulla! (Heinonen. Kattotarinnasta monikärkiseen pohdintaan. 1993)

Käsitykset vaihtoehtoista ja tulevaisuudesta työpajajakson jälkeen olivat realistiset. Kaikki sanoivat olevansa työttömänä, töissä tai jollain kurssilla. Nuoret kertoivat käyneensä katsomassa Internet-sivuilta työpaikkoja. Kolme oli hakemassa jatko-opintoihin ja muut olivat menossa töihin tai jäämässä työttömäksi. Viiden vuoden kuluttua tytöt uskoivat olevansa töissä, lapsiaan hoitamassa. Elämä oli heille projekti, joka oli jollakin tavoin rakennettava. Aho & Vehviläinen luokittelussa tutkimukseni kaupan ja hallinnon työpajalaiset eivät sijoitu puhtaasti mihinkään luokkaan. Ko. tutkimuksessa tutkittiin alle 20-vuotiaita, vailla ammatillista koulutusta olevia nuoria. Kaupan ja hallinnon työpajalaiset olivat jo aikuisia, itsenäistyneitä, ammatti-identiteetin omaksuneita. Heissä on kuitenkin piirteitä tutuissa ympyröissä elävistä, asuinpaikkakuntaa ei oltu vaihtamassa, eikä puhuttu tai haaveiltu matkustelusta. Pyrittiin työn ja koulutuksen kautta eteenpäin, mikäli paikkakunnalla on tarjolla koulutus- tai työtilaisuuksia. He olivat myös ammattiin suuntautuneita, työ oli välttämätöntä ja sen kautta saadaan elanto ja osoitetaan oma osaaminen. Heillä oli uskoa omiin kykyihinsä ja luottamus hyvään tulevaisuuteen.

6.5 Työpaja viranomaisten toimintavälineenä

Työpajojen ulkoisen rakenteen olivat määritelleet valtio ja kunnat, mutta nuoret nähtiin omaehtoisina toimijoina. Viranomaisten taholta nähtiin työpajatoiminta sosiaalipoliittisena innovaationa. Tästä kertoo viranomaisten työpajatoiminnan suunnitelmaan kirjattu lause: Kovin yksityiskohtaisia tavoitteita ei oltu haluttu määritellä, jotta tilaustöille ja ideoiden kehittelylle jäisi tilaa. Raahen seutukunnassa työpajatoiminta oli suunniteltu työhallinnon ja nuorisotoimien kesken virkamiestyönä. Nuoret oli kuitenkin nähty omaehtoisina toimijoina, eikä valmiita malleja tai yksityiskohtaisia tavoitteita oltu haluttu tai voitukaan määritellä. Käytännössä kuitenkin työllisyyslaki ja -asetus, lainsäädäntö työvoimapoliittisesta aikuiskoulutuksesta, projektirahoituspäätös sanelivat monia ehtoja, joiden mukaan oli toimittava. Työpajatoimintaan ohjautuviin rahavaroihin liittyi paljon

hallinnollista byrokratiaa ja paperisotaa. Tuota byrokratiaa hoitivat työvoimatoimistot, Raahen seutukunnan kehittämiskeskuksessa työpajatoimintaa ohjaamaan palkattu projektipäällikkö sekä kuntien nuorisotoimet ja työllisyysasioita hoitavat työntekijät. Esimerkiksi nuorten palkkaamiseen myönnetyt työllisyysmäärärahat ohjautuivat työvoimatoimistojen kautta jokaiseen kuntaan erikseen ja määrärahoissa oli vielä erikseen momentit kansallisissa ja Euroopan sosiaalirahaston rahoissa.

Kaupan ja hallinnon työpajalaiset vastasivat kysymykseen: ”Onko työpaja nuorten työpaja vai viranomaisten työpaja vastattiin?” yksiselitteisesti, että: ”Meidän työpaja. Viranomaisia ei ole näkynyt.” Työpaja koettiin omaksi, koska se oli oman alan työpaja, nuorilla oli oma työtila, työvälineet ja ohjaaja. Ohjaaja oli työpajalaisten kanssa tasavertainen työntekijä, opastaja ja ohjaaja. Työpajaohjaaja sanoi lukeneensa ohjausryhmän pöytäkirjoja, mutta ei muistanut niistä mitään erityistä. Työpajatoiminnan ohjausryhmässä, joka koostui eri kuntien nuorisotoimien ja työhallinnon edustajista ei ollut edustettuna yhtään nuorta. Työpajanuoret tiesivät työpajatoiminnan tulevaisuudesta sen verran, että jotakin toimintaa kai tulee jatkumaan ja ikäraajat poistuvat. Kunnanhallintoon ei myöskään tuntunut olevan yhteyksiä. Yhtenä päivänä oli käyty tutustumassa kunnanvirastoon. Kunnanvaltuuston tai muiden hallintoelimien toimintaa ei tunnettu eikä seurattu. Kaupan ja hallinnon työpaja oli sillä tavalla mukana työpajabyrokratiassa, että sille oli annettu tehtäväksi koota seurantatiedot koko Raahen seutukunnan työpajalaisista puoli vuosittain: aloittaneet, lopettaneet, keskeyttäneet. Seurannan tekeminen koettiin byrokratiaksi, joka oli tehtävä, siitä ei koettu olevan hyötyä itse työpajatoiminnalle.

Raahessa vuonna 1989 kunnallisena toimintana aloitetun työpajatoiminnan tarkoituksena oli auttaa nuorten kiinnittymistä työelämään ja omaksumaan työnormit. Toiminnassa oli ollut oleellista joustavuus, mahdollisuus kokeilla erilaisia työtehtäviä eri hallintokunnissa. Työskentelyjaksoon oli sisältynyt myös ammatinvalinnanohjausta, kotitaloutta ja tietojenkäsittelyyn perehtymistä. Oli ollut mahdollista suorittaa myös peruskouluaineita. Tuolloin työpaja nähtiin ns. syrjäytyneiden pelastajana. Erityistä seuranta tai muita mittareita nuorten sijoittumisesta tai kokemuksista ei ollut, pidettiin itsestään selvänä, että toiminta on järkevää. Seuraavan vuosikymmenen aikana nuorten työttömyys paheni Raahen alueella, ollen muuta Pohjois-Pohjanmaata korkeampi. Tällä perusteella työpajatoimintaa varten alueelle ohjattiin työ- ja opetushallinnon kautta kansallista ja Euroopan sosiaalirahaston rahoitusta noin 23 milj. mk vuosille 1995–1999.

(Raahen seutukunnan työpajatoiminnan loppuraportti, 17) Työpajatoiminta laajeni koskien koko Raahen seutukuntaa. Työpajatoimintaa varten Raahen kaupungissa ja naapurikunnissa järjesteltiin omia tiloja, välineitä ja ohjausta tarpeen mukaan ja toimintaa kehitettiin monimuotoisesti. Työpajatoimintaan liitettiin nyt myös alaan liittyvää koulutusta 160 h/henkilö. Työn ja koulutuksen yhdistäviä työllistämishankkeita oli siihen mennessä ollut niukasti. EU-rahoituksen myötä työpajatoimintaa kehitettiin niin, että myös ammattikoulutetut työttömät pääsivät mukaan työpajatoimintaan. Työpajatoiminnan avulla haluttiin tukea nuorten työllistymistä. Sen avulla voitiin ylläpitää ja kehittää nuorten ammattitaitoa.

Enää ei puhuttu nuorten kiinnittymisestä työelämään, vaan nuorten työllistymisen tukemisesta, koska työmarkkinat olivat epävarmat, eikä mitään takeita työpaikasta ollut. Ei myöskään puhuttu siitä, että työkykyiset, terveet nuoret olisivat erityisessä vaarassa syrjäytyä työelämästä, jos vain työpaikkoja on. Työnhakutilastoista voitiin todeta, että nuorten elämässä vuorottelevat työ, työttömyys, opiskelu, armeija, lastenhoito. Tiedettiin nuoren palaavan työvoimatoimiston asiakkaaksi opintojen, työn, äitiysloman tai armeijan jälkeen toisin kuin vielä 1980-luvulla, jolloin nuori saattoi hyvinkin heti löytää työpaikan opintojen, armeijan tai äitiysloman jälkeen. Työpajatoimintaan pääsivät nyt mukaan myös ammattikoulutetut työttömät. Toiminnan teki tärkeäksi se, että sen avulla voitiin ylläpitää ja kehittää nuorten ammattitaitoa ja niitä valmiuksia, joita työelämässä nyt ja tulevaisuudessa tarvittiin. Työpajatoimintaa kohdistettiin aloille, joilla oli paljon työttömiä esim. kaupan ja hallinnon työpaja. Toimintaa kohdistettiin myös aloille, joilla tiedettiin olevan työvoiman tarvetta esim. rakennus- ja metalliala.

Raahen seutukunnalla toteutettu työpajaprojekti Euroopan sosiaalirahaston tukemana vuosina 1995–1999 saavutti sille asetetut tavoitteet niin viranomaisten kuin toimintaan osallistuneiden nuortenkin näkökulmasta. Työpajatoiminta Raahen seutukunnalla hiipui, kun projektirahoitus päättyi. Työttömyyden rakenteessa tapahtui muutoksia, tuli lisää pitkäaikaistyöttömiä ja työpaikat vähenivät. Väestön poismuutto jatkui. Mikään perustoiminta nuorisotoimi, sosiaalitoimi tai koulutoimi ei halunnut ottaa työpajatoimintaa käytännön arjeksi. Tänä päivänä Raahen seutukunnan nuoriin kohdistuvissa työllisyystoimenpiteissä korostuvat yrittäjäyys, koulutus, työelämäyhteydet ja eri viranomaisten välinen yhteistyö. Nuorison koulutukseen sijoittumisen varmistamiseksi ja opintojen keskeyttämisen ehkäisemiseksi tehostetaan oppilaanohjausta sekä kotien ja koulujen

yhteistyötä. Nuorten parissa työskentelevien yhteistyön lisäämiseksi järjestetään yhdessä TE -keskuksen kanssa Nuoret ja työ –seminaareja, joihin kutsutaan työvoimatoimistojen nuorten ohjauksesta ja palveluista vastaavia virkailijoita sekä oppilaitosten opinto-ohjaajia, nuorisohjaajia, sosiaalityöntekijöitä ja nuorten työpajojen ohjaajia Raahen seutukunnasta ja laajemminkin maakunnasta. Seminaarien tavoitteena on lisätä tietoa tulevaisuuden työmarkkinoista ja nuorille alueella avautuvista työpaikoista. Yritykset ja julkinen sektori haastetaan tukemaan nuorten sijoittumista työmarkkinoille tarjoamalla kesäharjoittelupaikkoja ja opinnäytetöitä. (Raahen seutukunnan työvoimatoimisto. Työllisyysstrategia 2001-2006)

Rakennetyöttömyyden ennaltaehkäisyssä pidetään tärkeänä turvata nuorten ammatillinen koulutus ja opintojen loppuun saattaminen. Työpajatoimintaakin viritellään uudelleen käyntiin näissä merkeissä. Työpajatoiminnan avulla halutaan turvata nuorten ammatillinen koulutus ja opintojen loppuun saattaminen. Raahen ammattioppilaitos on saanut syksyllä 2005 projektirahoitusta työpajatoiminnan käynnistämiseksi. Työpajatoimintaan käytetään Suomessa tänä vuonna 2005 kuusi miljoonaa euroa ja se koskettaa noin 7 000 nuorta. Kun opetusministeriö on vakinaistamassa työpajatoimintaa, jäänee Raahen seutukunta syrjään tässä kisassa. Vakinaistamisrahoituksesta pääsevät osalliseksi ne työpajat, joissa toiminta on saanut vakiintuneen toiminnan leiman. (Opetusministeriön nuorisoyksikkö, Raahen ammattioppilaitos)

Opetus-, työ- ja kulttuuriministeri ovat allekirjoittaneet 10.5.2005 muistion, jonka mukaan opetusministeriö ja työministeriö ovat käynnistäneet toimet hallitusohjelman mukaisen nuorten koulutus- ja yhteiskuntatakuun toteuttamiseksi. Tavoitteena on hallinnonalojen välisen yhteistyön avulla edistää nuorten sijoittumista peruskoulun jälkeiseen koulutukseen ja sen jälkeen työmarkkinoille tai jatko-opintoihin. Yhteistyöllä toteutettavilla toimenpiteillä voidaan turvata osaavan työvoiman saatavuutta myös tulevaisuudessa.

Muistiossa todetaan työpajatoiminnasta, että ylläpitäjä tekee varsinaisen vakinaistamispäätöksen ja valtio osallistuu kustannuksiin. Toiminnan järjestämiseen ei ole lainsäädäntöön perustuvaa velvoitetta. Toiminnasta tehdyt kustannus- ja vaikuttavuus-analyysit osoittavat, että työpajatoiminta on kunnalle taloudellisesti kannattavaa, koska sillä voidaan vähentää nuorten syrjäytymistä. Nuorten työpajatoiminnalta edellytetään laadukasta ja tuloksellista palvelua. Työpaja tuottaa palveluita eri hallintosektoreiden tarpeisiin, joten on suositeltavaa perustaa paikallisesti tai alueellisesti toimiva ohjausryhmä, joka koostuu toiminnassa mukana olevien sektoreiden asiantuntijoista. Parhaimmillaan

nuorten työpajatoiminnassa yhteistyötä tekevät nuoriso-, työ-, sosiaali- ja opetustoimien hallinnonalat. Nuorten työllistymisen edistämiseksi, koulutukseen ohjaamisessa, vaihtoehtoisen opetuksen tarjoamisessa ja arjenhallinnan tukemisessa on työpajatoiminta osoittautunut tulokselliseksi vaihtoehtoiseksi toimintamalliksi. Rahoitusjärjestelmän vakiintuminen tarjoaa edellytykset kehittää työpajatoiminnan sisältöä. Alue- ja paikallistasolla avainasia on sektoreiden väliseen yhteistyöhön panostaminen toiminnan suunnittelussa ja nuorten palveluyhteistyön järjestämisessä. (OPM 2005, s. 6)

Lasten ja nuorten asioissa toimivien kenttä on laaja ja monimuotoinen ja lisäksi tarkkaan sektoroitunut. Paikalliselta tasolta Euroopan parlamenttiin saakka nuoriin liittyvät asiat, kuten koulutus, sosiaaliturva, terveydenhoito, työllisyys hoidetaan eri sektoreilta. Työpajatoiminta toi nuorisotyöhön uutta toimintaa, rahaa ja uusia yhteistyökumppaneita yli perinteisen sektorihallinnon. Työpajojen syntyminen ja loppuminen näyttää olleen aktiivisten ja paikallisten toimijoiden varassa. Työpajatoiminta koskettaa lopulta kuitenkin pientä joukkoa ja niitä, jotka eivät juuri itse saa ääntään kuuluviin ja pysty vaikuttamaan päättäjiin. Millekään hallinnon alalle tai kunnille ei ole määrätty ylläpitää työpajatoimintaa, se on ollut ja on edelleen työpajatoiminnan heikkous ja ehkä rikkaus. Nuorisotyö on perinteisesti ollut marginaaliosassa kunnissa, käytettävissä olevat resurssit ovat pienimpiä verrattuna muihin hallinnon aloihin. Erilaisia asiakirjoja tutkaillessa jää kuitenkin vaikutelma, että nuorten asioihin puuttuminen Raahen seutukunnalla on viranomaisten taholta ollut varsin aktiivista. Kaupungissa toimii nuorisovaltuusto, eri viranomaistahot ovat kantaneet huolta nuorista ja erilaisin toimenpitein on haluttu tukea nuorten koulusta, työhön sijoittumista, asumista ja osallistumista yhteisiin asioihin alueella. Työllistyminen ja syrjäytymisen ehkäisy ovat tärkeitä Raahen seutukunnan kehittämistoiminnan tavoitteita. Raahen seutukunnan väestön keski-ikä on maan neljänneksi nuorin seutukunnittain verrattuna. Nuoret arvostavat alueen viihtyisyyttä, harrastusmahdollisuuksia ja turvallisuutta. Hyvää tahtoa ja auttamishalua on, mutta kaikkeen toimintaan tarvitaan myös rahaa ja eri tahojen sitoutumista.

Heinonen toteaa kirjassaan Kattotarinnasta monikärkiseen pohdintaan, että vuonna 1992 uusittu valtionosuusjärjestelmä tarvitsee tuekseen mitä ilmeisimmin uudistuvaa kunnallista sosiaali- ja ylipäänsä palvelupolitiikkaa, joka ankkuroituu nykyistä paremmin paikallisiin ilmiöihin, ihmisten arkeen ja kunnalliseen demokratiaan ja jossa kansalaiskeskustelut, asiakasmielipiteet, asiakaspalautteet – yhteinen tavoitteenasettelu, suunnittelu ja seuranta –

muotoutuvat kunnallisen palvelutoiminnan keskeiseksi osaksi. (Heinonen 1993) Työpajatoiminta pystyi ankkuroitumaan paikallisiin ilmiöihin, nuorten arkeen ja kunnalliseen demokratiaan, joskin nuorten vaikutusmahdollisuudet työpajatoiminnan päätöksentekoon jäivät vähälle.

Opetusministeriön mukaan työpajaverkostoa kehitetään myös ennaltaehkäisevän huumetyön ja aktiiviseen sosiaalipolitiikkaan liittyvän nuorten kuntouttavan työllistämisen ympäristönä. Työpajatoimintaan liittyy paljon odotuksia ja se nähdään ratkaisuksi moniin ongelmiin. Monista 1980-luvun työpajakehittelyistä ja ideoista on luovuttu, joissa merkittävänä näkyivät yrittäjyys, ammattiorientaatio ja koulutus. Näillä elementeillä ei ole sijaa, vaan tämän päivän työpajaliturgiaa on se, että pajaverkostoa kehitetään ennaltaehkäisevän huumetyön ja aktiiviseen sosiaalipolitiikkaan liittyvän nuorten kuntouttavan työllistämisen ympäristönä. Ajatus kertoo siitä, että työtön nuori nähdään kuntoutuksen tarpeessa olevaksi. Työn puute ei ole ainoa ongelma, vaan työllistyäkseen, hän tarvitsee korjaustoimenpiteitä yksilötasolla. Ongelma on se, ettei nuori sijoitukaan koulutukseen tai työhön työpajajakson jälkeen. Pitäisi kehittää ja hyväksyä muita mittareita, joilla mitataan työpajan vaikuttavuutta nuoren elämään. Oulun läänin peruspalvelujen arviointiraportissa 2004 nostetaan esiin tyttöjen ongelmakäyttäytyminen, huumenuoret, työpajanuorten haasteellisuus, nuorten heikentyneet koulutustaustat, päihdeiden käyttö (Oulun lääninhallitus 2004). Syitä ei tässä liturgiassa ole juuri eritelty. Työpajatoiminta on ristiriitaisessa roolissa, kun sen pitäisi vastata moniin ongelmiin ja ainoat mittarit näyttävät olevan työhön tai koulutukseen sijoittuminen. Eihän peruskoulussa tai lukiossa opiskelevankaan nuoren onnistumista mitata sillä, sijoittuuko hän töihin tai koulutukseen opiskelun jälkeen.

Tämän päivän yhteiskunnassa rahoitusta haetaan erilaisiin projekteihin heikompiensaisten sieluilla: pitkäaikaistyöttömät, vajaakuntoiset, päihdeongelmaiset, nuoret työttömät, mielenterveysongelmaiset, sairaat, vanhukset. Hyviä keinoja etsitään ja keksitään, mutta apu voi jäädä monelta saamatta tai jäädä kovin tilapäiseksi. Kun Suomessa on työttömänä 30 000 nuorta ja työpajatoiminnan avulla työllistetään 7000 nuorta, jää ainakin 23 000 nuorta toimenpiteen ulkopuolelle. Osalliseksi pääseminen riippuu paikkakunnasta, paikallisista päättäjistä, heidän kekseliäisyydestään ja rahoittajista. Heikossa asemassa olevien asemassa olevien henkilöiden työllisyys uhkaa heikentä entisestään heikoilla työllisyysalueilla.

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Nuorten työpajatoiminnassa mukana olleiden nuorten voi sanoa eläneen elämänvaihetta, jossa ujuttaudutaan työmarkkinoille. Työpajat olivat välivaihe nuorten elämässä. Nuorten osalta, joilla jo oli ammatillinen koulutus, työpaja toimi työelämään kannustavana ja työelämän sääntöjä opettavana paikkana. Työhön kannustimina toimivat palkka, työyhteisö, oma ala. Vaikka nuoret voivat nyky-yhteiskunnassa tehdä yksilöllisiä valintoja, he ovat entistä yksinäisempänä ja ristiriitaisemmin tuntein valintatilanteessa. Nuorten mielipiteissä kiiteltiin työpajaohjausta, koska omille valinnoille kaivattiin henkilökohtaista tukea ja ohjausta. Yhteiskunnalla on tarjota työttömälle nuorelle koulutusta, tilapäistöitä, ohjaavaa koulutusta, työharjoittelua ja työkokeilua. Muihin ikäryhmiin verrattuna yhteiskunta on kantanut enemmän vastuuta nuorten työttömyyden hoidosta. Työttömyydestä on tullut entistä selvempi osa työuraa. Työmarkkinoille tulevien vaihtuva työmarkkina-asema on luonteeltaan myös omaleimainen. Se ei ole pääasiassa palkkatyön ja työttömyyden vuorottelua niin kuin koko työvoimassa, vaan se voi olla yhtä lailla osavuotista työttömyyttä ilman työsuhteita tai osavuotista palkkatyötä ilman työttömyyttä. Nuoruus on herkkä vaihe myös työmarkkinoilla, sillä siihen sisältyy elämänvaihettyöttömyyttä, mahdollisesti palkkatyön toissijaista merkitystä ja koulutuksesta työelämään siirtymisen vaikeuksia. (Suikkanen ym. tekijät 1998)

Työvoimapolitiisiin toimenpiteisiin pääsee kuitenkin mukaan vasta melkoisen epäonnistumisen jälkeen tai mukaan pääsyä voi joutua odottelemaan pitkäänkin. Raahan seutukunnalla on vahva usko siihen, että alueella vapautuu nuorille yrityksistä ja julkishallinnosta tulevaisuudessa työpaikkoja. Näitä työpaikkoja odotellessa moni muuttaa muualle tai jää paikkakunnalle perheen, sukulaisten, ystävien, harrastusten pariin. Tämä tutkimus paljasti yhteiskunnan rakenteiden joustamisesta ja murenemisestä monia merkkejä. Työvoimapolitiikka on täysin muuttunut. Massatyöllistämisestä on siirrytty yksilöihin kohdistuviin toimenpiteisiin. Nyt kehitetään sosiaalisen tuen ja henkilön oma-aloitteisuuden yhdistelmiä. Vikaa haetaan yksilöistä, ei työmarkkinoista. Kaikissa ikäluokissa on puutteita työmarkkinoita ajatellen. 15–29 –vuotiaista noin 10 % jää koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle. Nykyisellään runsas 20 % työelämään tulevista ikäluokista on suorittanut vain peruskoulun tai ylioppilastutkinnon. Noin 15 000:lla alle

25-vuotiaalla on vakavia elämänhallinnan vaikeuksia. Syrjäytymisen riskiryhmiä ovat myös vammaiset, vajaakuntoiset ja maahanmuuttajat. Osalla työikäisistä vaihtelevat määräaikaiset työsuhteet, työttömyys, työvoimapolitiittiset toimenpiteet ja koulutus. Yli 45-vuotiaat muodostavat suuren työttömien ryhmän, jolla on monia vajeita esimerkiksi terveydessä, osaamisessa ja uskossa omiin vahvuuksiin. Työssä olevien ikääntyneiden osaamista ja sopeutuvuutta tulee varmistaa Työllistymisen esteitä voivat olla myös työnantajien tai työnhakijoiden asenteissa ja motivaatiossa. Esteet voivat olla myös psyykkis-sosiaalisia ja terveydellisiä tai persoonallisuuteen, pätevyyteen, työnhakutaitoihin tai elämäntilanteeseen liittyviä. Tuotannon uusiutuminen ja uudet toimintatavat merkitsevät uudenlaisia ammattitaitovaatimuksia. Kehitystrendi edellyttää työssäoppimisen menetelmien kehittelyä keskeisenä osana työelämän laajempaa kehittämistä. (Työministeriö. ESR Ohjelma-asiakirja. 2000–2006, tavoite 3)

Ohjelma-asiakirja luo synkän kuvan työvoimasta. Työttömyyttä halutaan selittää yksilön vajeilla. Ikääntyneillä on varmasti paljon osaamista ja kokemusta, jonka säilyttämiseen ja siirtämiseen työpaikoilla tulisi kiinnittää huomiota. Huolimatta siitä, että osalla nuorista on vain peruskoulu tai lukio käytyinä, heillä saattaa olla monia valmiuksia ja taitoja, joilla pärjätä työelämässä esimerkiksi luku- ja kirjoitustaito, kielitaitoja sekä atk-taitoja. Näissä taidoissa taas varttuneemmilla työelämässä toimivilla on todettu olevan puutteita. Ohjelma-asiakirjan synkkä kuva selittyy osin myös sillä, että ohjelma-asiakirjan avulla voidaan hakea Euroopan sosiaalirahoitusta erilaisiin työllisyys Hankkeisiin.

Työvoimapolitiikka ei ole vain työllisyyden hoitoa ja työnvälitystä, vaan työllisyyden hoidoksi nuorten kohdalla katsotaan yhteistyö koululaitoksen, nuorisotoimen ja sosiaalitoimen kanssa. Näilläkin toimenpiteillä voidaan parantaa nuorten sosiaalista ja taloudellista tukea, millä tämänkin tutkimuksen valossa osoittautui olevan suuri merkitys nuoren elämälle. Koulutuksesta on tullut työhön rinnastettava toiminta niille nuorille, joilla ei ole ammattia. Nuorten työttömyys ei ole enää Raahen alueen suurin huolenaihe, ainakaan työvoimapolitiittisesti. Tilastoja tutkimalla voi vain todeta, että väki vähenee, työpaikat vähenevät, palvelut heikkenevät, veroäyri nousee. Vielä 1980-luvulla laki velvoitti työllistämään nuoret tietyn työttömyysjakson jälkeen. Nyt saa kulua vuosia ennen kuin nuori saa oikean lyhytaikaisenkaan palkkatyön. Työtä haluttaisiin tehdä, jos sitä vain olisi.

Kun työuraa pyritään nyt aikaistamaan alkupäästä ja pidentämään loppupäästä, yhteiskuntapolitiikka suuntaa katseensa sekä nuoriin että vanhoihin tavalla, joka jättää siinä välillä olevat jonkinlaiseen suvantoon. Ikääntyvien työssä pitämiseksi valistetaan työnantajia, kannustetaan ikääntyneitä itseään (eläkkeen kannustinkarttumet) ja yksinkertaisesti tukitaan varhaisen työnjätön väyliä. Nuorten läpivirtauksen nopeuttamiseen ei ole yksinkertaisia ja läpäisykykyisiä reseptejä, vaikka eläkeuudistuksen kanssa analogisesti opintotuen valmistumiselle antamia kannustimia ja pakkoja on pyritty lisäämään. Sekä nuorten itsensä että oppilaitosten kannalta kun tietty hitaus, harkinta, elämäkokemusta kartuttavat väliuodet ja työnteko opintojen ohessa voivat olla mielekkäitä ja lievittää valintojen ahdistavuutta. (Julkunen 2005, s. 4) Elämäkulun rytmi, hyvinvointivaltiolliset järjestelyt ja työmarkkinoiden toiminta ovat olleet toisiinsa suhteutuneita ja erilaisia keskinäisiä vaikutusehtoja sisältäneitä institutionaalisia rakennelementtejä. Kolmivaiheisen elämäkulun mallin vaiheiden pituus on ollut osa hyvinvointivaltion tulonsiirtopoliittisten periaatteiden rakenteita. Tavoitteena on ollut se, että noin 40 vuotta kestävä työuran aikana jokainen työkäinen kerää tosiasiaassa sosiaalisen turvallisuutensa rahoitusperustan lapsuuttaan, nuoruuttaan ja vanhuuttaan varten horisontaalisen tulonjakomallin mukaan. Elämäkulun tulonsiirtokausien on oletettu olevan lyhyempiä kuin aktiivisen työmarkkina-ajan. Neljännen elämävaiheen muotoutuminen ja elämäkulun vaiheiden samanaikainen integroituminen monimutkaistaa hyvinvointivaltion rakenneperiaatteiden organisoivia vaikutuksia. (Suikkanen ym.tekijät 1998, 108)

Yhteiskunnassa korostuvat edelleen kasvatuksen ja koulutuksen taloudelliset ja tiedolliset merkitykset. Tutkimusta tehdessäni heräsi kysymys, kasvaako tiedollisia ja taloudellisia arvoja korostettaessa kriittinen ihminen. Kasvatusfilosofiassa pidetään ihanteena kriittistä ihmistä. Kriittisyyden käsitteen kautta sillä tarkoitetaan sivistynyttä ihmistä, joka on eri asia kuin kouluja käynyt ihminen. Kriittisyys kykenee suhteuttamaan todellisen ja mahdollisen maailman toisiinsa ja tekemään toteuttamiskelpoisia ja rakentavia ehdotuksia. Kriittisyys edellyttää luovuutta, joka ilmenee mielikuvituksen rohkeutena. Kriittinen ihminen tarvitsee tietoa, asiantuntemusta, tottumuksia ja taitoja käyttää tietoa ja ideoita. Järkeä yksin ei riitä, tarvitaan myös tunnetta, valmiutta haluta, tuntea ja toivoa pystyäkseen ajatteluun ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Jos vain kriittisen ajattelun kautta voidaan muuttaa ja kehittää yhteiskuntaa, muuttuuko se, jos ei korosteta myös

henkisiä arvoja: luovuutta, voimakasta tahtoa, itseluottamusta, omanarvontuntoa, itsekriittisyyttä, henkistä itsenäisyyttä. Kriittisyyteen kuuluvat myös vallitsevat rationaaliset ja moraaliset arvot sekä toiset ihmiset. Kriittisyyteen kuuluu myös itsetuntemus ja itsekriittisyys, henkinen itsenäisyys. Autonomisuus edellyttää myös tiettyä taloudellista itsenäisyyttä. Puolimatka näkee, että yhteiskunnalla on toivoa niin kauan kuin pystytään edes jonkinlaiseen rehellisyyteen omien ihanteiden edessä. (Puolimatka 1995) Kuinka usein vanhemmat kysyvätäkään koululaisiltaan, mitä tänään koulussa opit tiedollisessa merkityksessä. Pitäisikö ehkä kysyä, mitä tänään ratkaisit, mistä selvisit, mistä innostuit, mikä oli ilon ja mikä pettymyksen hetki, kavereiden kanssa onnistuneet leikit tai pulmatilanteet. Kuinka merkittävä oppimiselämys lapselle voi olla esimerkiksi koko päivän hiihtoretki. Kuinka paljon merkitsisi työttömälle, että hän työvoimakoulutuksen avulla voisi nostaa itsetuntoaan, eheyttää omaa minuuttaan, riippumatta siitä, saako hän koulutuksen jälkeen heti työpaikkaa.

Tekemäni tutkimus osoitti työpajaohjauksen suuren merkityksen. Hyvä työnohjaus takaa hyvän työn ja oppimisen tuloksen. Työpajatoiminta voisi olla kasvatuksen ja koulutuksen tietynlainen uudistajakin, kun kehitetään koulutusta nuorten ja myös aikuisten tarpeisiin. On todettu, että ikääntyvän työvoiman koulutustaso on alhainen, doing by learning –tyyppisillä ratkaisuilla ikääntyneidenkin koulutustasoa voitaisiin nostaa ja motivoida heitä koulutukseen. Aikuisten oppimisessa korostuu suorituskeskeisyys ja tavoitteet on asetettava henkilökohtaisesti.

Työministeriön mukaan työpaikoilla tapahtuvaan koulutukseen on panostettu ja koulutuspäiviä on runsaasti. Koulutuksen sisällöistä ja laadusta ei kerrota. Koulutuksen tulisi olla osa työntekijän työn ja työpaikan kehittämistä. Opetusmenetelmien ja koulutuksen kehittäjillä on paljon tehtävää. Työelämä vaatii työntekijöiltä joustavuutta, luovuutta ja valmiutta tottua muutoksiin. Työpajojen työ- ja koulutusyhdistelyt voisivat antavat suuntaa työelämäläheiselle koulutukselle yleisemminkin. Koulutus voisi antaa suoja sietää työmarkkinoiden epävarmuutta. Parhaimmillaan kun koulutus kuitenkin vahvistaa itsetuntoa ja antaa erilaisia valmiuksia toimia työelämässä ja löytämään omia uusia polkuja elämässä.

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus 1998 osoittaa, että normaalityösuhteen historiassa on yksi aikakausi päättynyt. Työvoiman suuren enemmistön palkkatyöhön osallistumisen malli on ohentumassa. 1980-luvun puolivälissä normaalityösuhteissa oli 80

% ja vuonna 1994 enää 63 % työvoimaan kuuluvista. Vakaa, pysyvä, kokoaikainen, katkeamaton työsuhde ei enää ole selkeästi vallitseva työsuhdetyyppi, kuten yleisesti on oletettu, vaan normaalityösuhdekeskeinen järjestys on rakentumassa valikoituneisiin työpaikkoihin. Uusissa työsuhhteissa ja nuorten palkkatyöhön osallistumisessa korostuvat määräaikaisuus, osavuotisuus ja katkokset. Työmarkkinoiden muutoksessa avoimien työpaikkojen vaatimukset hankitusta koulutuksesta ovat nopeasti tiukentuneet ja työttömien koulutus rakenne on jäänyt selvästi jälkeen avoimiin työpaikkoihin vaadittavasta pätevydestä. Kyse on voimakkaista valikoitumisprosesseista työvoiman sisällä ja samalla yhteiskuntapolitiikalle asettuvista vaatimuksista esimerkiksi aikuiskoulutuksen, kuntoutuspalvelujen ja työvoimapolitiikan yksinkertaistamisena ja integroitumisena. Muutokset työmarkkinoilla ovat rakenteellisia ja ne koskevat myös yksilöiden hyvinvointia, toimeentulon perustan muuttumista. Toimeentulon muotoutuminen ja tulo-ongelmat alkavat entistä enemmän korvata perinteisiä työllisyyden kysymyksiä. Entistä harvempi saa toimeentulonsa pelkästään ansiotuloista ja yhä useammalla tulonsiirrot ovat merkittävä tulonlähde ansiotulojen ohella. Työmarkkinoilla selviytyminen on myös huomattavasti laajempaa kuin tuloilla mitattu selviytyminen. Normaalityösuhhteissa olleista 40–60 % oli 1990-luvulla tuloiltaan keski- tai pienituloisia ja vastaava osa taloudellisesti hyväosaisia. (Suikkanen ym. tekijät 1998)

Vastikkeellisena toimintana palkka turvaa sosiaalisten riskien varalta, kuten työttömyys, sairaus tai ikääntyminen. Työelämän tutkijoiden keskuudessa keskustelu siitä, että normaalityösuhdemalli tulisi korvata katkosten ja epävarmuuden politiikalla ei ole uutta, mutta politiikassa sen tarpeellisuutta ei tunnusteta ja käytännön tasolla valmiuksia siihen on kovin vähän. Vastikkeellisen toiminnan laajempi ymmärtäminen olisi tien avaamista sellaisen yhteiskunnan suuntaan, jossa kaikkien ei välttämättä tarvitse tehdä palkkatyötä, vaan palkkatyön ja muun toiminnan (opiskelun, julkisen työn, vapaaehtoistyön) vuorottelu olisi ilman taloudellisia riskejä mahdollista. Tällöin muuttuisi myös tulkinta normaalityösuhde-käsitteen sisällöstä. Kehityssuunnan toiseksi muuttaminen edellyttää sopimuksia jokaisen yksilön suhteesta työmarkkinoihin ja yhteiskunnan toimintaan sekä toimeentulosopimusta yksilön, työnantajan ja valtion välillä. Yhteiskuntapolitiikan pitäisi tulevaisuudessa tukea yksilöitä toistuvissa siirtymissä työmarkkinoilla niin, että muuttuvista tilanteista ja asemista työmarkkinoilla (opiskelusta, kuntoutuksesta, työn jakamisesta) muodostuisi turvallisia ratkaisuja yksilöille. (emt.215–

216) Työpajatutkimuksestankin voi tehdä saman johtopäätöksen. Uudenlaisia sopimuksia tarvitaan, mutta tarvitaan myös yksilöllisten arviointien ja palautejärjestelmien kehittämistä, jotta instituutiot voisivat kehittää ja uudistaa palvelujaan vastaamaan yhä yksilöllisimpiin tarpeisiin. Siihen tarvitaan eri asiantuntijoiden yhteistyötä ja eri hallinnon aloilla henkilöstöresursseja kehittämään sopimusten ohella arviointi- ja palautejärjestelmiä.

LÄHTEET

- Aaltojärvi Pia ja Paakkunainen Kari. Nuorten työpaja. Nuorisotutkimus 2000 2/95. 1995
- Aho Simo, Jukka Vehviläinen. Keppi ja porkkana. 1997
- Alasuutari P. Laadullinen tutkimus. Jyväskylä. Vastapaino 1993
- Arendt H. Vita Activa. Ihmisenä olemisen ehdot. Vastapaino. Tampere. 2002
- Eskola J. & Suoranta J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen Tampere.
Osuuskunta Vastapaino
- Euroopan sosiaalirahasto. Ohjelma-asiakirja (SPD) 1995–1999, Tavoite 3.
Työministeriö. Helsinki 1995
- Euroopan sosiaalirahasto. Ohjelma-asiakirja (SPD) 2000–2006, Tavoite 3.
Työministeriö 2000
- Grönfors, M. Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. Juva. Wsoy. 1985
- Heinonen. Kattotarinnasta monikärkiseen pohdintaan. Tampere 1993
- Jaako Niina. Pohjois-Pohjanmaan TE-keskus/Työvoimaosasto 2004 Verkkojulkaisu:
<http://eEnnakointi.fi/teemat/nuoret>
- Julkunen Raija. Suunnanmuutos. Jyväskylä 2001
- Julkunen Raija. Työelämä ohjauksen ympäristönä 2005. Teoksessa Marjatta Lairio &
Sauli Puukari (toim.) Ohjauksen uudet orientaatiot. Koulutuksen
tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2003. (55–70)
- Kajanto, A. Aikuisten oppimisen uudet muodot. Kansanvalistusseura ja
Aikuiskasvatuksen tutkimusseura. Gummerus. Jyväskylä 1994
- Laakso Kirsti. Nuorten työpajatoiminnan vaikuttavuuden arviointi. Jyväskylän
opetussosiaalikeskuksen julkaisusarja 1/1997
- Laakso Kirsti. Nuorten pajat ja pajojen nuoret. Jyväskylän opetussosiaalikeskuksen
julkaisusarja 1/1999
- Mäkelä K. 1995. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Mäkelä K.
(toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Saarijärvi. Gummerus,
42-61

Nyyssölä Kari - Pajala Sasu. Nuorten työura. Gaudeamus. Oy Yliopistokustannus.

Helsinki 1999

Nuorisoasiain neuvottelukunnan verkkojulkaisu: http://www.minedu.fi/nuora/julkaisut/nyyssola_01.html)

Opetusministeriön nuorisopoliittinen tiedote 4/2000 ja 6/2001

Opetusministeriön nuorisoyksikkö, verkkojulkaisu työpajat (viitattu 21.9.2005)<http://www.minedu.fi/opm/nuoriso>

Opetusministeriön ja työministeriön kirje. Verkkojulkaisuna (viitattu 21.9.2005)<http://www.minedu.fi/opm/nuoriso/yhteiskirjeOPM>

Oulun lääninhallitus. Oulun läänin peruspalvelujen arviointiraportti 2004. Nuorisotoimi

Puolimatka Tapio. Kasvatus ja filosofia

Räisänen Heikki. Nuorten työpajojen vaihtoehtoiset toimintamallit ja työmarkkina-
asema. VPK 1988.

Suikkanen, A., Linnakangas, R., Kallinen, S., Karjalainen, A. Palkkatyömarkkinat.

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 1998:9. Sosiaali- ja terveys-
ministeriö. Helsinki.

Tynjälä,P. 1991. Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien luotettavuudesta.

Kasvatus 22 (5–6), 387-389.

Työministeriön verkkojulkaisu: <http://www.mol.fi/esr/ohjeet/spd3.doc>

Raahen kaupunkia koskevat lähteet:

Lackman Matti. Raahen tienoon historia III. Jyväskylä 1991

Raahen kaupunki. Tilinpäätös 2003. Tasekirja 25.5.2004

Raahen kaupunki. Talousarvio 2005 ja taloussuunnitelma 2006 – 2007

Raahen kaupungin verkkosivut: <http://www.portofraahe.fi>

Raahen maistraatti. Väestötilastot.

Raahen Seutukunnan kehittämiskeskus. Raahen seutukunnan työpajatoiminta.

Loppuraportti. 2000

Raahen seutukunnan kehittämiskeskus. Aluekeskusohjelma 2001–2006. Raahen 2001.

Raahen seutukunnan työvoimatoimisto. Työllisyysstrategia 2001–2006. Verkkojulkaisu
(viitattu 21.9.05): <http://raahe.fi/index.asp>

Julkaisemattomat lähteet:

Honkakoski Merja. Selvitys Raahen seutukunnan työpajatoiminnasta. Raahen seutukunnan kehittämiskeskus ja Raahen työvoimatoimisto. 1998

Kauppan ja hallinnon työpajan esite 1999

Okkonen-Rauma Jaana. Kasvatustieteen luentomoniste. Eri maiden koulutusjärjestelmät. 1995

Oulun läänin työpajapäivät –tiivistelmä 1999

Pohjanen Juha. Luento 1995. Uudet oppimisympäristöt.

Rouvinen Pirkko. Raahen ammattioppilaitos. Työpajasuunnitelma 2004

Suvanto Outi. Työpajatoiminta Raahen seutukunnassa. Työpajatoimintaa suunnittelevan työryhmän raportti 2.10.1995

LIITE 1

Hyvä työpajalainen!

Olen Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden opiskelija. Teen opiskeluuni liittyvänä tutkielmana haastattelututkimusta työpajalla työskentelevien nuorten kokemuksista. Tutkimuksen avulla haluan selvittää nuoren elämää työpajalla, työelämään siirtymistä ja siihen liittyviä ongelmia. Antaako työpajatoiminta rakennuspuita elämään. Tarkastelen työpajaa nuorten näkökulmasta, miten kuvaatte ja kerrotte työpajasta.

Tutkimusmenetelmänä käytän laadullista tutkimusta. Kirjallisuuteen perehtymisen lisäksi haastattelen kaupan- ja hallinnon pajalla työskenteleviä nuoria yksilöhaastatteluna. Käyn kertomassa Kaupan ja hallinnon työpajalla tutkimuksestani ja kysyn samalla kiinnostusta tulla mukaan haastateltavakseni. Haastatteluajat ja paikan sovin kunkin kanssa erikseen. Teen haastattelut nauhoittamalla ja apuna käytän myös lomaketta. Haastattelun tueksi suunnittelemani lomakkeet kysymyksineen liitteenä.

Haastattelut rakentuvat teemoihin: työskentely työpajalla, työpajan kulttuuri, sukupuolijako, koulutus, tulevaisuus.

Toivon, että suhtaudut haastatteluun myönteisesti, sillä Sinun osallistumisesi on tutkimuksen onnistumisen kannalta tärkeää. Haastatteluun varaat aikaa noin tunnin, positiivisen mielen ja uskon nuorten vaikutusmahdollisuuksiin. Kaikkea kerättyä aineistoa käsitellään luottamuksellisesti. Jos haluat voit ottaa minuun yhteyttä alla olevalla osoitteella tai puhelimitse numeroon 2273 809 tai 050-3765023.

Hyvää kevättä!

Pattijoella 2.2.2000

Outi Suvanto

Kalliontie 167, 92240 LASIKANGAS

LIITE 2

"Olen työpajanne työpajaohjaajan kanssa sopinut tulevani tapaamaan teitä ensi tiistaina klo 14. Vierailuun olen varannut aikaa noin tunnin. Liitetiedostossa alustavaa tietoa. Mielelläni kuulen ja otan huomioon mielipiteenne tutkimusaiheeseen ja esim. haastattelukysymyksiin. Olen päättänyt tekemään tutkimusta työpajatoiminnasta ja erityisesti minua kiinnostaa Teidän paja. Työpajatoiminnasta on tehty vähän tutkimuksia, vaikka pajoja on Suomessa jo 350. Erilaisia selvityksiä ja raportteja kyllä on, mutta nuorten omia kokemuksia on tutkittu vähän. Osallistumisesi tähän on tietysti vapaaehtoista ja luottamuksellista.

Ystävällisin terveisin!

Outi Suvanto

Sähköposti: outi.suvanto@olh.intermin.fi

LIITE 3

Haastattelurunko ja mahdollisesti ohjaavat kysymykset:

Perustiedot haastateltavasta:

- ikä
- sukupuoli
- koulutus
- siviilisääty
- harrastukset
- asuminen
- vanhemmat/perhe: ikä, koulutus, ammatti, muut sisarukset, myös heidän koulutus
- ystäväpiiri: laajuus, harrastukset, merkitys, koulutus

TYÖPAJALLE HAKEUTUMINEN (oliko nuoren oma yksilöllinen suunnitelma)

Miten hakeuduit työpajalle (ystävät, vanhemmat, työvoimatoimisto, tms.)?

Miksi juuri tälle pajalle

Mitä luulet, että tekisit nyt, jos et olisi tullut pajalle

Mikä vaikutti

- omat toiveet
- vanhemmat, perhe, ystävät
- paikkakunta
- henkilökohtainen valinta vai yhteiskunnan velvoite

TYÖ PAJALLA (vrt. pajan tavoitteet)

Millaisia työtehtäviä

- määrä, laatu, sisältö, monipuolisuus, ammattia vastaavuus, yhdessä vai yksin
- vastaanotto työyhteisössä
- oliko vaikea aloittaa

- luotetaanko ammattitaitoon
- tuetaanko ammattitaidon kehittymistä
- annetaanko koulutusta
- vastaako odotuksia
- kokeeko työn arvokkaaksi
- tehdäänkö tulevaisuuden suunnitelmia
- mikä merkitys on työkavereilla
- oletko saanut itsevarmuutta tänä aikana

Koetko, että työpajalla saat sellaisia tietoja ja taitoja, mitä työmarkkinoilla vaaditaan?

Mitkä ovat tämän päivän työllistymismahdollisuutesi?

KOULUTUS (pajajakson aikana annettavan koulutuksen merkitys)

Onko koulutuksesta ollut hyötyä työpajatyössä

Mielipiteesi saamastasi koulutuksesta pajajakson aikana

Motivoiko pajajakson aikana annettava koulutus opiskelemaan lisää

Kiinnostaako jatkokoulutus ja jos, niin millainen

Onko koulutuksesta hyötyä työmarkkinoilla

SUKUPUOLIJAKO

Miten tytöt suhtautuvat poikiin ja pojat tyttöihin (Mitä mieltä tytöt ovat pojista ja toisinpäin)

Onko tytöillä ja pojilla erilaisia työtehtäviä, tapoja työpajalla

MUU ELÄMÄ

Kerro, mitä teet vapaa-aikana (Perhe, harrastukset, yms.)

Mikä on elämässäsi tärkeää

Missä uskot olevasi viiden vuoden kuluttua